NERUDA:
YAŞADIĞIMI
İTİRAF EDİYORUM

Yeni Olgu

EYLÜL 1984

150 TL

9

Yurdu ve dünyayı tanımak, çağın gerisinde kalmamak için, "gazete" okunuyor;

Cumhuriyet Türkiyesi'nde 60 Yıldır "Gazete" Okunuyor.

Cumhuriyet okunuyor.

Cumhuriyet, 60 yıldır her gün "gazete" okumanın anlamını kavramış yurttaşların karşısına çıkıyor ve 60 yıldır her gün çağdaş gazetecilik sınavı veriyor.

Cumhuriyet'in 60 yıllık varlığının dayanağı "gazete"nin önemini, değerini bilen gazete okurlarıdır.

Cumhuriyet, 60. yayın yılını geride bırakırken kendisini bugünlere getiren okurlara şükranlarını sunar.

"*Gazete okuyun, Cumhuriyet okuyun.*"

Cumhuriyet

YAYIN YILI

Yeni Olgu

YIL: 3
YENİ DİZİ SAYI: 9
EYLÜL 1984 150 TL.

SAHİBİ: GENAŞ
(Genç Basım Yayım Turizm Anonim Şirketi) Adına
Fatih Aksoy

Yazı İşleri Müdürü:
Kenan Halis Kızıldağ

Kapak
Levent Kuruca
Ekrem Ön

Kapak Dia:

Elif Erim

Teknik Büro:
İstanbul Yeni Olgu

Adres:
Selanik Cad. 82/2 Kızılay/ANK.
İstanbul İrtibat Bürosu:
Kocamansur sk. 77/1 ŞİŞLİ/İST.

Yazışma Adresleri:

P.K. 1330 Sirkeci/İST

P.K. 60 K. Esat / ANKARA

Baskı:
Ticaret Gazetesi Matbaası

Dağıtım:
GAMEDA

Abone Koşulları:
6 Aylık : 800 TL.
Yıllık : 1500 TL.
Yurtdışı : İki katı

İlan Koşulları:
Arka Kapak : **100.000 TL**
Kapak İçleri : 75.000 TL.
İç Tam : 60.000 TL.
1/2 : 30.000 TL.
Çeyrek : 20.000 TL.

İÇİNDEKİLER

1 Eylül Dünya Barış Günü 4

YÖK, ÜNİVERSİTE, PARALI ÖĞRETİM

Üretken Üniversite, Özerk Birey, Çağdaş Toplum 5
Bir Sorunlar Yumağı: Üniversite 10
Feroz Ahmad'la Görüşme 12
Zil Takıp Oynayalım (mı)? 16
Türkiye'de Burs Olgusu İki Kurum 18
Arapça Dil Eğitimi ya da Gericilik Üzerine 21
Çokseslilik Üzerine 26
Yapısalcı Bir Çözümleme Bir Kelime (A) İki Yanılgı 28
Uluslararası Çalışma Kampları 30

NERUDA

Yaşadığımı İtiraf Ediyorum 31
Uluslararası Kurtuluş Birliğinin Madrit'e Girişi 34
Buyurgan Kültür - Aile İlişkisine Bir Yaklaşım 36
Bilimin Kültürel İçersenmesi Üzerine Notlar 44
Olimpiyatlar ya da Estetize Edilmiş Anlamsızlık 46

SİNEMA

Sinemamızın Son Dönemi Üzerine Notlar 48
Afsad: Ayın Fotoğrafı 51

ŞİİR

Bulunmaz Bir Sevdanın Gülleri Bunlar 18
Neruda 33
Bu Bir Karardır 42
Söz Bunca Susamaz Artık 44
Hegel İçin Bende Kalanlar 54
Korku Dini 58

ÖYKÜ

Erguvani Iskarmoz 52
En Büyük Gözler 55
Emeğin Külü 57
İçine Diş Macunu Sıkılmış Bir Yaşam 59
Satranç 65
Köşe 66

1 EYLÜL DÜNYA BARIŞ GÜNÜ

"Dünya savaşı: 1
Dünya savaşı: 2
14'den 18'e , 39'dan 45'e 10 yıl:
5-1 Milyon ölü, 49 Milyon sakat.
. . . . . .
İki avcı uçağını sofraya koysak
çevirsek ele, ekmeğe, şaraba, salataya
40 milyon adam doyasıya yer içer
40 milyon kediye de artar
ekmekten, etten
Kediler salata yemez, şarap içmez
kedileri ben kattım ziyafete."
(Nazım Hikmet. Neyi Bildirir Sayılar.)

"bulutlar adam öldürmesin"

Atilla S. CANERSEN

Bundan tam 39 yıl önce Berlin önlerinde Sovyet orduları görünüyor ve Hitler intihar ediyordu.Ve o gün tüm dünya sevinçle haykırıyordu :*"Savaş Bitti"* !Geriye milyonlarca ölü, sakat, yıkılmış ülkeler, gözü yaşlı insanlar ve kelimelerle tarif edilemeyecek acılar kaldı. Dünya soluk alıyordu...

Yıl 1984 ; Çılgınca bir silahlanma, Nükleer başlıklı füzeler, Atomlar, Nötronlar, Hidrojenler, artık uzaya sığmayan lazerli uydular, tehditler, gerilim, tehditler...

Biz, savaş görmemiş bir kuşağız. Rahat uykularımızdan siren sesleriyle, bomba patlamalarıyla, makinalı tüfek takırtılarıyla uyandırılmadık. Ceset yığınları arasında da dolaşmadık. Sokaklar da parçalanmış çocuk vücutlarına da rastlamadık. Çocuklarımız, kardeşlerimiz, babalarımız da ölmediler cephelerde. Kulağımız radyoda işgal haberleride dinlemedik .Vücutlarımızda napalm yanıkları da taşımıyoruz. Japonya'da olduğu gibi, yıllar sonra bile, atom bozuğu genlerimizle sakat çocuklar da doğurmuyoruz. Bir somun ekmek için kuyruklara da girmedik. Kitleler halinde toplama kamplarına götürülüp, orada kurşuna dizilmiyor ya da gaz odalarında da boğulmuyoruz Cephelerde sevgililerimizin fotoğraflarını da bakmadık iç geçirerek. Yabancı tanklar da dolaşmıyor sokaklarımızda, hava akınları da olmuyor gece yarıları. Bütün bunların psikolojik gerilimi ve yıkımını da yaşamadık. Savaşı sadece filimlerde gördük, romanlarda okuduk, üstelik çoğu bir macera gibi anlatıldı bize. Durup dururken bindiğimiz gemilerde torpillenmedi ansızın. Çocukluğumuzdaki askercilik oyunlarına da benzemiyor bu savaş.Siz hiç tanımadığınız birine, düşman olmadığınız, ya da tanımadığınız biri size kurşun sıktı mı? Ve yaşamadığımız için yazamayacağımız nice acı...
Bu vahşetin hiçbirini yaşamadık. Velhasıl biz *"şanslı"* bir kuşağız !

Evet, bunları yaşamadık. Ama bu yaşamayacağız demek değildir. Savaş rüzgarları her an tepemizde esebilir. Çünkü savaş tehlikesi ve savaşı doğuran şartlar günümüzde de sürüyor. Hemde eskisinin binlerce katı geliş - kin *"modern"* ölüm silahlarıyla. Üstelik bu kez uzaktan kumandalı nükleer silahlarla *"Ne oluyor?"* dememize bile vakit kalmadan. Şimdi ancak bilim – kurgu öykülerinde rastlayacağımız bir gelecek(sizlik) bekliyor olabilir bizi.Dünyamız *"ölü bir dünya"* olabilir. Şaka değil ! Bunu anlıyabilmek için günlük gazete sayfalarına, silahlanmanın vardığı dev boyutlara, bir bombanın bilmem kaç Megaton'luk gücüne-ki binlercesi var- bir bakmak, hatırlamak yetecektir. Bundan ulusu ve sistemi ne olursa olsun tüm dünya zararlı çıkacaktır. Başımızı kuma gömüp, kendimizi emniyette hisseden deve - kuşları mıyız yoksa biz?

Oysa bugün her zamankinden bin kat daha duyarlı olmak zorunda insanlık . Ve savaş ve Barış hükümetlerin iyiniyetlerine, masabaşı görüşmelerine bağlı olmadı hiçbir zaman. Çünkü savaş dünya çapındaki çıkar,paylaşım ve hegamonya ilişkilerinin bir sonucu olmuştur daima. Ve ne yazık ki temennilerle engellenebilir bir şey de değildir savaş. Ve zaten bu sorun insanlığın önündeki temel çelişkinin bir parçasıdır : Ya insanlık barışa ve yaşama sahip çıkıp tüm yıkıcı çıkar ilişkilerinden arınmış bir dünya yaratacak, her tür ulusal düşmanlık ve şövenizm'den arınacak, tüm savaş yanlısı yönetimlere aktif tavır alıp, militaristleşmiş ekonomileri, temel insansal ihtiyaçlar yönünde yeniden düzenliyecek ya da her açıdan çöküş...İnsanlık kendine ve tüm gelecek kuşaklara karşı sorumluluklarla dolu, daha ileri koşullar yaratamadığı sürece savaş bizim için hep korkulu bir rüya ve belki de gerçek bir intihar olacaktır.

1 Eylül Dünya Barış Günü, bunu anlamanın günüdür. 1 Eylül Dünya Barış Günü, kalıcı bir barışın düşlendiği gündür. İşte bugün biz olayın öneminin bilinci ve tedirginliği içinde bir kere daha haykırıyoruz : SAVAŞA HAYIR. EVRENSEL DOSTLUK VE BARIŞ İÇİN...

".....
kitabınızın ardından, inancınızın ardından
aydın yüzünüzün bilince ulaştığı yerde bütün kitapların eyleme dönüştüğü yerde sesleriniz geliyor özgürlük alanlarından bir bayrak yarışı bu mutlaka geçeceksiniz güzel başladınız çocuklar, güzel bitireceksiniz" (1)

ÜRETKEN ÜNİVERSİTE "ÖZERK BİREY" ÇAĞDAŞ BİR TOPLUM

Önsel ÖZTOK

1933 Yılı Türkiye Üniversite Tarihi'nde dönüm noktalarından biridir. Bu dönüm noktasının öncesinde 1863 yılında, Tanzimat Döneminde kurul - muş ; müderrislerinden Cemalettin Efgani'nin *"peygamberlik bir sanattır"* demesi üzerine kapatılmış ; (*) sonra Meşrutiyetle birlikte yeniden açılmış ve varlığını Cumhuriyet'ten sonra da 1933'e dek sürdürmüş Darülfünun vardır. Sonrasını ise, kapatılan Darülfünun'un ardından kurulan İstanbul Üniversitesi ile birlikte başlayan özerk üniversite mücadelesi oluşturur.

Konumuzla yakın ilgisi nedeniyle bu tarihi süreci, kısa da olsa, özetlemekte yarar görüyoruz.

Türk Yüksek Öğrenimini 1933 düzenlemelerine ulaştıran yolun kilometre taşlarını , 1925 İlkbaharında oluşturulan tek - parti yönetiminin etkin siyasi kadrolarının üniversiteye bakış açısı oluşturur. Hiç kuşkusuz ki, bu bakış açısının da temelinde yatan, o günlerin toplumsal, politik, sosyo - politik koşullarıdır.

Darülfünun'un resmi devlet ideolojisiyle çelişkilere düşmesi, yönetimin atılımlarına ayak uyduramaması, elbette ki kapatılmasında önemli rol oynamıştır. Ancak sorunun temelinde yatan , yeni yönetimin eğitimi bir propaganda aracı olarak görmesine karşın, özerk Darülfünun'un bu anlayışa ayak diremesidir. 1933 Yılında yapılan yüksek öğrenim reformu otoriter tek parti sisteminin ve 1945 yılına dek izlenen *"devletçi"* çizginin bir ifadesidir. Bu reform *" üniversitelerin merkeziyetçi yönetimi"* ilkesinde anlatımını bulmaktadır. Tam da bu noktada, Darülfünun'a sürekli eleştiriler yöneltmiş Kazım Nami Duru'nun sözleri, yaratılmak istenen üniversiteyi anlatması bakımından ilginçtir :

". . . Bazı kimseler devletçiliği hemen hemen iktisadi sahaya - o da kısmen - şamil (kapsar) addetmektedirler, halbuki ben bu kelimeyi bütün şumulüyle alıyorum, en doğru hareket de budur, çünkü hükümet hem halkçı, hem inkilapçı olarda devletçi olmaz olur mu?... Bu itibarla devletçilik ilmi sahaya bile şamil olur.

Devletçi bir hükümet Darülfünun' u kendi başına bırakamaz,İlmi spekülasyon yapıyoruz diye hükümetin prensiplerini yıkıcı fikirler de neşredilebilir." (2).

Evet, istenilen üniversite, *"siyasal iktidarın desteği"* olacak, *" devrimin tüm ilkelerinin"* savunucusu bir üniversitedir. Bakanlığa bağlı, özerkliği olmayan bir üniversite...Gerçi burada söz konusu edilen yönetsel bir özerkliğin olmayışıdır ama, özerklik mali, yönetsel, bilimsel yönleriyle bir bütünlük taşır. Bu üç boyutuyla var olduğunda bir anlamı vardır. Yönetsel özerkliği olmayan bir üniversitenin, *" üniversiteler personelinin işe alınmasında ve işten çıkarılmasında yalnızca akademik standartların dikkate alınması, söz konusu personelin felsefi, siyasi ve bunun gibi görüş ve inançlarının, benimsedikleri teorik yaklaşımın bu konuda hiç rol oynamaması ; yüksek öğrenim kurumları akademik personelinin diledikleri alanlarda ve diledikleri konularda araştırma yapabilmeleri ; araştırmacıların araştırmalarında diledikleri teorik ve metodolojik yaklaşımlardan yararlanabilmeleri ve... ulaştıkları sonuçları özgürce yayınlayabilmeleri"* (3) biçiminde tanımlayabileceğimiz bilimsel özerkliği de sarsıntıya uğratılmış olacaktır. Yönetsel ve mali özerkliği olmayan bir üniversitede bilimsel özerklik, işlerliğinden çok şey yitirir. Bu ise hem üniversitenin, hem toplumun kaybıdır. Çünkü, bilimsel özerklikten yoksun üniversite, her şeyden önce, bilim üretemez. Salt bilgi aktarımı ile uğraşan bir kuruma ise üniversite değil, dense dense "meslek yüksek okulu" denir. Ve kanımızca "üniversite" olamayan bir üniversite, temel işlevlerinden biri olan, yer aldığı toplumsal formasyona "nitelikli iş gücü" yetiştirmek görevini yerine getiremiyecektir. (**)

Oysa meclisin isteği üzerine hazırladığı raporunda İsviçre'li Prof. Albert Marche *"batılı"* anlamda çağdaş üniversiteyi 1932 ' lerde şöyle tanımlamıştı :

"Üniversite denildiği zaman, bilginin aktarılmasına yönelik bir kurum değil, bilimsel düşünme yöntemlerini öğreten bir kurum akla gelmelidir.Bir kurumun üniversite sıfatına hak kazanabilmesi için bilimsel düşünceyi üretmesi gerekmektedir." (4)

Sözün burasında, 1946 Üniversiteler Yasasının tanıdığı özerkliğin Türk üniversiteleri için 1933'dekinden çok daha büyük bir dönüm noktası oldu-

ğunu belirtmeliyiz. Hiç kuşkusuz, 1946 düzenlemeleri de *"gökten zembille inmemiştir"* . Koşulları, tıpkı 1933 reformu gibi, Türk siyasi yaşamı- hatta onu belirleyen dış dinamikler - ve bizzat üniversite tarafından hazırlanmış bir reformdur 1946 reformu. Bizzat üniversite tarafından hazırlanmıştır çünkü, kendi ideolojisini, düşüncesini savunandan ötesine yaşam hakkı tanımadan faşist rejimlerden siyasal ve ırksal nedenlerle kaçmış ; ülkemize sığınmış kimi seçkin bilim adamlarının getirdiği Avrupa tipi üniversite anlayışı, gittikçe gelişen bilim üretme düzeyi, Türk üniversitelerini bilimsel araştırmaların yapıldığı, yayınlandığı, dalında uzman bilim adamlarının kürsülerinde dersler verdiği (***) Çağdaş üniversiteler durumuna getirmiştir.Ve koşulları zorlayarak yaratılmış bu bilimsel özerklik artık, yönetsel hakları için de koşulları zorlamaya başlamıştır. Nitekim, dönemin Milli Eğitim Bakanı'na göre *" 1933 yasası görevini tamamlamış, üniversiteler olgunluğa erişmiş, bilmin özgürlüğe olan ihtiyacı açıkca ortaya çıkmıştır."* (5) Öte yandan, toplumsal, tarihsel dinamik her türlü siyasi görüş ve düşünüşün ötesinde ağırlığını duyurmuştur. Gerek politik yaşamda ulaşılan nokta, gerekse dış etkilerin belirleyiciliği ile geçilen çok partili yaşamın zorunlu sonucu olarak, çözülen merkezi otorite ve bürokratik devlet sultası ile birlikte – tüm siyasi kurumlarla beraber üniversiteye bakış açısında da bir liberalleşme sağlanmış ve 1946 reformu ile de üniversite özerkliğine kavuşmuştur.

Ancak özyönetimini kendi sağlayan, kendi için yaşamsal açıdan önem taşıyan idari ve bilimsel özerkliğini sağlamış bir üniversiteye – daha doğru deyimiyle onun özerkliğine – saldırılar durmuş değildir.

1950'de yönetime geldikten sonra, giderek yeni bir tek parti iktidarına dönüşen DP hükümeti, toplumdaki tüm diğer özgürlükler gibi üniversitenin de özgürlüğüne tahammül gösterememiştir. DP yönetimi, üniversite özerkliği ve özgürlüğü konusunda durmadan gedikler açmaktadır. Öğretim üyelerinin düşünce ve bilim özgürlükleri kısıtlanmakta, üniversiteyi denetim altında tutacak yöntemler araştırılmaktadır. Nihayet 1954 yılında çıkarılan bir yasa ile, Milli Eğitim Bakanına öğretim üyelerini bakanlık emrine alma yetkisi tanınır. Bu, özerk üniversiteye indirilmiş ağır bir darbe-

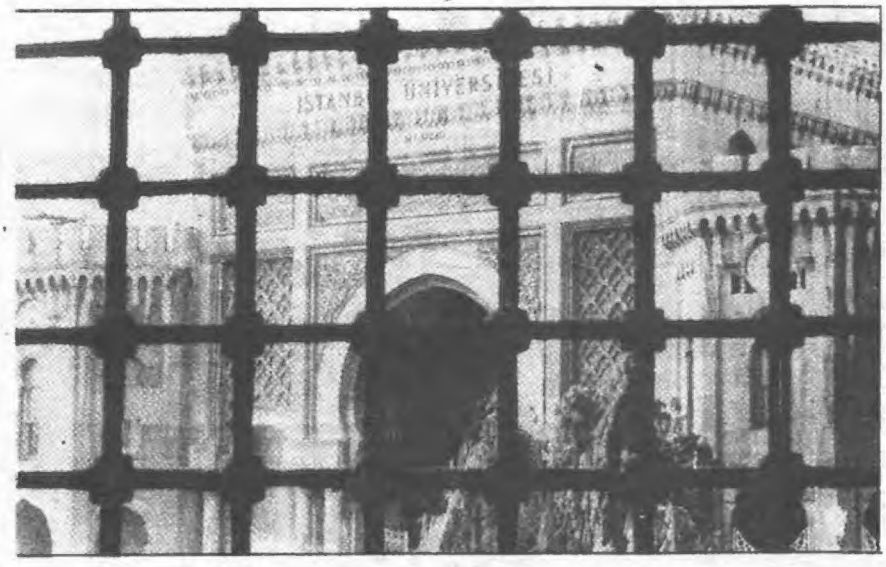

dir. Aslında üniversite, yaşanılandan payına düşeni almaktadır. Düşünce özgürlüğünün kısıtlandığı, en ufak bir muhalefet sesinin bile şiddetle susturulduğu koşullarda, bilim üretmeye çabalayan bir üniversitede payına düşeni alacaktır, almıştır. Ancak, bir bakıma var olmasıyla aynı anlama gelen, idari ve bilimsel özerkliğinden ödün vermemek kararındaki üniversite, öğrencisiyle, akademik personeliyle, çalışanıyla, idaresinde ve öğreniminde demokratik bir üniversite mücadelesini sürdürmektedir. "Yapısı gereği özgürlüklerinden ve haklarından vazgeçmeyecek bir gençliği" (6) bünyesinde barındıran üniversitede gençlik, özgürlüklerine ve haklarına yönelmiş saldırıları kararlı bir tavırla göğüslemektedir.

27 Mayıs 1960 gününe ulaşıldığında, geride böylesi bir mücadele, 28-29 Nisan Olayları ve Turan Emeksiz'i bırakmıştı üniversite gençliği. 27 Mayıs sabahı, 1961 Anayasası ile anlatımını bulacak olan anlayış, iç ve dış dinamiklerin zorlayıcılığı ile iktidardadır. Konumuz açısından 1961 Anayasasının üniversite özerkliğine getirdiğinin, 1946 düzenlemelerinin özünü koru - mak olduğunu söylemeliyiz. 1961 Anayasasının 120 nci maddesi *" .. Üniversiteler bilimsel ve idari özerkliğe sahip kamu tüzel kişilikleridir.*

Üniversiteler kendileri tarafından seçilen yetkili organları eliyle yönetilir ve denetlenir.

...

Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe araştırma ve yayında bulunabilirler" (7) demekteydi. Ancak üzülerek söylemek gerekir ki, Emre KONGAR'ın da belirttiği gibi, *" Türkiye'de üniversiteyi yola getirmek, niteliği ne olursa olsun, tüm iktidarların ortak özlemi olmuştur."* 1960'larda 147'lerin üniversiteden tasfiyesi – sonradan yasa geri alınmış da olsa – buna tipik bir örnektir.

1961 ile 1971 arasında geçen süreye damgasını vuran ise 1968 olaylarıdır. Üniversitede reform ve demokratikleşme istemleriyle istanbul Üniversite'sinde başlayan işgaller, diğer öğretim kurumlarına da kısa sürede atlamıştır. Ülke sorunları konusundaki politik tavrını açıkca ortaya koyan üniversite gençliği, eğitim alanında da tavrını ortaya koymuş oluyordu böylece. *'Özel okulların devletleştirilmesi"* istemi, *"öğrencilerin yönetime katılması"* istemi gençliğin mücadele alanı içindeydi. 1971 Yılı 12 Mart'ına bu koşullarda ulaşılmıştır. 12 Mart'la birlikte gelen, kökten olmasa da, üniversite özerkliği ve özgürlüğüne karşı alınan bir dizi kısıtlayıcı tedbir olmuştur.Hakların kapsamını daraltan bu uygulama ve anlayışda, 1971 değişikliği ile anayasada anlatımını bulmuştur." ... *Üniversiteler özerkliğe sahip kamu tüzel kişilikleridir. Üniversite özerkliği bu maddede belirtilen hükümler için de uygulanır ve bu özerklik üniversite binalarında ve eklerinde suçların ve suçluların kovuşturulmasına engel olmaz.*

... Üniversitelerle onlara bağlı kurum ve kuruluşlarda öğretim ve öğretim hürriyetlerinin tehlikeye düşmesi ve bu tehlikenin üniversite organla - rınca giderilmemesi halinde bakanlar kurulu, ilgili üniversitenin veya bu üniversiteye bağlı fakülte kurum ve kuruluşlarının idaresine el koyar ve bu kararını hemen TBMM birleşik toplantısının onamasına sunar." (8)

Üniversite on yıllık tarihini de bu

anayasal hüküm çerçevesinde geliştirilen yasal düzenlemelerle aşar.

1980'lere ulaşıldığında çalkantılar içinde bir toplumsal yapı vardır Türkiye'nin gündeminde. Gençlik, aktif olarak bu yapının içindedir. Siyasal tavrını, mücadelesini ortaya koymaktadır. Çok ayrı bir araştırmanın tartışma konusu olabilecek böyle bir tavır alışın ve o politik ortamın bizi ilgilendiren yönü, üniversiteyi 1981 düzenlemelerine getiren, 1980 sonrası siyasal yapının niteliğidir.Çünkü, 1981 yılında gelindiğinde, üniversitelerde yapılan bir dizi düzenlemenin ve 1982 Anayasa'sı ile anlatımını bulan YÖK'ün dayandığı temel, bu siyasal yapının açıklanmasıyla gün ışığına çıkabilir kanımca.

1980 sonrası, yeni bir siyasal düzeni kurmakla yükümlü otorite, gelecekteki siyasal kurumların yapısını belirlerken, bu arada üniversite için öngördüğü modeli de yasalar düzeyinde belirginleştirmiştir. Bu modelin en belirgin yanı, tüm siyasi kurumlara ve tabii bu arada üniversiteye hakim olması istenen *"yukarıdan aşağıya mekanik bir disiplin anlayışıdır."* (9)

1982 Anayasasında *"...Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre, rektörler Cumhurbaşkanı'nca dekanlar Yüksek Öğretim* Kurumu'nca *seçilir ve atanır"* (10) biçiminde tanımlanan bu anlayış, gene 1982 Anayasasında üniversiteleri *"...üniversiteler bilimsel özerkliğe sahip kamu tüzel kişilikleridir"*(11) biçiminde tanımlayarak idari özerkliğin artık söz konusu olmadığını ortaya koymuştur.

Türkiye üniversite tarihinde yaptığımız bu kısa gezintinin konumuz açısından yaşamsal öneme sahip olduğu inancındayız. Çünkü, özerkliğin anlamını kavramadan, özerklik için, demokratik bir üniversite için verilen mücadeleleri sentezlemeden, bilim üreten çağdaş üniversiteninin öneminin de, böyle bir kurumu yaratabilmenin koşullarının da anlaşılamayacağı kanısındayız. Bu bağlamda yeniden 1981 sonrası üniversiteye dönelim:

Artık idari özerkliğinden söz edilemiyen bir üniversitenin, bilimsel özerklik açısından bulunduğu noktada çok parlak değil.

YÖK'ün işlemeğe başlamasıyla birlikte 17 üniversiteden görevine son verilen, görevinden ayrılan öğretim üyesi sayısı 1188'i bulmuştur. (****) Üniversitelerdeki öğretim üyesi açığı —tüm çelişkili beyanlar bir yana bırakılsa dahi — YÖK'ün yadsımasına karşın, bizzat üniversite rektörleri tarafından açıklanmaktadır. (*****) Kaldı ki, öğretim üyesi açığının sayısal bakımdan kapatılmış gibi göründüğü üniversitelerde de öğretim üyesinin niteliği açısından büyük düşüşler vardır.

Öte yandan, eğitimde düzeyin yükselmesi adı altında, fakültelere dayatılan tek tip programlarla çağdaş (!) bir üniversiteye nasıl ulaşılacağını biz anlamış değiliz. Yüksek öğrenim tasarısının yasallaşmasından sonra ODTÜ, İdari İlimler Fakültesi, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi bölümünden bir öğretim üyesinin *"... ne yapacağımızı biz de şaşırdık, bahçecilik okut deseler onu okutacağız"* demesi gelinen noktayı göstermesi açısından üzücüdür.

Üniversiteleri salt bilgi aktaran öğretim kurumları olarak algılamak onların en önemli işlevi olan bilimsel araştırmalar yapmak ve yaymak yetisinden yoksun bırakmak, bilimsel özerklik adına ulaşılan bir diğer nokta bugün. Tam da burada gerilere, Osmanlı Med-

reselerine dönelim bir an için :

"...Osmanlı Toplumunda İlmiye Sınıfı salt eğitim işlevinde uzmanlaşmış kurumlar olan medreselerde yetişiyordu. Medrese eğitimi ilmiye sınıfının din görevlisi, yargı organı görevlisi, ve medrese hocası olarak yüklenecegi görevleri için gerekli bilgi ve normları aktaran bir seçkinler eğitimi niteliğindeydi.

- ...Medrese eğitim kademelenmesi okutulan kitaplar üzerine kurulmuştur. Bir medrese kademelenmesinden geçmek belli kitaplardaki bilgiyi öğrenmek demektir. Sistem müderrisin değişiklik yapmasına tamamen kapalıdır." (12)

Şimdi metni, medrese yerine üniversite koyarak bir kez daha okuyalım. 1981 üniversitesiyle 1500'lerin medreselerinin taşıdığı bu şaşılası benzerlik ürkütücü geliyor bize.

Tüm bunlardan ötede, yükseldiği söylenen öğretim düzeyinin hangi koşullar altında olduğu da ayrı bir tartışma konusu. Yüzlerce kişilik anfilerde oturmak için yer bulamayan iyi bir yer kapmak için sabahın köründe sıraya girmek amacıyla yollara dökülen öğrenciler ; salt yasak savmak için, yer yokluğundan, gözetmen yokluğundan aynı gün yapılan birinci ve ikinci vize sınavları bir yana, tüm üniversitelerde yaygınlaşan test tipi sınavlarla akademik, bilimsel bir değerlendirme yapılıp yapılamıyacağını sorgulamak bile sorunun ciddiyetini algılamak için yeterlidir.Bu konuda küçük bir örnek:

1983-1984 Birinci yarı yılında bizim de aldığımız bir dersten 50 soru 35 dakika hesabıyla yapılan bir sınavda ki böyle bir sınav öğrencinin o dersten ne bilip ne bilmediğini ölçmez. Yalnızca zamana karşı ne denli hızlı olduğunu bulur - iki yanlış bir doğruyu götürür dendiği için sınıfta eksi 35 gibi ilginç notlar çıkması ulaşılan başarıyı (!) göstermesi bakımından ilginçtir. Şimdi, böyle bir sınav, ileride mesleği olacak bir konuda öğrencinin ne bildiğini, ne kadar bildiğini ölçmüş müdür? Öğretim üyesine, hangi konunun nasıl işlenmesi gerektiği, hangi konunun öğrencinin kafasında eksik kaldığı, bilgisini vermiş midir? Salt not vermek, vize sınavını yapmış olmaktan öte bir iş görmüş müdür? Ve en önemlisi bu mudur üniversitenin bilimsel gerçekleri, bulguları, gelişmeleri öğrencilere aktarmak işlevini yerine getirmesinin yolu ?

Böylesi küçük bir örnek üzerinde bunca uzun durmamızın nedeni sorularımızın çok daha köklü bir soruna ilişkin olmasından kaynaklanıyor. İşte tam da bu noktada durup, gözden kaçan ufacık (!) bir sorunu gündeme getirmek gerekmektedir. *"Sorun üniversitenin özerkliği sorunu değildir. Sorun çağdaş bir Türkiye yaratma sorunudur."* (13) Çağdaş Türkiyeyi ancak *" özerk insanlar "* yaratarak kurabiliriz. *"Özerk insan kendini bilinçli olarak yönetir. İnsanlara duygusal, maddelere yaratıcı yönden yaklaşır."* (14)

Evet çağdaş toplumu yaratmanın yolu ilkin çağdaş insan tipini üretmekten geçer. Soru soran, öğrenen, tartışan, sentezleyen sonra yeniden soran, tartışan bir insan tipi. Bilgiyi bir toplam olarak değil, bir sentez olarak algılayan, insanı ise, ilk önce," *evet efendimci"* insan tipini yadsıyan, çağdaş, üretken bir eğitim yaratır. İşte bu yüzdendir ki, çağdaş Türkiye'nin en önemli yaratıcısı - tüm diğer düzeydeki eğitim kurumlarıyla birlikte – (******) bilim üreten, bilim üretmeyi öğreten, toplanı bilgiyi değil, o bilgiyi edinme yöntemlerini gösteren üneversitedir.

Oysa bugün Onlversitelerimlzde bilim üretildiğini kimse savunamaz. İşin en acısı, bu kurumdan bilim üretmesi de istenmemektedir zaten. Öğretim üyesi öğrenci ilişkilerinin asgari düzeye indiği, ezbere dayalı bir öğretimin egemen olduğu, bir üniversite çağdaş insanı yetiştiremez. Öte yandan, özellikle sosyal bilimlerde, tartışmaya, sentezlemeye kapalı, müfredat programı görünümündeki tek tip programlarla ancak tek tip insan mezun edilebilir bu okullardan. Böylesi programlarla ulaşılacak olan; istenenin bir milim dışını görmekten aciz, sorgulamayan, dayatılanı kabul eden ; tartışmayan, "evet" diyen insanlardır. Bu insan tipiyle nasıl bir çağdaşlık düzeyine ulaşılabileceğini kavrayabilmiş değiliz.

Çağdaşlık "farklı insan ve düşüncelere saygı, insan haysiyetine inanç ve saygı, bilimde teknik ve sanatta üstün üretim, endüstrileşmenin başarılması, insanların kendi haklarındaki kararlara katılmalarını sağlayan siyasi mekanizmalar" (15) gerektirir. Bu çağdaşlık düzeyini tutturabilmenin en önemli aşamalarından biri, *"politika üstü üniversite"* lafzıyla yolu tıkanan üniversiteyi bilim üretebilir duruma getirmektir. İç yapısı demokratlaştırılmış, mali, yönetsel, bilimsel özerkliği sağlanmış bir üniversitedir ki, tüm zorlukları, yabancılaşmaları, onları yenmek, aşmak kavrayışıyla birlikte bireye gösterecek,onu yaşam karşısında yaşamı dönüştürmek için aktif tavır almağa zorlayarak çağdaş insan tipinin yaratılmasını sağlayacaktır.

"1933 reformu üniversitelerin merkeziyetçi yönetimi ilkesinde anlatımını bulmaktadır."

"Bugün üniversitelerimizde bilim üretildiğini kimse savunamaz. İşin en acısı, bu kurumlardan bilim üretmesi de istenmemektedir zaten"

(*) Bu bilgiyi Server TANİLLİ'nin DEVLET ve DEMOKRASİ kitabının Özerk ve Yansız Kuruluşlar ayrımından aldık. Sayfa: 422

(**) Üniversitenin özerkliğinin tarihi araştırıldığında görüleceği gibi, bugünkü anlamıyla çağdaş ve özerk üniversite batıda burjuva demokratik devrimlerden sonra ortaya çıkmıştır. Fransız Devrimi sonrası peşpeşe gelen burjuva demokratik devrimlerin ardından, toplumsal yapıdaki ilerici işlevi nedeniyle henüz "bilime" düşman olmayan burjuvazi gereksindiği insan potansiyelini, beyin gücünü sağlamak amacıyla üniversiteye özel bir önem göstermiştir. "Yeni kültüre yeni seçkinler sahip oluyordu. Yeni üretim yöntemlerine yeni bilgiler gerekiyordu. (Aktaran Deniz Öğüt, Yeni Olgu sayı: 1) Kapitalist toplumda üniversite bir yandan burjuvazinin ideolojisini yaymanın aracı olurken, öte yandan teknolojik bulguların ve bilgilerin aktarıldığı bir yer oluyordu. Bu ideoloji ve teknoloji aktarımı toplumun sınıf yapısının yeniden - üretiminin de temelini oluşturuyordu. İşte skolastik

inançlardan kurtulup laikleşmeye başlayan özerk üniversite Avrupa'da bu döneme karşı gelmektedir.

Kuşkusuz emperyalizm aşamasına ulaşmış kapitalist üretim ilişkileri içinde, ilerici özünü yitirmiş bir sınıfın yapısını belirlediği bir üniversite çok daha farklı bir konumda olacaktır. O artık azgelişmiş ülkelere yönelik kültürel, bilimsel saldırının bir aracıdır. Ancak, bu tartışma ayrı bir yazının konusu olmalıdır inancındayız.

(***) 1933 - 1945 tarihleri arasında Türk üniversitelerinde görev alan öğretim üyelerinin arasında Hukuk Profesörü Ernst E. Hirsch, İktisatçı Profesör Kessler, Musolini rejiminden kaçmış İtalyan İktisatçı Ricci, Manyasta'ki kuş cennetini keşfeden zoolog Curt Kosswing, Ankara'da yeni TBMM binasını inşa eden Clemens Holzmeister, 1945 yılında ülkesine döndükten sonra Batı Berlin Belediye Başkanı seçilen, Nazi Almanya'sında bir süre toplama kamplarında kalmış, idareci Akademisyen Ernst Reuter'de bulunmaktadır. (Bu bilgiyi Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi'nden edindik.)

(****) Bu bilgiyi Bilim Sanat Dergisi'nin Nisan 1984 sayısından aldık.

(*****) 29 Ekim 1983 günlü Hürriyet Gazetesinin bir haberinde İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörü "...Öğretim elemanı sıkıntısı var" derken, ODTÜ Rektörü "Statü değişikliğinden dolayı sorunlarımız var. Bu yüzden idari ve akademik personel sıkıntısı içine girdik", Karadeniz Üniversitesi Rektörü "Belli dallarda öğretim üyesi eksik. Eğitim Fakültesinde bir tek öğretim elemanı var, o da dekandır", Yıldız Üniversitesi Rektörü "...öğretim üyeleri ve yardımcısı sıkıntısı çekiyoruz." demişlerdir. İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Gazi Üniversitesi rektörleri de temel sorunlarının arasında öğretim elemanı sıkıntılarını saymaktadırlar.

Bu tabloyu YÖK Başkanı İ.DOĞRAMACI'nın gazetelerde çıkan iki demeciyle bütünlemek isteriz:

Tarih 21.11.1983 "Hoca sıkıntısı yok." (Güneş Gazetesi)

Tarih 18.X.1983 "Öğretim üyesi açığı iki hafta sonra sona erecek." (Cumhuriyet Gazetesi)

Şimdi kime inanmamız gerekiyor, ya da, hangi demece?

(******) Türkiye'deki, diğer öğretim kurumlarındaki, özellikle orta öğretimdeki keşmekeş kanımızca ciddi bir araştırma konusudur. İnancımıza göre, liselerde, ortaokullarda, öğrencilerin kafalarına tarih, sosyoloji, felsefe adına tıkıştırılan yalan yanlış bilgilerle, en temel kültürel birikimlerden bile yoksun insanlar mezun edilmektedir bu öğretim kurumlarından.

DİPNOTLAR:

(1) KURDAKUL, Şükran, "İkinci Dokuz Eylül'e Doğru" başlıklı şiirinden aldığımız yer GÜRSES, Fulya, GÜRSES, Hasan "Dünya'da ve Türkiye'de Gençlik" Sy. 478.

(2) YETKİN, Çetin "Türkiye'de Tek Parti Yönetimi" Sy 73.

(3) ALPAY-Şahin, ARIOBA, Zeynep "Batıda Üniversite Reformu", Cumhuriyet Gazetesi, 23 Mart 1984.

(4) Aktaran HIRSCH, Ernst "Artık Üniversitede Bilim Özgürlüğünden Söz Edilemez", Bilim Sanat, Mart 1984.

(5) A.G.Y.

(6) "Türkiye'de Üniversitelerin Gelişiminde Bir Zikzak Daha: YVK", Yeni Olgu, Şubat 1984.

(7) SOYSAL, Mümtaz "Anayasanın Anlamı" Sy. 352.

(8) A.G.E. Sy. 350.

(9) İNAN, Kemal "Mersedes Kaportası Altında Tek Beygirlik Motor: YÖK" Yeni Gündem, Sayı 2

(10) "Türkiye'de Üniversitelerin Gelişiminde Bir Zikzak Daha: YÖK"

(11) 1982 Anayasası Madde 165.

(12) Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Sy. 651 (TEKELİ, İlhan "Osmanlı İmparatorluğundan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi")

(13) KONGAR, Emre "Üniversite Üzerine" Sy. 58. "Yeni Üniversite Yasası" makalesi

(14) A.G.Y.

(15) A.G.Y.

BİR SORUNLAR YUMAĞI:

ÜNİVERSİTENİN İŞLEVİ ve ÜNİVERSİTELERİMİZ İŞLEVSİZLİĞİ

Yeni normlar geliştirerek topluma aktaran bir kurum olarak tanımlanan üniversitenin temel işlevi bilimsel bilgi üretimidir. Bilimsel araştırmalarla ülke sorunlarına çözüm önerileri getiren üniversite, bir yan işlevi olarak değerlendirilebilecek nitelikli işgücü üretimiyle de toplumun gereksinimlerine yanıt vermektedir.

Ülkelerin kalkınmasında bir ölçüt olarak alınabilen bilimsel araştırmaya verilen önem ve üniversitenin bilime katkısı Türkiye açısından ele alındığında, üzücü bir tabloyla karşılaşıyoruz. Araştırma ve yayın olanaklarının sınırlılığı, bilim adamlarına mali destek sağlayacak vakıfların yokluğunun yanı sıra YÖK'ün belirlediği öğretim üyesi kimliği –öğretim üyelerinin bilim adamı değil, öğretici olarak nitelendirilmeleri– üniversitelerimizde bilimsel araştırma düzeyini hemen hemen sıfıra indirmiştir.

Üniversitenin, ülkemizde, temel işlevini yerine getirememesi yan işlevini de olumsuz etkilemektedir. Toplumun gereksinmelerine yanıt vermek uzak üniversitelerimiz, özellikle klasik üniversitelerimiz –İstanbul ve Ankara Üniversiteleri– medreseden bir adım ileride eğitim vermektedir. Aşırı kalabalık sınıflarda, tek kitaba bağlı olarak yapılan öğretim, "hafızayı ödüllendirmekte, yaratıcı düşünceye değer vermemektedir." (1).

Ders programları ülke koşulları gözönüne alınmaksızın düzenlenmekte, sonuçta 'varolan üretim teknolojisinin gerektirdiği tipte eleman yerine akademik tipte eleman yetiştirilmekte ve yetişenler kendi alanlarında istihdam edilemedikleri için bir alt eğitim kademesini bitirenlerin istihdam edildikleri alanlarda çalışmakta, bu da eğitim harcamaları ve zaman yönünden büyük kayıplara neden olmaktadır. 1971 yılında bakanlıklar ile kamu iktisadi kuruluşlarına 29.449 yüksek okul mezunu başvurmuş, bunlardan sadece 10.320'si işe yerleştirilebilmiştir.

Mezuniyet sonrası iş olanaklarının kısıtlılığının yanı sıra bir çok öğrenci maddi olanaklarının yetersizliği sonucu öğrenimini yarıda bırakmaktadır. Yapılan araştırmalar, öğrencilerin ellerine geçen para miktarı ile öğrenimlerindeki başarıları arasında doğrusal bir ilişki bulunduğunu göstermiştir. Beslenme ve barınma sorunlarını çözümleyememiş öğrencilerin kültürel gereksinmelerinin karşılanmamasının eksikliğini duyacakları ise kuşkuludur.

YÜKSEK ÖĞRENİM GENÇLİĞİNİN SOSYO-EKONOMİK ÇÖZÜMLEMESİ

Yüksek öğrenim gençliğinin sosyo-ekonomik çözümlemesi toplumun üniversitede eşitsiz bir biçimde temsil edildiğini göstermektedir. Bölgesel ve toplumsal sınıflar açısından bir eşitsizlik sözkonusudur. Ankara Üniversitesi'nde yapılan bir araştırma, öğrencilerden yarıdan çoğunun memur çocuğu, % 16'sının tüccar-esnaf çocuğu, % 15,5'unun orta ve büyük çiftçi çocuğu olduğunu göstermiştir. Düz ve nitelikli işçi çocuklarının oranı % 5,7'dir. Toplam etkin nüfus içinde 750.000 kişi olan memurların çocukları üniversite öğrencilerinin % 53,6'sını oluştururken, 3,5 milyon işçinin çocukları % 5,7 oranında üniversite öğrencileri arasında yer almaktadır.

Yine bu araştırmaya göre, üniversite öğrencilerinin büyük çoğunluğu (% 73) ailesi kentlerde oturmaktadır. (3)

1974-1975 Yılı Üniversiteler Arası Seçme Sınavına Girenler ve Kazananların Aile Geliri (4)

Aylık Aile Geliri	Girenler	Kazananla
1.000 TL.	17,0	9,8
1.000 - 2.999 TL.	60,8	54,9
3.000 - 4.999 TL.	14,1	21,8
5.000 TL.	8.1	13,5
Toplam	100,0	100,0

Aynı araştırmaya göre sınava girenlerin baba mesleğine göre dağılımı şöyledir:

Baba Mesleği	Girenler	Kazananlar
Sanayici	1,2	1,6
Tüccar	7,1	8,7
Çiftçi	23,7	13,5
Memur	19,8	28,4
Serbest meslek	5,7	8,9
İşçi	11,7	10,2
Esnaf-Sanatkâr	10,3	9,9
Başka	8,1	9,4
Bilinmeyen	12,4	9,4
Toplam	100,0	100,0

Sınava Girenlerin ve Kazananların Ailelerinin Yaşadığı Yerler Bakımından Dağılımları

Ailesinin Yaşadığı Yer	Girenler (%)	Kazananlar(%)
Kırsal Yerler	33,5	18,6
Kentler	66,5	81,4

Görüldüğü gibi üniversite öğrencilerinin büyük bir

ÜNİVERSİTE

Zeynep FÜSUN

bölümünün ailesi kentlerde oturmaktadır. Yine büyük bir bölümü toplumun orta ve yukarı sınıflarından gelmiştir. Ancak burada unutulmaması gereken, orta sınıfların hızla yoksullaştığı gerçeğidir.

GÖRELİ YENİ BİR SORUN: PARALI YÜKSEK ÖĞRETİM

Paralı öğretim sorunu 1966 yılından bu yana toplumumuzun gündemindedir. 1966 yılında çıkarılan Özel Öğretim Kurumları Yasasasıyla orta dereceli okullar doğrudan, yüksek öğretim ise dolaylı olarak paralı duruma getirilmişti. Resmileştirilen özel yüksek okullar, öğrencilerinden harç almayı sürdürürlerken, 1973 yılında bu uygulamanın genelleştirilmesi gündeme gelmişti. Önümüzdeki öğretim yılında yüksekokul öğrencilerinden harç alınmasıysa kesinleşmiş durumda.

NEDEN PARALI YÜKSEK ÖĞRETİM?

i/Yüksek Öğretimin Topluma Maliyeti ve Faydası

1977 yılında yapılan bir araştırmada yüksek öğretim karma malına maliyet-fayda analizi uygulanmış, sonuçta, paralı öğretim getirilen öneriler arasında yer almıştı. (5). Bu çalışmada yüksek öğretimin bireye sağladığı fayda- toplam fayda eğrisini yukarıya kaydırmasından ötürü de topluma sağladığı fayda-şu biçimde sıralanmaktadır: Mezunlara sağladığı ücret farkı, diğer bir deyişle mali getiri; mezun olduktan sonra kişiye yüksek lisans ile meslek arasında seçim yapma olanağı sağlaması, bireyin istihdam olanaklarını geliştirmesi, teknolojik işsizliğe karşı koyabilme olanağı sağlaması, bireyin tüketimini iyileştirmesi.

Yüksek öğretimin dolaylı faydaları ise, eğitim gören kişilerden başka kişilerin gelirlerinin yüksek öğrenim harcamalarından ötürü artması, mevcut kuşağın daha iyi eğitilmesi, dolayısıyla gelecek kuşakların refahının artması, potansiyel yetenekleri seçip geliştirme bakımından etkin bir mekanizmanın oluşması, bilim ve tekniğin geliştirilmesi bakımından kurumsal örgütlenme sağlanması biçiminde belirlenmektedir.

Aynı çalışmada, Türkiye'de yüksek öğrenime aşırı talebin nedenleri; kişi başına milli gelirin artışı, üniversite ve lise mezunları arasındaki ücret farkı, sosyal prestij ve elitizm ve yüksek öğretimin parasız olması olarak belirlenmiştir. Sosyal getiri haddinin kişisel getiri haddinin gerisine düşmüş olması (% 8,3 ve % 10,5) yüksek öğrenime aşırı talebin yüksek öğrenimin finans biçiminden kaynaklandığının kanıtı olarak gösterilmektedir. Yüksek öğrenimin sosyal fırsat maliyeti çok yüksektir. Yüksek öğrenim gelir dağılımınca da denetlenmektedir. (Yüksek okul öğrencileri üst gelir dilimlerinde yer almaktadırlar.)

Bu durumda yapılması gereken yüksek öğrenimin karma finansmanı yani, öğrenci başına maliyetin bir bölümü vergilerle ve hazinece karşılanırken, bir bölümünün de öğrencilerden harç biçiminde alınmasıdır. Parasız fakat yetenekli öğrencilere devlet kredi vermelidir.

Akalın'ın maliyet-fayda analizinin zaaflarını belirtirken, eğitim ve sağlık harcamalarından çok kamu yatırımlarına uygulanabilecek bir ölçüt olduğunu söylemesi, eğitim alanına uyguladığı analizin sonuçlarını tartışılır kılmaktadır.

ii/Sosya-Ekonomik Düzey Teorisi

Toplumun ayrıcalıklı katmanlarından gelenlerin çocuklarının yüksek öğrenim yaparak ayrıcalıklı konumlar elde etmeleri, paralı eğitimin gerekçeleri arasında yer almaktadır. Yüksek öğrenim gençliğinin büyük bölümünün toplumun orta ve yukarı sınıflarına mensup olması sosyo-ekonomik düzey açısından ayrıcalıklı olanların, yüksek öğrenim yoluyla konumlarını sürdürmeleri eğitimde fırsat eşitsizliğini sonuçlandırmaktadır. Yüksek öğrenimin paralı olmasının bu kesimin taşıyacağı bir yük olmadığı savunulmaktadır.

Yüksek öğretimin gelir dağılımınca denetlenmesine dayalı olarak Üçüncü Beş Yıllık Plan'da kredi, burs ve yatılılık işlemlerinin yeniden düzenlenmesi önerisiyle karşılaşıyoruz. Devlet alacağı harçlarla yoksul öğrencilerin eğitimini finanse edecek ve fırsat eşitliği yaratacaktır. Ancak uygulamada devletin yardım elini orta sınıflara uzattığını görüyoruz. (6). Bugüne değin uygulanan parasız yatılı sınavları buna kanıt olarak gösterilebilir.

Sınavı kazananlar gerçekten yoksul olan öğrenciler değil, memur, subay vb. çocuklarıdır. Yine gözardı edilen bir olgu orta sınıfların yoksullaştığıdır. Üst düzeydeki bürokratların dahi karşılayamayacağı bir yük getirmektedir yüksek öğrenim harcının alınması.

Sonuç olarak eğitim hizmetinin maliyetinin sırtına yüklenmesi devletin yalnızca savunma giderlerinden sorumlu olduğu jandarma devlet anlayışına dayalı, çağdışı bir tercih olarak nitelendirilebilir.

KAYNAKÇA

1/M. Rashid, "Absorbtion of Education"dan aktaran Yahya Kemal Kaya, İnsan Yetiştirme Düzenimiz, 1977.
2/Üçüncü Beş Yıllık Plan, DPT
3/Özer Ozankaya, Üniversite öğrencilerinin Siyasi Yönelimleri 1966
4/Yüksek Öğrenime Başvuran Öğrenciler, DPT
5/Güneri Akalın, Yüksek Öğrenim Karma Malına Maliyet Fayda Analizinin Uygulanması. 1977. (AÜ SBF'de verilmiş doçentlik tezi.)
6/Bozkurt Güvenç, "Paralı Yüksek Öğretim", Özgür İnsan, Şubat-1973

Fotograf: Elif Erim

FEROZ AHMAD'LA GÖRÜŞME

Elif ERİM

Haldun ÇUBUKÇU

Feroz Ahmad 1938'de Hindistan'da doğdu. Eğitimini de Hindistan ve İngiltere'de yaptı. Doktorasını Londra Üniversitesinden aldı. Halen A.B.D'de, Massachusetts Üniversitesinde Ortadoğu Tarihi dersleri veriyor. Ahmad'ın "İttihat ve Terakki" adlı kitabı Kaynak Yayınlarınca ikinci baskısı çıkarıldı. Ayrıca eşi Bedia Ahmad'la birlikte yazdıkları "Türkiye'de Çok Partili Politika'nın Açıklamalı Kronolojisi" adlı bir kitabı daha var.

Biz Feroz Ahmad'la esas olarak Amerikan Üniversitesi üzerine söyleştik. Bunun yanısıra Türkiye'ye ilişkin olarak da bazı ilginç gelebilecek gözlemlerini ve en azından bir kıyaslama olanağı verecek bilgilerini de konuşmanın genel akışı içinde aktarıyoruz.

— Öncelikle, bize çalıştığınız Üniversite hakkında bilgi verir misiniz?

Feroz AHMAD — Massachussetts Üniversitesinin kuruluşu 1860'a gider.Sonra sürekli bir gelişim gösterir. Ama 1960'lara gelince, artık bu üniversitenin liberal hocaları pek memnun değildir. Çünkü büyük kampüse yoksul çocuklar gidememekte. Evini bırakıp Üniversitenin bulunduğu Amherst'e gidecek, orada kalacak. Ve ozamanın parasıyla 4000 dolar ödeyecekti.Şimdi 8000 dolar filan... Bunlar üniversitede barınmak için yurt giderleri filan...Bunun için Liberal hocalar bir şehir Üniversitesi kurmak istediler. Massachustets (eyalet) Meclis'ine gittiler. Ve 1965'te, şehir içinde bir devlet üniversitesi kurmayı başardılar. Böylelikle dar gelirli kesimlerden çocuklar, şehir içinde kalarak, daha az bir para ödeyerek öğrenimlerini yapabileceklerdi. Gene de paralı . Devlet Üniversitesi olarak, özel üniversitelere göre çok ucuz. Burada okuyacak çocuklar aileleriyle evde kalabilecekleri ve iş bulabilecekleri için tahsillerini sürdürebilirlerdi. Bu Üniversitenin başka bir özelliği daha vardı. Orada , Amerika'da ortaöğretim çok zayıf. Bilhassa Gettolardaki çocuklar için, zenciler için böyle.

Şimdi bunlar ya da yirmibeş yaşında bir genç Üniversiteye girmek istiyor, fakat okula gitmemiş. Nasıl girecek? İşte bu durumda olanlara, Üniversite'de serbest giriş tanındı. İlk yıl bir deneme süresi şeklinde . Öğrencinin başarılı olup olamayacağı bu yıla bağlı Bu yılı başarırsa üniversite öğrenimini

★..... *bunlar büyük üniversiteler ve çok pahalı. Buralara yoksul çocuklar gidemez. Onun için bizim devlet üniversitesinin önemi ve rolü çok büyük. Daha ucuz ve daha kaliteli bir eğitim veriliyor.*

★ *60'lardan 70'lerin ortalarına kadar öğrenciler sosyal bilimlerde eğitim görmek istediler. Ama ondan sonra bilgisayar iş idaresi gibi alanlara yöneldiler.*

. sürdürebilir...

İŞADAMLARI ÜNİVERSİTEYİ YENİYOR

İşte böyle bir üniversiteydi. Şehirde 1965 ten 1972'ye kadar kaldı. Ancak büyümesi sorun yarattı. Büyük binalara ihtiyaç oldu. Emlak ise çok Üniversite satın alamıyor. İşadamları ise "Şehir içinde üniversite olmaz" diyorlar. Beş yıl böyle bir mücadele sürdü ve tabi Boston'lu işadamları kazandı. 1972'de şehrin dışında kurulan yeni bir kampüse taşındı üniversite.

— Massachussetts Üniversitesi kurulurken ve kurulduktan sonra, başka hangi üniversiteler vardı aynı çevrede farklılıkları neydi ?

F.AHMAD— Mesela Boston civarında en az yirmi üniversite var. En meşhuru tabi Harvard, Massachusetts Institute of Technology, Boston Üniversitesi, Tafts...Bunlar büyük üniversiteler ve çok pahalı. Mesela, Harward için senede 12 bin dolar lazım. Boston Üniversitesi de öyle , ötekiler de aşağı yukarı aynı. Bir Yahudi Üniversitesi Barandeis, var o da çok pahalı. Buralara yoksul çocuklar gidemez. Gerçi burslar var ama yoksul kesimlerden burs alarak buralara gidenler çok az. Onun için bizim devlet üniversitesi'nin önemi ve rolü çok büyük. Ve aynı zamanda özel üniversitelerle rekabet halinde. Eğitim bakımından belki daha iyi bir eğitim veriyor. Bu açılardan özel üniversitelerden de epey talebe çektik.Daha ucuz ama daha kaliteli bir eğitim veriliyor. çünkü.

— Demin okula gitmemiş olanların da üniversiteye bir yıl için alındığını devam edip, edemeyeceğine sonra karar verildiğini söylediniz.Bunlar herhangi bir sınava giriyorlar mı?

F.AHMAD —Sınavsız giriliyor. Ama birinci sene mesela "B Grade" ile geçecek. O şartla...

— Peki, bu durumda olan birinin üniversiteye devam edebilmesi için diğer öğrenciler karşısında durumu ne oluyor? Dengeyi nasıl kurabiliyor?

HAPİSHANEDEN ÜNİVERSİTEYE

F.AHMAD — Size bir misal vereyim : Benim sınıfıma bir zenci talebe gelmişti, otuz yaşında o zaman. Okumaya hapiste başlıyor. Üç yıl hapiste okumasını yazmasını geliştiriyor. Çok disiplinsizdi. Fakat çok ilgili kuvvetli bir zekaya sahip. Çok başarılı oldu. Şimdi Massachusetts'de senatör. Böyleleri de var.

— Bu epeyce ilginç. Peki üniversitenin ya da hapishane idaresinin bu konumdaki kişilere teşviki ne boyutta?

-F.AHMAD — Mesela bizim üniversiteden, diğer üniversitelerden hocalar gidiyor hapishaneye, ders vermek için. Böylelikle tahsil yapılabiliyor. Fakat şartlar çok zor tabi. Gene de tarih, sosyoloji, siyasal bilimler, matematik vs. öğrenebiliyorlar, her gün ders alarak. Mektupla öğretim benzeri sistemler var...Ben böyle talebelerle çalıştım. Dediğim gibi biri de senatör oldu, işadamı ve siyasetçi...

— Ama bu ender bir durum olsa gerek...

F.AHMAD — Tabii, tabii,...

— Devlet okulları ile Özel üniversitelere gidenler arasındaki farklılıklar neler? Hangi kesimlerden öğrencilere sahip bunlar?

F.AHMAD — Büyük bir fark var. Bilhassa Massachusetts'de böyle. Kaliforniya için doğru değil. Kaliforniya' daki Los Angeles Üniversitesi devlet üniversitesidir ve muazzamdır. Genel olarak devlet üniversitelerine yoksul kesimlerden zencilerden, işçi sınıfından gençler geliyor. Gerçi ABD'de işçiler kendilerini sınıf olarak görmüyorlar. Özal'ın dediği gibi ortadirek "Mıddle - Class" diyorlar. Fakat, gerçekte, bunlar işçi çocukları. Amerikan toplumu çok değişken. Bir sınıftan diğerlerine geçmek nisbeten kolay.İngiltere gibi değil. Bir adam hangi sınıftan, orada lehçesinden anlaşılır...

— Bu biraz da Amerika'nın halklar, uluslar karmaşasından ileri gelmiyor mu?

F.AHMAD — Tabi, tabi onu diyecektim. Her taraftan insan var. Bilhassa Massachusetts'de. Bizim kampüste bir araştırma yapıyorum. % 60'ı işçi sınıfından insanların çocukları. Ve kendileride çalışan insanlar.

— Peki öğrenciler hangi alanlarda yoğunlaşıyorlar, örneğin meslek kaygısı ile branşa yönelmede?..

F.AHMAD — Bu değişti..Çok değişti. 60'lardan, 70'lerin ortalarına kadar öğrenciler sosyal bilimlerde eğitim görmek istediler. Ama ondan sonra bilgisayar, iş idaresi...Yani daha kolay ve geçerli iş bulabilecekleri alanlara yöneldiler. Öyle düşündüler. Tarih ile sosyoloji ile ne yapacaklar ? Süper - marketlerde kasada para alacaklar ya da taksi kullanacaklar. Amerika'da bir mit var : İyi tahsil yapabilmek miti. İyi tahsil yapabilene kapılar açık. Ancak bunun yanı sıra bir üniversitelinin

çok yönlü bir insan olması için bu bölümlerde olsa da tarih, felsefe filan okutuluyor. Mecburi bunlar. Edebiyat okuyacak, tarih okuyacak bilgisayar eğitimi yaparken mesela...

-- Dikkatimi çekti! 60'lar, 70'lerin ortalarına dek, sosyal bilimler ilgi çekti, buna yönelim vardı. diyorsunuz. Sonra durum değişiyor. Mühendisliğe, idareciliğe yönelim başlıyor.Altmışların ortalarında da özellikle Avrupa'da ve Proleter Kültür Devrimi'nin Çin'inde geniş gençlik olayları var. İnsanlar toplumsal sorunlara ve politikaya yöneliyorlar. Şimdi burada şöyle bir saptama yapabilir miyiz; Bu hareketliliğin sonucu sosyal bilimlere bir yönelim oldu. Fakat bu dönemin son bulmasıyla ilgi alanı değişti?...

VİETNAM'IN ETKİSİ

--F.AHMAD-- Tabi, tabi. Bilhassa Amerika'da Vietnam'ın tesiri çok büyüktü. Bizim Üniversiteye Vietnam'dan da askerler geldi. Genç genç çocuklar.Savaştan dönüp tahsillerine devam ettiler Bazıları sakat.. Bacaksız mesela...Özel bir büro kuruldu bunlar için. İlginç programlar yaptık bunlarla. Ne düşündüler de gittiler Vietnam'a...Orada neler oldu, Vietnamlılar neler yaptı,Vietnam'dan sonra ne oldu? Böyle şeylerle bir arşiv kurduk.

Vietnam'dan sonra, 70'lerde iktisadi buhran başladı. Bunun da tesiri büyüktü. Halen de devam ediyor. (*) Kimse siyasete girmek istemiyor. Amerikan hükümetinin tutumu da bu yönde.. Şimdi profesyonel asker almıyor. Çünkü Vietnam'a karşı hareket askerliğe karşı hareketti de aynı zamanda..

— Zorunlu askerliğe mi?

F.AHMAD — Tabi. Kimse gitmek istemiyordu. Gidenlerde gene fakir insanlar. Üniversiteye gitmeyen gençler. Çünkü üniversiteye giren muaf sayılıyordu askerlikten. Daha ziyade zenciler ve yoksul beyazlar gittiler. Hükümet bunun tehlikesini gördü, vazgeçti. Şimdi profesyonel bir ordu var ve işsizlik yüzünden epeyce genç askere gidiyor.

— 60'ların sonunda 70'lerin ortasına dek süren olaylara tanıklığınız, öğrencilerin politize olmaları, salt Vietnam savaşıyla mı sınırlı?

F.AHMAD —Yok...yok!..Vietnam'la başladı ama her tarafa yayıldı...Toplumun hemen her meselesi ele alındı. Gettolar, konut meselesi, eğitim tabi.

★ *Oysa, üniversiteler öğrenciler için. Öğrenciler de yönetime ve karar sürecine katılsın.*

★ *Amerika'da eğitim para meselesidir. Tabii her zengin Harvard'a giremez. Fakat her zengin Üniversiteye girebilir.*

— Eğitim konusundaki talepler nasıldı?

F.AHMAD — Mesela karar verme olayı Niçin öğrenci heyetlere alınmıyor, karar veremiyor. Oysa üniversiteler öğrenciler için. Öğrenciler de yönetime ve karar sürecine katılsın. Bu büyük, çok büyük bir şeydi ve tesiri de büyük oldu. 70.lerde başladı bu mücadele 4-5 yıl sürdü ve başarılı da oldu.Şimdi Üniversite Senatosunda öğrencilerde var. Her tarafta temsil ediliyorlar.
Sonra derslere ilişkin olarak talepleri oldu.Yani 'biz bunu istemiyoruz. Vietnam tarihi istiyoruz' dediler. Bunlar oldu. Öğrencinin katılımı büyük oldu. Hala da devam ediyor. Ama biraz zayıf. Çünkü politikaya ilgi eskisi gibi değil. Artık Vietnam tarihi de istemiyorlar. Yine o zamanlar milliyet meselesi de vardı. Her milletten insan var Amerika'da . İtalyan, Polonyalı, İspanyol falan..Bunların hepsi kendi tarihlerini öğrenmek istediler.Kabul ettirdiler.

"A.B.D.'DE EĞİTİM PARA MESELESİDİR"

Üniversiteye giriş nasıl? Herhalde sınavla!?

F.AHMAD — Merkezi bir imtihan oluyor. Aldığı puana göre girebiliyor.Fakat hemen , hemen her talebe girebiliyor. Puanlar çok düşüktür. Mesela, bakınız, Amerika'da eğitim para meselesidir. Tabii her zengin Harvard'a giremez. Fakat her zengin Üniversiteye girebilir. Yani bir çocuğun babası para harcamayı göze alırsa, onu okutur. İşçi için daha zordur. Onun için imkanlar daha az. Bizim üniversite var, Community College'ler var.Bunlar üniversite ayarında değil, bir - iki yıllık. Yüksek okul gibi. Oraya giriyor.

— Peki. Okul sonrası iş bulma durumu, koşulları nasıl?

F.AHMAD — Bakınız. Bu durumdakiler iş bulabiliyorlar. Ama genellikle mezun oldukları alanın dışında. Başka başka işler yapıyorlar. Bu çocuk mimar olmak istiyorsa olamaz. Ya da çok zor. Kapital meselesi...

— Bunun nedenini nereye bağlıyorsunuz?

F.AHMAD — Sınıf. Tamamen sınıf meselesi. Aile meselesi. Orta sınıf çocukları ailelerinden teşvik görüyorlar. Kitapları, gereçleri vardır. Oysa alt sınıftan ailelerde bu ortam ve teşvik yok Amerika'da teorik olarak her şey eşittir. Ama pratikte böyle değil. Bu çok iyi biliniyor.

— Üniversite özerkliğine gelecek olursak. Örneğin öğretim üyeleri istedikleri programı uygulayarak ders verebilirler mi? Ve teşvik görür mü? Gerecini sağlarken de maddi olarak da?

F.AHMAD — Tabi, tabi. Bizim Üniversite'de mesela 74—75 döneminde, "Marxist Studies" programı kuruldu. Burası bir devlet üniversitesi, üstelik bizim meclisimizde muhafazakar. Üniversite kanunu ordan çıkar, bütçe ordan gelir. Örneğin bir hoca haftada 10 saat ders verecek gibi 'teknik' bir karar alabilirler. Ancak : "Bu kursta bu kitap okunamaz" diye bir karar

alamazlar. Bu tamamen serbest.Ben kendi kitabımı kendim seçerim. Kimse karışmaz.

AMERİKADA YÖK YOK.

- Üniversitenin idari özerkliği için neler söyleyebilirsiniz? Belli bir merkezi sistemden söz edebilir miyiz? Bizim YÖK gibi örneğin.

F.AHMAD – Kesinlikle yok. Böyle bir merkezi sistem yok. Dediğim gibi bütçeyi Masachustetts Meclisi verir. Sonra karışmaz. Üstelik öğretim üyeleri sendikalıdır.

– Grev yapma hakkına da sahip mi?

F.AHMAD – Hayır. Amerika'da memurların grev hakkı yoktur. Ama "Job actim " yapılır. Nitekim biz yaptık, derse girmedik.

– Toplu sözleşme...

F.AHMAD – Tabi. Her sene toplu sözleşme yapılır. Bu sadece para için değildir. Çalışma koşullarını da belirler. Kaç saat ders okutulacağını filan... Bu çok önemli. Eskiden idare karar verirdi.

- Öğrenci birlikleri, temsilcilikleri örgütlenmeleri, katılımları ne düzeyde ?

F.AHMAD – Gene teorik olarak onlar da her şeye katılabilir ve hatta yaptırabilirler. Ama şimdi pek yoğun olarak çalışmıyor. Zaman da bulamıyorlar. Önce de söylemiştim. Çalışarak okuyan çocuklar. Pek zamanları kalmıyor.

– Peki, ders programı uygun mu, bu kadar yükü kaldırmalarına ?

F.AHMAD – Zor. Çok zor.

– Başarı oranı nedir?

F.AHMAD – Birinci yıl başarısızlık % 30 filan. Son sınıfa kadar gittikçe düşer. Ama burdan büyük üniversitelere giden de var. Harvard'a, Yale'e Bunlar tabi çok az.

– "Amerikan tarzı yaşam" öğrencilerinizde nasıl ortaya çıkıyor,sizin bu konudaki gözlemleriniz neler?

F.AHMAD – Bunlar optimist. Halen o ümit. var. Yani Üniversiteden çıkınca iyi bir mevki, iş edineceğine inanıyorlar. bir özelliği de serbest bir toplum. Kendi hakkını tanıyan bir toplum. Bunun için de pasif kalmıyorlar. Hocalarına karşı'da öyle. Hakkı var. Biliyor. Ve soru soracak. Mütecaviz de. Çalışkan, tembel ama herkes öğrenmek istiyor. Bu tür bir dinamizm var. Bize üçüncü dünya ülkelerinden de talebe geliyor. Bunlara göre Amerikalı öğrenci çok daha dinamik.

– Amerikan öğrencileri arasındaki farklılaşma nasıl? Yani sizin Üniversitenizle, Harvard yada Yale'deki öğrenci arasında ?...

F.AHMAD –Harvard'daki talebe iyi bir okuldan geliyor. Okuma - yazması kuvvetli. Muvaffak olacağını biliyor. Oraya gitmişseniz mutlaka başaracaksınız. Onun için buradaki öğrenci verimli olmaya yatkın.Üniversiteyi bitirmek istiyor. Bitirdiği alanda da iş yapacaktır. Bu bakımdan Harvard'da okumak - okutmak daha kolay, çünkü talebe kendini okutuyor.
Masachusetts'te ise bazen çok orjinal çocuklar çıkıyor. Bunlar düşünmeyi yeni öğreniyorlar. Şekillendirilmemişler henüz. Zihinleri taptaze ve orjinal şeyler yapabiliyorlar.

– Ekonomik konumla ilgili olarak doğal bir eleme sayabiliriz herhalde. Ekonomik gücü olanın okumasının da, iş bulmasının da,hatta itibarlı meslekllere yönelmesinin de daha kolay ve gerçekleştirilebilir olduğuyla ilgili olarak. Şimdilerde Türkiye için de daha çok böyle. Bütün bu modeli benimseyen ülkeler için bunu söyleyebilir miyiz?

F.AHMAD – Evet. Hakikaten söyleyebiliriz. Mesela ABD'de kontenjan var, zenciler için. Seçilebilen, üzerinde durulan insanlar bunlar. Fakat böyleleri kendi toplumlarından kopuyorlar. Bu siyasi bakımdan çok mühim bir şey. Çünkü onların en dinamik insanlarını siyasetten çekiyor. Bir bakıma beyaz zenci oluyorlar.

ÜÇÜNCÜ DÜNYADA BİLİM YAPILABİLİR Mİ?

– Peki hocam, siz Hindistan'da okudunuz. Sonra da İngiltere'de. Amerika'da öğretim üyesisiniz. Bizim eğitim sistemimize de yabancı değilsiniz. Şunu sormak istiyorum: Gerek Hindistan,gerek Türkiye gibi ülkelerde, yani az gelişmiş, Üçüncü Dünya ülkelerinde bilim yapmak, bilgi üretmek sözkonusu mu?

F.AHMAD –Bu çok mühim bir mesele. Bu bakımdan Hindistan hakikatten muvaffak oldu. Çünkü Üniversite sistemi dışındaki enstitülerde bu uygulandı. Çok sıkı çalışılıyor. Ve üniversite dışında. Bunlar seçkin öğrenciler. Sınavdan çıkıp sınava giriyorlar. Hindistan'ın bağımsızlığından sonra büyük değişiklik oldu. Ve bundan orta sınıf çok faydalandı. Bunda İngilizce tahsilin de önemi büyük.

– Bütün Üçüncü dünya ülkelerinin bilimsel araştırmalara ayırdığı payı toplasanız, ABD yada Sovyetler'in payı yanında yine de komik kalıyor.Büyük bir eşitsizlik var. Bu şartlarda bizim gibi ülkelerde nasıl bilim gelişecek? Bir de buna demokratik olmayan uygulamaları ekleyin. Öğretim üyesi rahat değil, okutacağı kitabı seçemiyor. Bu Üçüncü Dünya ülkelerinin aleyhine değil mi? Bunu gidermenin yolları ne ? Ya da kafanızda ideal bir Üniversite modeli var mı?

F.AHMAD – Malesef...Malesef böyle bir şey görmedim şimdiye kadar.Hindistan da bile yok. Gerçi fena çalışmıyorlar ama orda da huzursuzluk çok. Amerika ve İngiltere'ye beyin göçü var. Aynı şikayetler. Sosyal bilimler, ekonomi dışında çok zayıf. Yine de Hindistan'ın bir model yaratma ümidi vardı. Tıp ve Mühendislik Enstitüleri fena çalışmıyor. Fakat Hindistan'da da huzursuzluk çok.

- Yeniden Amerika'ya dönerseK, bir öğrencinin Üniversite içindeki yaşamı etkinlikleri, neler? Kredi, burs olanakları.

F.AHMAD – Bu şartlar fena değil.Bir çok talebe kredileriyle okuyabiliyor zaten. Burslar da var. Üniversite'de iş de veriyorlar. Mesela kütüphanelerde, sekreterliklerde filan günde dört saat asistan olarak çalışabiliyorlar. Burs karşılığı olabiliyor bunlar. Özellikle devlet üniversitelerinde bu koşullar iyidir. Kütüphaneler çok zengin.Öğrenci için yararlanacağı hemen her şey var. Spor çok büyük rol oynuyor. Bazı Üniversiteler bu alanda TV'lerden çok para kazanıyorlar. Yurtlar ise bizim üniversitede yok. Çünkü çok pahalı. 4-5000 dolar, , Ama çok rahat. Bir eğlence yeri gibi. İyi bir Üniversite olmayan okulların ücreti 30 Bin doları buluyor. Aileler çocuklarını okutabilmek için ortalama yılda biniki bin dolar biriktirmek zorunda.

ZİL TAKIP OYNAYALIM (MI)?

Nihal BİLGİLİ

Hepimizin bildiği gibi üniversite - lerde paralı öğrenime geçilmesinin planlandığı günlerden bu yana sürekli yinelenen bir gerekçe var : Deniliyor ki *"Avrupa ve Amerika'daki fakültelerde de durum böyle. Bu zengin devletler öğrencilerini bedava okutamıyorlar da biz mi okutacağız?"* Eğer bütün ülkelerde durum böyleyse ne yapalım? *Elle gelen düğün bayramı"* deyip katlanacağız (?). Ama önce bir görelim, söylenenler doğru mu? Öğ - renmek için staj yapmak üzere yurtdışından gelen tıp öğrencileriyle konuştum. Önce bu arkadaşları tanıtayım. Roger Urlings Hollanda'dan geliyor, 23 yaşında, Nijmegen Tıp Fakültesinde okuyor.Henk Van Bergen de 23 yaşında, Roger'la aynı okulda okuyor. Gerda Elisabeth Villadsen ve Hanne Berg Ravn Danimarka'dan geliyorlar. Her ikisi de 24 yaşında. Aarhus Tıp Fakültesinde okuyorlar. Onlarla yaptığım görüşmeyi aşağıda aktarmaya çalışacağım.

– Merhaba arkadaşlar. Sizlerle ülkenizde öğrencilerin içinde bulunduğu ekonomik koşullar hakkında kısa bir söyleşi yapmak istiyorum. İsterseniz ilk soruyla başlayalım. Ülkenizde üniversitede okuyabilmek için para ödemeniz gerekiyor mu?

Henk – Evet, Hollanda'da yılda yaklaşık 1000 Florin veriyoruz.

Roger – 150 Florin kayıt yenilemek için, 888 Florin derslere katılabilmek için.

Hanne – Biz hiç vermiyoruz.

Roger–Fakat ailesinin geliri yeterli olmayanlara devlet burs veriyor.

–Bunun sınırı ne?

Roger– Kesin olarak bilmiyorum, ama sanırım yılda brüt 60.000 Florin.Örneğin benim paramı ailem ödüyor.Gelirimiz ise brüt 80.000 Florin.

– Aile geliri belirlenen sınırın altındaysa ne kadar burs veriliyor?

Henk – Ne kadar düşük olduğuna bağlı. Yılda en çok 12.000 Florin.

– Yani öğrencinin yıllık gereksinimi 12.000 Florin olarak kabul ediliyor. Bu durumda öğrenci yıllık gelirinin on ikide birini okula veriyor.Peki geri kalan 11.000 Florin yeterli oluyor mu? Bununla ne gibi gereksinimlerini karşılayabilirsin?

Henk – Her şeyi.Oda kirası, yemek, giyecek, kitaplar.

– Bu harcamalardan sonra kültürel etkinlikler veya özel zevklerin için para kalıyor mu?

Henk – Evet, sinemaya, tiyatroya, konsere gidebilirim, spor yapabilirim. Hatta biraz tutumlu davranırsam yurtdışında tatil yapabilirim.

Roger – Aslında devletten burs alanlar ailesinden para alanlara göre daha rahat para harcayabiliyorlar.

– Bu parayı geri ödemeniz gerekiyor mu?

Roger– Okul bittikten sonra yarısını 15 yıl içinde ödememiz gerekiyor. Ancak 15 yıl içinde yeterli gelir elde edememişsek bu sürenin sonunda borcumuz siliniyor. Ayrıca herhangi bir faiz de uygulanmıyor.

– Gerda, böyle bir burs Danimarka'lı öğrenciler için de söz konusu mu?

Gerda – Evet, 22 yaşındaki her öğrenciye yılda 19 000 Kron burs veriliyor. Bu parayı geri ödememiz gerekmiyor. Ancak bu miktar bütün giderlerimiz için yeterli değil. Buna ek olarak % 8 faizle ödenmek üzere 8 000 , daha fazla gerekiyorsa % 15 faizle ödenmek üzere 15 000 Kron'a kadar kredi alabiliriz. Ayrıca yılda 26 000 Kron gelir getirebilecek bir işte çalışabiliriz. Daha fazla kazanırsak bununla orantılı olarak aldığımız burs azalır. Tıp öğrencileri hastanede rahatlıkla iş bulabiliyor. Genellikle yüksek faiz ödememek için çalışıyoruz. Aslında burs ve kredi toplamı tüm giderlerimiz için yeterli. Oda kirası, yiyecek, giyecek, kitap ve diğer etkinliklerimiz için yapılan harcamaları kastediyorum.

Hanne – Öğrenimimiz için gerekli bütün temel kitapları okuldan % 10 indirimle alabiliyoruz.

– Bu burs 22 yaş ve sonrası için geçerli. Öğrenci 22 yaşından küçükse ne oluyor?

Hanne – Eğer ailesinin geliri 120.000 Kron'un üstündeyse burs alamıyor. Daha azsa gelirle orantılı olarak 24.000 Kron veya daha fazla alıyor.

– Hepiniz oda kirasından bahsettiniz. Nasıl bir oda bu? Kaç kişiyle beraber kalıyorsunuz?

Roger – Öğrenci evleri var. Bunlar devlete bağlı sosyal kuruluşlar veya özel kişiler tarafından yönetiliyor. Mutfak ve banyoyu 12 kişi beraber kullanıyor. Odayı ise hiç kimseyle paylaşmak zorunda değiliz. Ortalama 16 m^2 lik bir oda için ayda 275 Florin veriyoruz.

Gerda – Biz odaya ayda 700 Kron kira veriyoruz. Odayı kimseyle paylaşmak zorunda değilim ama istersem erkek arkadaşımla kalabilirim.

Hanne – Ben arkadaşlarımla beraber 4 odalı bir evde kalıyorum. Ayda 800 Kron veriyorum. Böylesi daha rahat oluyor.

Roger – Hollanda'da burs sistemi yakında değişecek. Çünkü ailesi zengin olan okul bitene kadar ailesine bağımlı kalıyor. Bu nedenle devlet bütün öğrencilere yılda 8 000 Florin verecek. Geri kalan 4 000 Florin'i ailemizden veya bankadan kredi olarak alabileceğiz. Ailesinin durumu çok kötü olanlara devlet bir miktar daha burs verecek. Bankadan aldığımız parayı % 5 faizle geri ödeyeceğiz.

– Verdiğiniz bilgiler için çok teşekkürler.

Ne diyeyim bilmem ki ? Eğer gerçekten Türkiye'deki sistemi de bu ülkelere benzeteceklerse şimdiden zil takıp oynamaya başlayalım. Yok eğer mesele sadece öğrenim harcı almaksa, yetkililer Avrupa'yı örnek göstereceklerine tamamen unutturmaya çalışsalar daha iyi ederler, kanımca.

Not: Bu yazı hazırlandığı sırada 1 Hollanda Florini 121.09 TL.
1 Danimarka Kronu 37.51 TL. idi.

DÖRTLER
DERSANESİ

Kayıtlarımız devam etmektedir.

Dörtler dershanesi, Cağaloğlu/İST. Tel: 522 24 60

TÜRKİYE'DE BURS OLGUSU ve İKİ KURUM

F. Hüseyin DOLU

Yüksek öğrenim bursları konusunda Dr.Nezih Neyzi'nin Y.Olgu'nun Mayıs' 84 sayısında bir yazısı yayımlanmıştı. Dr. Neyzi'nin yazısı — kendisinin de yazısının başında belirttiği gibi — daha çok Türk Eğitim Vakfı'nın öğrenci bursları üzerinde yoğunlaşıyordu.

Biz de bu yazımızda yüksek öğrenim öğrencilerine burs veren iki kurumun, TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu) ve Hacı Ömer Sabancı Vakfı'nın burslarını incelemeye çalışacağız.

TÜBİTAK: Türkiye'de Gerçek Anlamda Burs Olgusuna En Yakın Kurum.

TÜBİTAK'ın temel ve uygulamalı bilim dallarında ileri düzeyde öğretim ve araştırma yapabilecek üstün yetenekli gençleri bulmayı, bunları özendirmeyi ve bilim adamı olarak yetişmelerini sağlamayı amaçlanan hizmetleri, BAYG (Bilim Adamı Yetiştirme Grubu) tarafından yürütülür. Kurumun bu çerçeve içerisinde 12 değişik burs programı vardır. Bu burslar ortaöğretimdeki öğrencilerden, üniversite doktorasını yapan gençlere kadar birçok sınıfı kapsar.Bu bursların yurtiçi ve yurtdışı kategorileri de vardır. Biz burada yurtiçi üniversite lisans bursları üzerinde duracağız.

Öncelikle, ülkemizde yaygın olarak yanlış kullanılan burs kavramını bir kez daha tanımlayalım: "Burs", karşılıksız yardıma verilen addır. Verilen para daha sonra öğrenciden çeşitli yollarla geri isterse, bunun adı "burs" değil, "borç" olur.

TÜBİTAK'ın bursları karşılıksızdır. Bu niteliğiyle Türkiye'de karşılıksız olan tek "ciddi" burstur. Ancak TÜBİTAK bursları, burs olgusunun bir başka önemli niteliği olan ; "maddi olanaklardan yoksun bulunduğu için öğrenimini sağlıklı sürdüremeyen gençlere parasal yardım sağlamak" amacından uzaktır. Bu bursların amacı BAYG ilkeleri içerisinde oldukça açık olarak belirtilmiştir: "Amaç, sosyal ve ekonomik bir yardım ve destek olmayıp üstün yetenekli gençlerin yetenekleri ölçüsünde başarı sağlamaları ve bilim adamı, araştırıcı olarak yetişmeleri için desteklenmeleridir." Görüldüğü gibi, TÜBİTAK'ın gençlere sosyal ve ekonomik yardım ve destek sağlamak diye bir amacı yoktur. Amaç "üstün yetenekli" gençler bulmaktır.

Ne var ki birtakım gençleri bulmak için önce onları aramak gerekir. TÜBİTAK ne yazık ki bu amacın da oldukça uzağındadır. TÜBİTAK'ın "buldum" dediği gençler, zaten varolan eğitim sistemi içerisinde çoktan ön sıralarda yerlerini almışlardır."Sosyal ve ekonomik bir yardım ve destek sağlamak" amacını gütmeyen kurum, eğitimde fırsat ve imkân eşitsizliğini kaldırmaya da çabalamadığı gibi varolan sistemin ortaya çıkardığı "üstün yetenekli" gençleri de olduğu gibi kabul etmektedir.

Örneğin kurumun bursunu hiçbir sınava girmeden almak için üniversite seçme sınavlarında ilk bine girmek ve üniversitelerin temel bilimler (Matematik, Fizik, Kimya) bölümlerinden birisine kayıt yaptırmak gerekmektedir. Bu şartlardan ikincisi, TÜBİTAK'ın gençleri bilim adamı ve araştırmacı olarak yetişmeleri için bir teşvikidir ya da zorlamasıdır. Ancak bilim adamı olma isteği yeterli değildir ; bilime aşık olsanız da "üstün yetenekli" sıfatını kazanabilmeniz için üniversite seçme sınavlarında ilk bine girmeniz gerekir. Yani "yaptıklarınız yapacaklarınızın teminatı" olmalıdır ki bursu almaya hak kazanasınız.

Ayrıca BAYG'ın hazırladığı sınavlara katılarak da üniversite lisans bursunu almaya hak kazanabilirsiniz. Yani kazanmak için yarışabilirsiniz. Sınavlara liseden mezun olduktan ya da üniversite birinci sınıftan ikiye geçtikten sonra katılınabilir. Ancak girmek için üniversitelerin temel ya da uygulamalı bilimler bölümlerinden birine kayıt yaptırmak ya da devam ediyor olmak gerekir. Diğer bir şartta bir önceki öğrenim yılındaki not durumudur (lise son fen derslerinden en az 8, üniversite de ise 1. sınıf derslerinden herbirinden en az CB (75) almış olmak gerekir).

Sonuçta bu sınavlara girmeye hak kazanan öğrencilerin başarı sıralaması, üniversite seçme sınavı başarı sıralamasından pek farklı olmamaktadır. Üniversite sınavlarında yüksek puan tutturan öğrenciler, tamamıyla bilgi ölçen bursiyer seçme sınavında da ilk sıraları paylaşmaktadırlar.

Bu arada hemen belirtelim ki sınava başvuru formunda öğrencinin ekonomik durumuyla ilgili olarak istenen tek bilgi "ailenin yıllık net geliri"dir. Bu da, bursiyer seçiminde bir kıstas işlevinden uzak olup, salt bir formalite sorusu olarak sorulmaktadır.Öte yandan formda öğrenciden istenen üniversite seçme sınavlarında almış olduğu puan, bursiyer seçiminde oldukça önemli bir ölçüt olarak kabul edilmekterir.

Özünde tamamıyla ekonomik bir olgu olan burs, TÜBİTAK ilkeleriyle bu özünden sıyrılmaya çalışılmıştır. Ancak sonunda varılan nokta ve "bilim için" yapılan seçmeler, fırsat ve imkân eşitsizliğinin Türkiye'de en somut göstergesi olan üniversite seçme sınavından farklı değildir.- hatta sınav sonuçları doğrudan belirleyici olabilmektedir.

★ *TÜBİTAK bursları, maddi olanaklardan yoksun olduğu için öğrenimini sürdüremeyen gençler parasal yardım sağlamak amacından uzaktır. Amaç "üstün yetenekli" gençler bulmaktır.*

Kısacası Türkiye koşullarında ekonomik açıdan "kötünün iyisi" olan TUBİTAK bursları, büyük şehirlerdeki iyi olanaklarla yetişmiş öğrenciler dışında pek fazla kimseye birşey ifade etmiyor. Sınava giren öğrenciler içinse maddi gelir yaratmaktan daha ö - nemli olan TUBİTAK bursiyeri olabilmek, bir başka deyişle "en büyük yarışı kazanmak"tır. Sınava girip kazanan öğrencilerin bir kısmının "maddi gelir" diye bir sorunları olmadığı ve geri kalanların da asıl problemi TUBİ– TAK damgası taşımak olduğu için, kurum "üstün yetenekli" gençler bul - makla kalmıyor, bunları yarıştırıyor da. "Yarış" bursu kazanmakla bitmiyor, çünkü bursu sürdürmek için de öğrenim yaşamınız boyunca yüksek notlar almak zorundasınız. Bir hata yaptınız mı ihtar (hız vermek için vurulan uyarı kamçısı), tekrarında geçici olarak bursu kesmek (yarıştan çıkartıp kızağa almak), ya da süresiz kesmek (artık siz "üstün yeteneksiz" bir gençsinizdir) gibi yaptırımlar hep "bilim" içindir.

Önerimiz - eğer olay gençleri yarıştırmaktan ibaretse – TUBİTAK'ın, seçtiği bursiyerlere aylık yardım yerine birer belge verip bu gençleri kamuoyuna "üstün yetenekli" gençler diye duyurmasıdır. Yani maddi destek yerine, bursiyerler için daha önemli olan manevi destek sağlamasıdır. Eğer yöntem hep bu olsa, şu an bursiyer olan öğrencilerin çoğunun bu seçmelere başvuracağını söylemek yanlış olmaz. Çünkü olay, ayda 6.000 TL. burs + yılda 10.000 TL. kitap parası gibi oldukça somut olarak maddi bir miktarı ifade eden bir olgunun geri plâna itilip, yarış zihniyetinin bilimsel gelişme için ön plâna çıkarılmasıdır.

Evet gelişme için yetenekli gençlerin maddi - manevi desteklenmesi zorunludur. Ancak Türkiye'nin en önemli bilim adamı yetiştirme kurumu olan TÜBİTAK'ın Türkiye'deki koşulları, olanakları bir bütün olarak değerlendirmesi ve bursiyerlerini buna göre seçmesi gerekmektedir. Zaten kısıtlı olan bütçesini en doğru, en verimli biçimde burslara aktarmak izlenmesi gereken yoldur." Bilim yapacağız" diye Türkiye koşullarını gözardı ederek bir takım yöntemler uygulamak, gelişmenin önünü açacak bir kurumun piyasa eğitimiyle uzlaşmasını ve gerilemeyi gündeme getirmektedir.

Bünyesindeki birçok birimi ve bilim adamları ile bilim adamı adayları

★ *Özel şirketlerin kendi adlarına olan vakıfları "burs" adı altında birtakım borç paraları senet karşılığı vermektedir. Bunun amacı kamuoyunda kendi reklamlarını yapıp topluma sevimli görünmektir.*

için birçok eğitim programlarıyla yıllardır Türkiye'nin bilimsel ve teknik gelişmesine önderlik eden TUBİTAK'ın en kısa zamanda ortaöğrenim ve yükseköğrenim yapan gençler konusunda daha duyarlı olması ve öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarını gözardı ederek onları bilimsel gelişme rotasına oturtulamayacağının bilincine varması zorunludur.

Hacı Ömer Sabancı Vakfı: ÖĞRENCİYE YAPILAN JEST NEYİN BEKLENTİSİ

Bu vakfın sağladığı yardım her ne kadar "burs" kılıfı altında sunuluyorsa da, gerçekte tam anlamıyla "borç" para niteliğindedir. Bir başka deyişle Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun verdiği kredilerin özel sektörize edilmiş biçimidir.

Sayın Neyzi'nin Türk Eğitim Vakfı'nın bursu için söylediklerinin çoğu Sabancı Vakfı için de geçerlidir. "Delikanlılık çağındaki bir gencin yüzbinlerce lira kefalet altına girmesi", "zaten düşük gelirli olan ailelerin böyle bir kefaleti kaldıracak durumda olmamaları ", "öğrencide meydana gelebilecek olan eziklik" bu işleyişin varyantlarıdır.

Bir öğrencinin ancak aylık cep harçlığı olabilecek miktarda borç parayı, "burs" süsü altında piyasa sunmak sayın Neyzi'nin tanımladığı gibi bir "jest" değildir, olamaz.Ancak böyle gösterilmek istenmektedir, yani bu tür vakıflar ve bunların şirketleri halka sevimli, yardımsever, büyük (?) gösterilmek istenmektedir. Bunun için de öğrenciler basamak olarak kullanılmaktadır. "Gelecekte tanımadığı kişiler tarafından alınacak, doğru ya da yanlış bulacağını önceden kestirmesi olanaksız bir takım kararları görmeden duymadan kabul edip onlara uyacağına söz vermesini istemek" gene saygısızlıktan da öte bir olaydır.

Zaten, şirketlerinin işçilerine "beş kuruş" daha fazla para ödememek için olmadık yollara başvuran bu "şirket yönetim kurulları"nın, öğrencilere yaptığı sözde "jest"in arkasında birtakım beklentiler olduğu açıktır. Kaldı ki olay karşılıksız para verme olayı da değildir. Henüz öğrenimine yeni başlayan bir gence - sanki onun hayatını satın almış gibi – maddi (yüzbinlerce liralık kefalet senetleri), manevi (sınıfını mutlaka geç, iyi not tuttur, cici çocuk ol!) yaptırımları uygulamak madalyonun öbür yüzüdür.

★ *Sınava giren öğrenciler için maddi gelir yaratmaktan daha önemli olan TÜBİTAK bursiyeri olabilmek, bir başka deyişle en büyük yarışı kazanmaktır.*

Bu tür vakıflar salt bunlarla kalmayıp, öğrencinin başka yerden sağlayabileceği gelirler konusunda da söz söylemek hakkını, üzerlerine almışlardır. Eğer vakfın bursunu (yani senet karşılığı vereceği borcu) alacaksanız başka hiçbir kuruluştan burs veya kredi alamazsınız.

Örneğin Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun kredisini alırsanız Sabancı Vakfı'ndan borç alamazsınız! Kredi - yani borç - almanıza bile karışan bir vakfın verdiği aylık borç cep harçlıkları ne "jest", ne "maddi destek", ne de "gençlere yardım" tanımı içine sığabilir.

Sabancı Vakfı'nın ilginç bir özelliği de yaz aylarında borç verilmemesi! Öyle ya tatil yapmak gençlerin hakkı değildir. Gençler yazın "yaz uykusuna" yatarlar. Bir başka olasılık da yazın şirket fabrikalarında üretimin düşmesi ve öğrencilere borç para yetiştirilememesi olabilir. Türkiye öylesine bir ekonomik kriz içerisinde-

dir ki en büyük şirketlerin bile ödeme güçlüğü içine düşmeleri ve yardım ettiği gençlere paralarını ödeyememeleri normal karşılanabilir (!)

Bir başka önemli nokta da başka bir kuruluştan burs veya "borç" aldığınız öğrenildiği takdirde size o ana kadar ödenen paraların tümünü taahhütnameye attığınız imza nedeniyle – nazik (?) bir şekilde ödemeniz söylenir. (Ne yazık ki bu durum"karşılıksız" bir burs olan TUBİTAK bursları içinde geçerlidir. Yani hiçbir para taahhüt etmeden başladığımız bir burstan borçlu olarak çıkabilirsiniz.)

Sonuç olarak özel şirketlerin kendi adlarına olan vakıfları "burs" adı altında birtakım borç paraları senet karşılığı vermektedir. Bunun amacı tamamıyla kamuoyunda kendi reklamlarını yapıp topluma sevimli görünmek , böylece gerçek yönlerini, amaçlarını gizlemektir. Bu vakıfların gençlere ekonomik yardım ya da ülkeye bilim adamı yetiştirmek diye bir meseleleri yoktur, olamaz da zaten. Dolayısıyla bunlar burs değildirler ya da ancak "ciddiyetsiz", "sahte" burslar olarak adlandırılabilirler.

Öğrenci açısından durum:

Bugün Türkiye'de birçok öğrenci nerden gelirse gelsin, ne şartlarla olursa olsun bir gelir sağlamaya can atmaktadırlar. Bu nedenle burs olayındaki gerçek yüz gizli kalmakta ve insanlara "burs" olgusu bir nimet gibi sunulmaktadır.Ne var ki doğru tutum, olayın içyüzünü ortaya koymak ve Türkiye'ye gerçek anlamda burs olayını yerleştirmek için cesaretli olabilmektir.Kuşkusuz tüm bunlar Türkiye'deki ekonomik durumdan ve uygulanan politikalardan bağımsız değildir.

Nitekim son yıllarda uygulamaya konulması için büyük uğraş verilen "paralı öğretim" yeni dönemle vizyona giriyor. Devlet, tüm kurumlarıyla öğrencileri maddi olarak desteklemek yerine onlardan, okudukları için para almayı ya da onları borçlu yapmayı amaçlıyor. Bu arada başkaları da bu dengesizlikten pay kapmaya çalışıyorlar.

Paralı öğretim tartışmaları içerisinde, öğrenciden para alınacak yerde öğrenciye para verilmesini savunmak sonuç getirmeyecek bir çaba gibi görülebilir ve salt bir umut olarak kalabilir. Ancak bu doğru tutumun, her koşulda olması gerekeni savunmak, söylemek olduğunu hiç bir zaman engellememelidir.

BULUNMAZ BİR SEVDANIN GÜLLERİ BUNLAR

Oturmuştu bir akasyanın dibine
fal bakıyordu
önüne koymuştu yüreğini
sevdalar arıyordu.
Gül gülüşlüydü Gülriz.

Kim dedi bu adamlar
nasıl severler, nasıl ölürler.
Tek başınaydı kalabalıkta
elindeydi yüreği.
Gül yüzlüydü Gülriz.

Nerden çıktı bu başağrısı
sıkıca başını kavradı.
Duydukça öyküsünü bu gölde boğulanların
vurdu rakıyı ağladı.
Gül huyluydu Gülriz.

"çelişkiyle yeşerir yaşam
ayrılıklarsa köreltir umutları"
Yüreği daraldı Gülrizin.
sesler dolaştı çevresinde
sesler sesinin içersinde.

Gül dağıtıyordu Gülriz.
Gülriz gül satıyordu.
Goncaya yeni durmuştu
gülleri Gülrizin.
Gülrizin yüreği solmuştu.

ihsan özbek

ARAPÇA DİL EĞİTİMİ ya da GERİCİLİK ÜZERİNE

★ *Gelişmeye ayak diremek geçmiş kültürel değerleri canlandırmak, yeni adına ne varsa boynunu vurup eskiyi sürdürmek, insanların düşünce ve yaşam biçimlerini değiştirmesini engellemek için dilde eskiye dönmenin çok önemli olduğunu bilmektedirler.*

★ *Tutucular, halkın konuşma dilinin yazı diliyle aynı olmasından rahatsız oluyorlar. Çünkü,dilin ortak oluşu iletişimi kolaylaştırıyor ve halkın siyasi hayata doğrudan katılmasını sağlayarak demokratikleşme, ulusal bilinç edinme sürecini hızlandırıyor.*

Saim GÖZEK

I

Türkiye, yüzyıldan bu yana demokratikleşme-çağdaşlaşma sürecini yaşıyor. Bu süreç 1876 ve 1908 Meşrutiyetleriyle hızlanıp, 1920 Meclisiyle doruk noktasına ulaşmıştı. I. ve II' Meşrutiyetler, demokrasiye doğru atılan önemli adımlardı. Ancak, geniş halk yığınlarının siyasi katılımının ve aydın-halk birlikteliğinin olmayışı, I. Meşrutiyetin despotça ezilmesine; II. Meşrutiyetin ise yozlaşmasına, meclisin kapanmasına neden oldu. Halkın siyasi ve ihtilalci katılımı, gerçek anlamıyla 1920 Meclisinde gerçekleşti. (Halkın silahlı eylem halinde oluşu ve demokratik katılımı, 1920 Meclisinin devrimci yapısını belirler.)

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte, Osmanlının mirası olan bütün kurumlar hızla tasfiye edilerek, laik bir devlet oluşturmanın yapı taşları biçimlenmeye başladı. Ancak, gericiliği besleyen ve yaşatan feodal yapı tamamiyle ortadan kaldırılamadı. Bu yarım kalmışlık, gericiliğin ve ümmetçi anlayışın, ulusçu ve devrimci anlayışla yan yana filizlenmesine, onunla birlikte serpilip gelişmesine neden oldu.

1789 Fransız Devriminden etkilenmiş ve sınıf olarak ortaya çıkışı oldukça gecikmiş olan Türkiye Milli Burjuvazisi, başlangıçtaki devrimci tutumu uzun süreli koruyamadı. Ülkenin yeniden inşaasında yeni kültürel yapı oluşturulamadı. İşte, feodal yapının bütünü ile ülke toprağından kazınamamış olması temel nedeni ile, Türkiye'de 21. yüzyılın eşiğine geldiğimiz bu günlerde hâlâ Osmanlıca-Türkçe, Ulusçuluk-Ümmetçilik, Laiklik-Dincilik tartışmasına tanık olunuyor. Batı ile Doğu arasında, kararsız bir biçimde bir ileriye, bir geriye doğru savrulup duruyor.

II

GERİCİLERİN İSTEKLERİ VE ÇABALARI

Gericilik, Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana ilerlemeci atılımların karşısında yer almış, zaman zaman "Güneşin boynunu vurup, kanını bir göle akıtmak" ve karanlığı yeniden egemen bir güç haline getirmek için çeşitli çıkışlarda, isteklerde bulunmuş, irtica eylemlerine girişmiştir. 23 Aralık 1930'da Menemen'de Kubilay'ın din ve şeriat adına kurban edilmesiyle başlayan irtica hareketi, bunlardan yalnızca biridir. 1950'li yıllarda DP iktidarının gerici uygulamaları ise, 1960 ihtilalinin yapılmasındaki nedenlerden önemli birini oluşturmuştur.

"Öteden beri, toplumumuzda iki karşıt, iki uzlaşmaz düşünce karşılaşmaktadır. Biri ilerici, öbürü gerici; başka deyişle, biri Türkçü kafayla, (Ulusçuluk anlamında S.G.), öbürü Osmanlı kafası, her gün, her adımda karşılaşmaktadırlar. İlerici Türkçünün kafasının yarım yüzyılı bile doldurmayan —hadi bilemediniz Tanzimatla başlayan birbuçuk yüzyıllık-kısa bir geçmişi olmasına karşın, Osmanlı kafasının altıyüzyıllık uzun bir geçmişi vardır. İşte, süreleri orantısız bu iki geçmişten biri üstün çıkmak için, açık ya da kapalı her gün, her adımda karşılaşmaktadırlar." (1)

Gericiliğin bu günkü istekleri nelerdir?

1— Atatürk'ün, bugünkü Türkçe ile sadeleştirilmiş söylevini yasaklatmak.

2— 19 Mayıs törenlerinde kız öğrencilerin, uzun paçalı şort, şalvar,

uzun etek giymeleri.

3– Orta öğrenimde uygulamalı din dersine geçmek.

4– Abdi İpekçi parkının adını değiştirmek.

5– Klasik Türk Sanat Müziği adı altında, durağan Osmanlı müziğini, Dede Efendi'leri, yeniden canlandırmak ve hatta ilkokuldan başlayarak eğitim kapsamına almak.

6– Hitit Güneş Kursu'nu ve sanat yapıtı heykelleri yok etmek, eritmek. (Sanat yapıtlarını yakıp-yıkma, yok etme davranışlarının adı Vandalizm'dir. yeni değerler oluşturma yeteneğinden yoksun ve yaratıcı yönleri dumura uğramış olan bizim "eski zaman adamlarımız", Vandalları bile utandıracak denli barbardırlar. O barbar kafa film ve kitap yakar. Çağdaş heykelleri eritip, Fatih'in heykelini surlara dikmeyi düşler. "Yabancı kültür ürünü" olduğu ve "biz Hititlerin değil Mete Han'ın torunlarıyız" gerekçesiyle Hitit Anıtı'nı yok etmeye çalışır. (2) Banka amblemlerini sanat yapıtlarına tercih eder. Abdülhamit ile Atatürk'ün resimlerini yanyana asar.)

7– Küçük Ağa ve benzeri TV dizileriyle, gerici düşünce ve anlayışları dinsel-feodal kültürü, davranış biçimlerini ve insan ilişkilerini sürekli telkin ederek gericiliğin etki alanını genişletmek: Bilindiği gibi TV'de Kurtuluş savaşını anlatan Küçük Ağa dizisi güncellik kazanmış, uzun bir süre kamuoyunda tartışılmıştı. Gerici çevre basında, oyunu övgülerle karşılamış yazar Tarık Buğra gösterişli törenlerle ödüllendirilmişti. Küçük Ağa romanı 1964 yılında yayınlanmış olmasına karşın, yirmi yıl sonra güncellik kazanmıştı. Bunun nedeni neydi? Bu soruya en iyi yanıtı SAÇAK dergisinde Reşat Erdem veriyordu:

"Küçük Ağa hiç bir tereddüte yer bırakmayacak şekilde bir çizgiyi savunmaktadır. Bu çizgi, meşrutiyetlerden Cumhuriyete kadar uzanan demokratikleşme ve uluslaşma davamızın karşısındadır. Küçük Ağa, 600 yıllık bir geçmişe ve hatta daha gerilere sarılan bir anlayışı sürdürüyor. O, ilerlemeye ve devrimlere direnen tutuculuğun sembolüdür. Orta Çağ özlemcilerinin "Türk-İslam sentezi" adını verdikleri teorinin somutlaşmış temsilcisidir." (3)

"Geçmişin bütün gizli kalmış hesapları, gericiliğin kol gezdiği günümüz ortamında yeniden piyasaya sürülmüştür. Romanın ve oyunun etkisi bu ortamdan gelmektedir." (4)

8– Gericiliğin son günlerde en çok tartışmaya neden olan yeni istekleri: Orta öğrenimde Arapça derslerine başlamak.

Kuşkusuz gericilerin istek ve çabaları, yukarda saydıklarımızla sınırlı değil. Ancak Arapça sorununa geniş çe yer vermek istediğimizden, şimdilik bunlarla yetinmek ve diğer istek ve çabalara değinmeyi, başka yazılara bırakmak gerektiğine inanıyoruz.

III
NEDEN ARAPÇA?

Orta öğrenimde Arapça derslerinin okutulması düşüncesini, ilk kez 1950'li yıllarda ortaya atan ve bugün de savunuculuğunu yapan Mehmet Kaplan'a göre;

"Bizim 1000 yıllık bir medeniyetimiz var. Ve Farça da bulunuyor. Türk ilim adamları da Arapça ve Farsça yazmışlar. Medeni her millet kendi mazisini inceler. Bize ait olan bu medeniyete yabancı kalamayız." (5)

İsmet Zeki Eyüboğlu ise bu konuyu, dil sorunundan çok "din ve politika sorunu" olarak görmektedir: "Amaç dil meselesi değildir. Oy avcılığıdır. Çok partili döneme geçişle birlikte Kuran'ın Türkçe okutulmasının yasaklanması, İmam Hatip okullarının gittikçe artan bir oranda yaygınlaşması Arapça'nın okullarda okutulmasını da gündeme getirmişti... Değişen, geçmişe karşı duyulan özlemi dile getiriş biçimidir. Özlemde değişme yoktur... Arapça öğrenmekle geçmiş anlaşılmaz." (6)

Yine Mehmet Kaplan şöyle diyordu: *"Bu işin bir de aktüel ve gelecekle ilgili cephesi var. İslam alemiyle Türkiye arasında iktisadi münasebetler kuruldu..."*(7) Bu gerekçeye karşı ise, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu şunları söylüyordu; *"Ticari bir maksatları olduğunu sanmıyorum, maksatları geriye dönüştür."* (8)

Eyüboğlu ve Velidedeoğlu'nun görüşlerine tamamen katılıyoruz. Dil sorunu kültürel ve siyasal bir boyuttadır.

Demokrasi mevzilerinin yıkılmış ve elden çıkmış olduğu günümüzde, gericilik oldukça önemli mevziiler ele geçirme uğraşısı veriyor. Arapça dil eğitimi de bunlardan biridir. Cumhuriyet'ten bu yana hiç terk edilmeyen bu istek, Osmanlının mirasçıları tarafından yeniden gündeme getirilmiştir. Bugünkü uygulamalar, 1950-60 yılları arasında uygulanan dil politi-

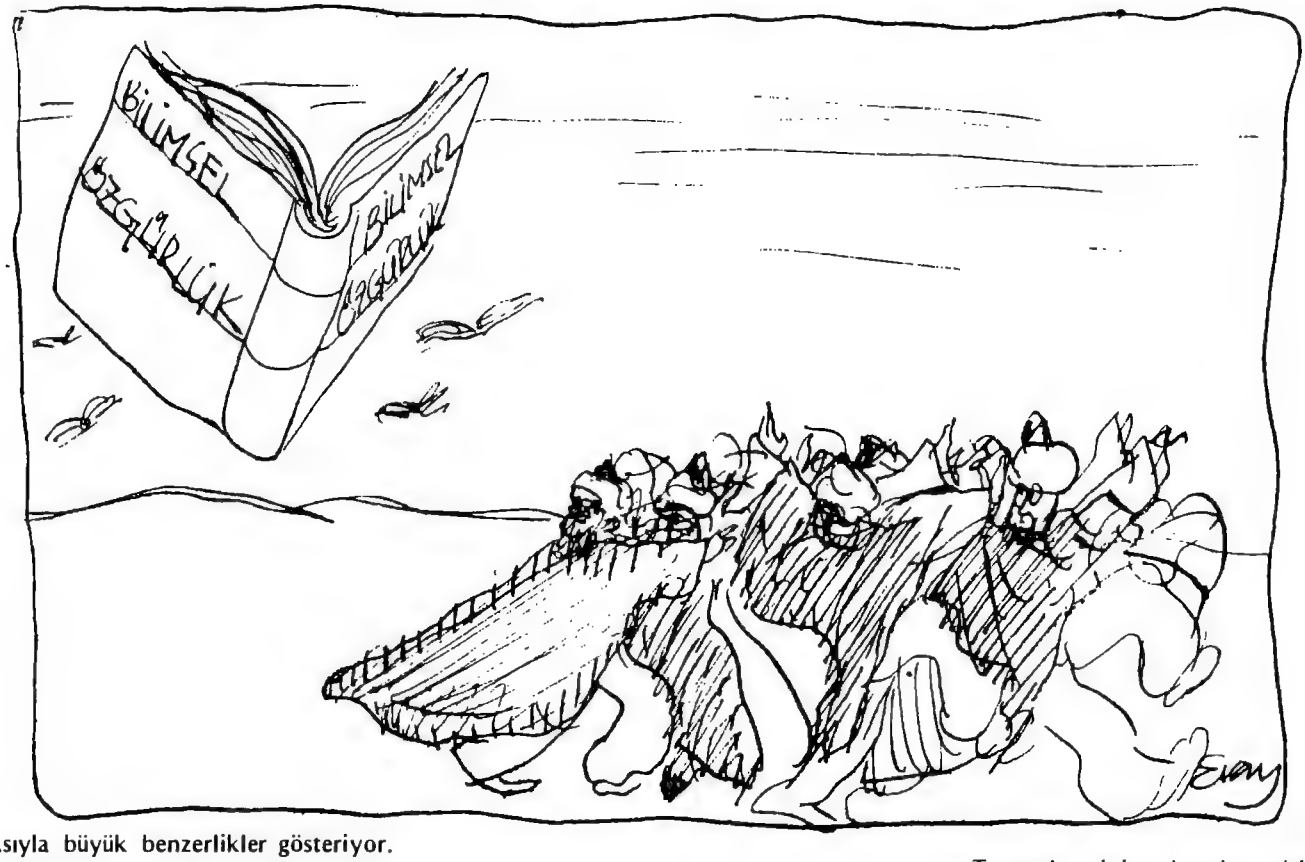

kasıyla büyük benzerlikler gösteriyor. O dönemde, *"En önemli geriye dönüş olayı, Anayasa'nın dilinin 1924 yılındaki Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'ndaki dile çevrilmesidir. Böylece öğretim, kanun ve hukuk diline girmiş yüzlerce sözcük birden Türkçe'den atılmıştır. Daha önce okul kitaplarına girmiş olan birçok Türkçe terimler de kitaplardan çıkartılmıştır. 27 Mayıs Devriminden sonra devlet dili olarak Türkçe, yeniden özgürlüğüne kavuşmuştur."* (9) Bugün de birçok Türkçe sözcük kitaplardan çıkarılıyor. Bugünkü Türkçe ile sadeleştirilmiş "Söylev" yasaklanıyor.

Çünkü onlar, dilin politik, kültürel, sosyal ve siyasal etkileri olduğunun bilincindedirler. *"Her siyasal akımın kendi dünya görüşüne uygun bir dil anlayışının olduğu"*(10)'nun bilincindedirler. Gelişmeye ayak diremek, geçmiş kültürel değerleri canlandırmak, yeni adına ne varsa boynunu vurup eskiyi sürdürmek, insanların düşünce ve yaşam biçimlerini değiştirmesini engellemek için, dilde eskiye dönmenin çok önemli olduğunu bilmektedirler.

Tutucular, halkın konuşma dilinini yazı diliyle aynı olmasından rahatsız oluyorlar. Çünkü, dilin ortak oluşu iletişimi kolaylaştırıyor ve halkın siyasi hayata doğrudan katılmasını sağlayarak, demokratikleşme, ulusal bilinç edinme sürecini hızlandırıyor. Bilimin, sanatın, felsefenin yaygınlaşmasını sağlıyor. Halkın kültürlenmesini gerçekleştiriyor. İşte onları rahatsız eden budur.

★ "Ortaçağı hortlatmak girişimleri karşısında, bilinçli Türk yurttaşları işbirliği, düşün birliği etmek göreviyle başbaşadır." (Oktay Akbal)

Geçmişte Osmanlıca, halkın bilim, sanat, kültür alanında gelişmesini engellemiş; onu siyasetin dışında tutarak, devletin yönetiminin dar bir çevrenin elinde kalmasını sağlamıştı. Seçkin zümre dili Osmanlıca ile, halk dili Türkçe arasındaki iletişimsizlik, halktan kopuk aydınları oluşturmuştu. Halk dilinin yazı dili durumuna geçmesi ile halk, bilim, sanat, felsefe ve siyasa ile yüzyüze gelmiş; değişmeden, ilerlemeden yana olan aydınlarla halk arasındaki uçurum, önemli ölçüde kapanmıştı. I. ve II. Meşrutiyetlerinin olumlu mirasını iyi değerlendiren köktenci (radikal) aydınlar, halkın ihtilalci ve demokratik katılımı ile Osmanlıyı yıkıp, ulusalcı Cumhuriyeti gerçekleştirmişlerdi.

Tutucular için, bundan daha güçlü bir rahatsızlık gerekçesi olamaz herhalde. Onlar, halkın aydınlarla birleşerek silahı eline alıp, namlunun ucuyla saray despotlarının sırtını dürtüklemiş olmasını hâlâ hazmedemiyorlar.

Bu yüzden, Arapça dil eğitimi ve kültür alanında sağlanacak olan geriye dönüşle, aydınlarla halk arasındaki bağlar koparılmalı, kitleler yeniden yüzyıllık bir uykuya yatırılarak kendini öpüp uyandıracak bir prensi beklemeye koyulmalı. Bu arada aydınların canına okunmalı diye düşünüyor "eski zaman adamları"mız. Halk dilini bırakmanın gerekçesi de hazır: *"Osmanlıcayı reddetmişiz. Ne kaldı elimizde? Halk dili. Halk dili ile ilim yapabilir misiniz? Bu mümkün değildir."* (11)

BUGÜN ARAPÇA DERSLERİNİN OKUTULDUĞU OKULLARDA DURUM NEDİR?

Haziran ayı içinde, İzmir İlahiyat Fakültesindeki gvrevinden istifa eden Ahmet Yılmaz, Nokta dergisine önemli açıklamalarda bulunmuş; Yeni Olgu dergisindeki yazılarıyla, İlahiyat Fakültelerinde oynanan karanlık oyunları günışığına çıkarmıştı. A.Yılmaz'ın açıklamalarına göre; *"Şu anda Türkiye'nin değişik bölgelerinde*

374 İmam Hatip Lisesi var. Tam sayısal saptaması yapılamamış, aşağı yukarı beşbin civarında Kuran kursu var. Diyanet işlerinin emriyle yaz sezonunda tüm camilerde açılan resmi emirli geçici Kuran kursları var. Ayrıca 8 tane İlahiyat Fakültesi... Türkiye'de İmam hatip Liseleri, yüksek okullar ve yaz kursları dahil en az bir milyon kişi din eğitimiyle direkt ilgilenen kesimi oluşturuyor. Bir de çeşitli dini grupların kontrolü altında gayri resmi eğitim alan yaklaşık beş milyon insan var." (12) Bu sayının "azameti" insanı ürkütüyor doğrusu. Bütün bunların üstüne, ortaöğretimde de Arapçanın okutulmak istenmesiyle Türkiye'nin nereye sürüklenmek istendiği, çivileri sökülmüş Osmanlı tabutunun kapak aralığından sırıtıyor.

Bugün Arapça ile eğitim yapılan İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakülteleri, gericiliğin kol gezdiği yerlerdir. Bu okullar dini mezheplerin at oynattığı, hatta fraksiyonel köşe kapmaca-mevkii tutmaca oynadıkları kurumlar durumundadır. 1950'li yıllardan bu yana birtakım tarikatlar, etnik dini akımlar, siyasi teşkilatlar, İlahiyat Fakültelerinde yuvalanmışlardır. Örneğin, bunlardan "Yeni Rıfailik Grubu" otoriter sağı kontrol altına almak, kullanmak için çaba harcamaktadır. "Otoriter sağ" deyimi kapatılan bir sağcı partiyi içermektedir. (13)

İmam Hatip liselerinde durum bundan farklı değildir. Milliyet gazetesindeki bir habere göre; Sarıyer İmam Hatip Lisesinin 1983-84 yıllığında, *"tüm kadınların örtünmesi istenir, eğitimin birleştirilmesi ve laikleştirilmesi için 1924'te yürürlüğe giren Tevhid-i Tedrisat Yasası yerilir; Cumhuriyetin 1950'ye kadar olan dönemi, Türk tarihinin en karanlık, en korkulu, en acılı devresidir"* denilerek, "dini bilgi noksanlığı nedeniyle, gençliğin saygısız, itaatsiz olduğu, milli bir tehlike haline geldiği" (14) yazılır. Milliyet gazetesindeki bu haberin hemen yanında, başörtülü kız öğrencilerin toplu fotoğrafı; altında M.E. Bakanı Vehbi Dinçerler'in "Allahın izniyle Arapça işini de halledeceğim" dediği başka bir haber ve bunların en üstünde "İşte Gericilik" manşeti göze çarpmaktadır. Gerçekten de bütün bunlar sistemli bir biçimde birbirleriyle ilişkilidir.

Liselerde Arapça dersini bu dili bilenlerin vermesi gerektiği, bu dili bilenlerin de esas olarak İlahiyat Fakültelerinden yetiştiğini bildiğimize göre bu görevin bu okul uzmanlarına verileceğini söylemek yanlış olmasa gerek. Esasen öğretmenlik hakları olmayan bu okul mezunlarına öğretmenlik haklarının kazandırılması için zemin hazırlandığını düşünüyoruz. İlahiyat Fakültelerindeki durumun, dini mezheplerin gerici örgütlenmeleri nedeniyle, bir devlet müdahalesini gerektirecek denli vahim olduğunu; buradan çoğunlukla Abdülhamit'çi kafaların yetiştirilmeye çalışıldığını da bildiğimize göre, liselerde neler olup biteceğini şimdiden kestirmek hayalcilik olmasa gerek. Arapça eğitiminin ardından, liselere, namaz kılmak için mes-

★ Gericiliğin, Türkçe diye bir sorunu olmadığı açık. Türkçe'yi savunabilmek için, ulusal bilince sahip olmak gerekir.

cid yapılmasını isteyeceklerini de düşünebiliriz.

Eğer bir okulda Arapça ile eğitim görüyorsanız, onun kültürel yapısını, ideolojisini ve davranış biçimlerini de benimsemek durumundasınız. Çünkü; "Her dil onu konuşanın manevi hayatını, dünya ve hayat görüşünü kavrama çevresini yansıtır. Her dil "...bir düşünüş, anlatış ve anlayış kalıbıdır." (15) Arapça ile öğrenilecek bilim, pozitif bilimler değil metafizik "ilim"lerdir. Çünkü, Arapça İslam Kültürünü ve ideolojisini karşılar. Bu dili kullanırsanız ressam değil, hattat ya da nakkaş olursunuz. Çağdaş felsefeyi değil, islami felsefeyi; çağdaş hukuku değil, fıkıhı öğrenirsiniz. Çünkü, Arapça yalnızca bunları karşılar.

Normal liselerde de kız öğrencilere uzun manto ve başörtüsü giymeleri için baskı yapılacağı, İmam Hatip liselerindeki deneyle sabittir. Gericilik Y.Ö.K.'e bağlı bütün fakültelerde başörtüsü takmanın mücadelesini veriyor. Bunu fiilen gerçekleştirdiler. Bu mücadele, Devlet Başkanı Kenan Evren'in bile üstüne çıkabilmiştir. Fakülte ve yüksek okullara gönderilen, 23 Ocak 1984 tarih ve H-m-06-001/93-0802 numaralı "Cumhurbaşkanlığı özel emir yazısında, *"son günlerde yüksek öğrenim kurumlarında başörtülü, karaçarşaflı, uzun mantolu kız öğrencilerin sayılarında artış görüldüğü, bu durumun engellenmesi ve bunları koruyan öğretim görevlisi ve yöneticilerin bildirilmesi"* isteniyordu. Bu özel emirden sonra "iki arada bir derede" kalan YÖK Başkanı, tutuculuğun daha ağır

★ *1789 Fransız Devriminden etkilenmiş ve sınıf olarak ortaya çıkışı oldukça gecikmiş olan Türkiye Milli Burjuvazisi, başlangıçtaki devrimci tutumu uzun süreli koruyamadı.*

★ *Feodal yapının bütünü ile ülke toprağından kazınamamış olması temel nedeni ile Türkiye'de hâlâ Osmanlıca-Türkçe, Ulusçuluk Ümmetçilik, Laiklik-Dincilik tartışmasına tanık olunuyor.*

basmasıyla, emri uygulamak yerine kaçamak yollar aradı. Sorunu, türban takma önerisi ile "çözüme" (çözümsüzlüğe) kavuşturdu. (Doğrusu tutuculuğu "ihya" etmede İhsan Beyin akıllarına diyecek yok.)

Gericiliğin bu denli ağır basması, kuşkusuz onların siyasi iktidar ve devlet içindeki ağırlıklarıyla orantılıdır. Bu, devletin ikili yapısından kaynaklanıyor. Yazının başında da değindiğimiz gibi, feodal yapının ortadan kaldırılmasındaki yarım kalmışlık, devletin ikili bir yapı kazanmasına neden olmuştu. Devlet baskısını üzerinde hissetmeyen, nefes almada ve örgütlenmede oldukça rahat bırakılmış olan gericilik, kendisi için istediği özgürlüklerin büyük bir bölümünü kazanmış durumda. Şimdi sıra ellerine geçirdikleri mevzilerden, bütün geriye dönüş eylemlerini herkes için gerçekleştirmenin saldırısına geçmeye geldi. Kendilerinin dışında kalanlarda gericiliğin dipsiz kuyularına çekilmeli. Bunu da "Allah'ın izniyle" halletmeyi düşünüyorlar.

SONUÇ:

Gericiliğin, Türkçe diye bir sorunu olmadığı açık. Türkçeyi savunabilmek için ulusal bilince sahip olmak gerekir. Ulusal bilinç ise, onların sırt çevirdikleri batının (18. yy. Aydınlanma Çağı batısının) ürünüydü. Ya aydınlanma çağının olumlu batısını, yani devrimci batıyı; ya da hâlâ orta çağın ilkel koşullarında yaşayan islam ülkelerinin ümmetçiliğini seçmek gerekiyordu. Onlar seçimlerini ümmetçilikten yana yaptılar. Orada pozitif bilimden, düşünce özgürlüğünden, demokrasiden, insanı ilgilendiren her şeyin sistemli bir eleştiriye tutulmasından ve sürekli geliştirilmesinden, insan bireyinin özgür iradesinden söz edilemez. Onların istediği tam da budur: Özgür olmayan birey... Kendilerinin söylediklerinden başka doğrular aramayan; islamdan başka felsefe, metafizikten başka bilim tanımayan, dolayısıyla baş kaldırmayan, Osmanlının kul insanını; sürü insanını yetiştirmek istiyorlar. O sürüleri hangi aydın kafanın (A. İpekçi, B.Karafakioğlu, B.Cömert, D. Öz, Ü. Kaftancıoğlu v.d.) yok edilmesinde kullandıklarını, yakın geçmişte çok acı biçimde gördük ve yaşadık.

M. Kaplan'ın deyimiyle, bu işin *"Bir de aktüel ve gelecekle ilgili cephesi var."* (16). Ve bizce bu cephe ilerlemeye, aydınlanmaya, çağdaşlaşmaya, demokrasiye karşı açık saldırıya geçilmek istenen cephedir. Bu gün, gericiliğe karşı açıkça mücadele etmeden, kararlı tutum almadan çağdaşlaşmanın, demokratikleşmenin gerçekleşmesi biraz güç görünüyor. Çünkü gericilik kılık kıyafetten, dinlediğimiz müziğe; konuştuğumuz dilden, okuduğumuz kitaba; sanat beğenimizden, tarih anlayışımıza ve yaşama biçimimize dek her şeyin karşısına feodal-dinsel kültürü seçenek olarak koyuyor. Yaşamın her alanına egemen olmanın savaşını veriyor. Bu nokta da geri adım atmak, siyasi uyanıklığı terketmek, "gericilik diye bir tehlike henüz ufukta görünmüyor" (17) diyerek ayaklarımızın ucundaki gericiliği görmezden gelmek ve hoşgörüyle karşılamak, sonuçta gericiliğe teslimiyetten başka bir işe yaramaz.

(Bütün mevzilerde saldırıya geçmiş olan gericilik, kitle iletişim araçlarını, isteklerini piyasaya sürmek için kullanıyor. Bunların içinde, Osmanlının "ahvadı" olan; Viyana deyince akıllarına, "orada savaşırken ölmüş dedelerinin kemiklerinden" başka bir şey gelmeyen eski zaman adamlarımızın hislerine "tercüman" olan bir gazete var ki, doğrusu onu anmadan geçmek haksızlık olur.)

SONSÖZ:

Türkiye gençliği, kendi üzerinde oynanmak istenen gerici oyunlara karşı uyanık ve mücadeleci olmak zorundadır. Oktay Akbal'ın deyişiyle, *"Ortaçağı hortlatmak girişimleri karşısında, bilinçli Türk yurttaşları işbirliği, düşün birliği etmek göreviyle başbaşadır."* (18).

(1) Memduh Balaban, "Dilde ÖLçü Aramak", TDK Tanıtma Yayınları Açık Oturumlar Dizisi: 1, Dilde Özleşmenin Sınırı Ne Olmalıdır, Ankara: 1962, s.72
(2) Tam bu noktada, 12 Eylül öncesi aşırı sağcı bir parti militanlarının, aynı gerekçeyle Hitit Anıtını kundaklama girişiminde bulunduğunu anımsamak yerinde olur.
(3) Reşat Erdem, "Küçük Ağa Neyin Romanıdır" Saçak, Temmuz 1984, sayı 6, s.22
(4) Aynı, s. 20
(5) Nokta, sayı: 20, 9-15 Temmuz 1984, s.14
(6) Aynı, s.12
(7) Aynı, s.14
(8) Aynı, s.14
(9) A.Dilaçar, Devlet Dili Olarak Türkçe, TDK Tanıtma Yayınları Dil Konuları Dizisi: 3; Ankara, 1962, s.19-20
(10) M.Bedri Gültekin, Türkçenin Dünü ve Yarını, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1983, s.85
(11) Mehmet Kaplan, Tercüman, 18 Ocak 1981
(12) Nokta, sayı: 17, 18-24 Haziran 1984, s.66
(13) Bu konuda geniş bilgi için bak; Ahmet Yılmaz, YÖK'ün Himayesinde Fakülteleşen İslam Enstitülerinde Oynanan Oyunlar, Yeni Olgu Haziran, Temmuz, Ağustos, Sayı: 6, 7, 8, Ayrıca: Erdoğan Aslanoğlu, İsmail Atak, Kürşat Yıldız, Üniversite Tarihinde Gerici Akımlar, Yeni Olgu, Haziran, sayı: 6
Yine: Ahmet Yılmaz, Nokta, 18-24 Haziran, sayı: 17, s.66
(14) Milliyet, 5 Temmuz 1984
(15) A.Dilaçar, Devlet Dili Olarak Türkçe, TDK. Tanıtma Yayınları Dil Konuları Dizisi: 3 Ankara: 1962, s.23
(16) Nokta, sayı: 20, 9-15 Temmuz 1984, sayfa 14
(17) Atila İlhan, "Okullarımızda Arapça Okutmalıyız" Nokta, Sayı: 20, 9-15 Temmuz 1984 Say. 13
(18) Cumhuriyet, 14 Temmuz 1984

ÇOK SESLİLİK ÜZERİNE

Ender HELVACIOĞLU

Yeni Olgu, dokuz aydır çok seslilik ilkesini kendisine temel edinerek çıkıyor. Fakat bu konudaki tartışmalarımız durulmak bir yana daha da yoğunlaşarak sürüyor. Çünkü bu meseleyi kavramak kadar, uygulamak da kolay bir şey değil. Çok seslilik kavramının altını biraz eşelediğimiz zaman konunun, "Mutlak doğru var mıdır?", "Doğru tek midir?" gibi felsefi boyutları "Sosyalist demokrasinin nasıl uygulandığı ve nasıl uygulanması gerektiği" gibi ideolojik boyutları, "ülkemizdeki demokratik kurumların nasıl yeniden kurulması gerektiği" gibi siyasi boyutları su yüzüne çıkmaktadır. Bütün bu boyutları burada tartışacak değiliz. Fakat konuya kıyısından köşesinden girmek amacındayız.

ÇOK SESLİLİK BİR AYAK BAĞI MIDIR?

Çok sesliliğe yaklaşımda birinci hatalı anlayış, çok sesliliği bir lüks ve ayakbağı olarak gören anlayıştır. Dünyada Jaruzelski'den, Markos'a kadar tüm diktatörlerin, zorba iktidarlarını sürdürebilmek için kendilerine bayrak ettiği bu anlayış, ne yazık ki yakın geçmişte ülkemizde, solun bir kısmı tarafından dahi savunulmuş ve bunun acı tecrübesi yaşanmıştır. 18. yüzyılda ortaçağ kalıntılarını tarihi bir atılımla yıkan, demokrasiyi, insan haklarını, çok sesli bir toplumu savunan o zamanın devrimci burjuvazisinin, bugün kendi iktidarı sarsılmaya başladığında gericileşmesi ve tekrardan ortaçağ karanlıklarına sarılması, kendi çıkarları açısından olağan gözükebilir. Fakat, herkesin özgür ve eşit yaşayacağı geleceğin toplumunu yaratma amacıyla yola çıkanların böyle davranmaları hangi mantığa sığmaktadır? "Onların da kendi okul, mahalle, sokak, kahvehane iktidarları vardı, bunu korumak istiyorlardı" diye düşünülse de, gerinin ve "ileri"nin bu derece çıkışmasının en gerçekçi (korkulan fakat cesaretle söylenmesi gereken) açıklaması o ilericiliğin hiç de ilericilik olmadığıdır. Yüzyıllar boyu bey-kul anlayışı ile eğitilen, 1920'lerde yaşadığı atılımı bir türlü sonuçlandıramayan ve önemli bir bölümü hâlâ feodal ilişkilerin etkisi altındaki ülkemizin çocukları, görünüşte ilerici olmuşlar, fakat pratikte o geri anlayışları uygulamaya koyulmuşlardır. Babasından dayak yiyen çocuğun, sokakta kendisinden daha zayıf olan arkadaşını dövmesi misali, en başta çocukluk hastalıkları biçiminde boy gösteren bu davranışlar, dünya çapındaki gelişmelerle de birleşince hastalık olmaktan çıkmış, tehlikeli olmaya başlamış ve solun itibarında tamiri zor yaralar açmıştır.

Nedir çok seslilik? Nasıl anlaşılmalıdır? Gerçekten bir lüks ve ayakbağı mıdır, yoksa vazgeçilmez ve hatta kaçınılmaz bir zorunluluk mudur?

DOĞRU NEDİR? NASIL ORTAYA ÇIKAR?

Yanlışın olmadığı yerde doğru da olamaz. Çünkü her şey karşıtı ile birlikte ele alındığı zaman bir anlam kazanabilir. Fikirlerin doğru ya da yanlışlığı görecelidir. Her fikir, başka fikirlerle karşılaştırma içinde daha doğru ve daha yanlıştır. Maddenin çeşitliliği sonsuz, değişimi ve dönüşümü süreklidir. Olaylar ise tek yanlı değil, çok yanlıdır. Bir insanın maddeyi tüm bu çeşitliliği ile kavraması ve olaylara her yönüyle bakabilmesi olanaksızdır. Zaten bu kavrayış da, tarihi şartlarla, üretici güçlerin gelişimi ve bilim, teknolojinin düzeyi ile sınırlanmıştır. Bundan çıkan sonuç, kimsenin doğruyu kendi tekeline alamayacağı, daha doğruya ancak ve ancak, olaylara şu ya da bu yönüyle bakan yüzlerce fikrin çatışması ve tartışması yoluyla varılabileceğidir. Doğru fikir, yanlışlarla mücadele içinde kendini kanıtlayabilir ve geliştirebilir. Kimse yanlış görüşleri, yasaklayarak yok edemeyeceği gibi, aralarında bir mücadele olmadan neyin doğru, neyin yanlış olduğu da bilinemez. Doğru ve geleceği temsil eden fikirler, genellikle başlangıçta tepkiyle karşılanmışlar ve çoğunluk tarafından benimsenmişlerdir. Bugün tartışmasız kabul ettiğimiz gerçekler bile, ilk savunuldukları zamanlarda acımasız baskılara göğüs germek zorunda kalmışlardır. Tarihin bu tür örneklerle dolu olması, bize daha demokratça tutum almayı ve başlangıçtaki damgamalardan kaçınmayı öğretmelidir.

BASKI GELİŞMEYİ ENGELLER

Çok sesliliğin ayak bağı olduğu, iş yapmayı engellediği, bir konuda bilenlerin konuşması, diğerlerinin itaat etmesi gerektiği fikri, dünyada ve ülkemizde yıllardır savunagelmiştir. Polonya'nın "cahil" ve "sosyalizm"den nasibini almamış işçileri, Güney ve Orta Amerika'nın baldırıçıplak köylüleri, Afganistan'ın çapulcuları için konuşmak ne demektir? Gençler ise derslerine çalışmalı, ailelerinin sözünden dışarı çıkmamalı ve yıllardır gelenekçilerin kendileri için saptadıkları kalıplardan biri içinde erimelidirler. Böyle ayaktakımları en ufak şekilde seslerini çıkardıkları anda ezilmelidirler. Sınıf ayrımları ortaya çıkalı beri, hâkim olanlar, bu konudaki çabalarını esirgemediler.

Şimdi ülkemizde yakın geçmişte, özellikle üniversitelerde yaşadığımız ikinci bir olgudan bahsetmek istiyoruz. Bazılarına göre "gençler küçük burjuvadırlar, kaypaktırlar ve güçlünün arkasından giderler. Burjuva eğilimlere kapılmaya çok yatkın olduklarından, bir avuç meseleyi bilen ve yüksek kavrayışa erişmiş başkahraman onların adına düşünmeli, karar vermeli ve uygulamaya sokmalıdır. Bu yüksek kavrayışın dışındaki çatlak sesler, doğal olarak yanlış olacaklarından susturulmalıdır." Bu fikir ve eylemleri de son üç dört yıla kadar üniversitelere girmiş çıkmış herkes hatırlayacaktır ve tabii ilginç ve çıkarılacak derslerle dolu sonuyla birlikte.

İster egemen güçlerin yüzyıllardır sürdürdükleri olsun, ister küçük grupların belirli zaman kesitlerinde hayata geçirdikleri olsun, bu tür uygulamalar, her zaman uygulayıcıların yıkılışı ile bittiğine göre gerçek nedir?

Tarihi ilerleten ve gelişmenin önünü açan güç her zaman o ayaktakımı denen "cahiller" ordusu olmuştur.

Spartaküs ve köle arkadaşlarının, tarihin gördüğü en zorba devletlerinden biri olan Roma İmparatorluğu'na karşı giriştiği mücadele, 1789'un Fransalı yoksul köylülerin, devrimci burjuvazi önderliğinde krala ve kiliseye karşı başlattığı başkaldırı, son yıllarda milyonlarca Polonyalı işçinin solmaskeli bir iktidarı hedef alan, tarihi önemi belki daha sonra anlaşılacak özgürlük savaşımı; bize, çığır açan ve toplumları ilerleten gelişmelerin, hep o susturulmak istenen kitlelerden geldiğini gösteren birkaç örnektir. Tarih boyunca azınlık iktidarına dayalı, tek sesli toplumlar, daha iyi yönetilmeyi ve daha çok iş çıkarmayı bir kenara bırakalım, bilim dışılığın batağına batmışlar ve ortaçağ karanlıklarından kurtulamamışlardır. Mutlak doğruyu ellerinde tuttuklarını iddia edip, kullarını ise kaderci ve öbür dünyacı felsefelerle uyutan yönetimler kendileri ile birlikte, toplumu da mutlak karanlığın içinde hapsetmişlerdir. İnsanlığa yön veren ileri düşünceler gibi, bilim ve sanat da bu tek sesliliğin yırtıldığı, zayıf olanın da konuşmaya hakkı olduğu toplumlar eliyle doruklara vardırılmıştır.

Baskı, tek seslilik, mutlakiyetçilik, toplumlarda olduğu gibi, her birim ve yapıda da gelişmeye set çekici, daha doğruyu bulmayı engelleyici bir rol oynamıştır. Bir avuç liderin kesin buyurukçuluğuna, geniş bir pratikçiler ordusunun ise itaatine dayalı otokratik ve dogmatik yapılanmalar, zamanla ya kendi içlerinde parçalanarak ufalanmışlar, ya da hüküm sürdükleri yerlerde bir baskı mekanizması oluşturmuşlardır. Ne yazık ki bu çoğu yerde ilericilik adına yapılmıştır. Halbuki ilericilik ve solculuk, demokrat olunmadan kazanılamayacak vasıflardır. Ancak daha doğruya ulaşmak diye bir meselesi olanlar, kendi görüşlerinin de yanlış olabileceği varsayımını bir kenara atmayıp, değişik fikirlere hoşgörüyle yaklaşabilenler, hem kendilerini, hem de seslendikleri toplulukları geliştirebilirler. İlerlemenin kanunu budur.

ÇOK SESLİLİK GÖNÜL EĞLENDİRMEK İÇİN MİDİR?

Bugünün koşullarında daha çok taraftar toplayan ikinci bir hatalı yaklaşım da, çok sesliliği somut tarihi şartlardan koparıp, soyutlaştırarak başlı başına bir amaçmış gibi gören anlayıştır. Bu anlayışa göre; "Önemli olan tek mesele herkesin konuşmasıdır. Neyin konuşulduğu, ne karara varıldığı ikincil bir sorundur. Dikkatlerin yoğunlaştırılması gereken nokta ne yapıldığı değil, nasıl yapıldığıdır. Yönlendirmek, mücadeleye sevketmek gibi fiiller, birey özgürlüğünü engelleyici, geçmiş artığı, anti-demokratik davranışlardır. Her türlü merkez, her türlü otorite ve kurumlaşma, disiplin oluşturma çabası, sonuçta çokseslilliğin yıkılmasına, tek sesin hakim olmasına yol açmaktadır."

> ***"Çok sesliliğin ayak bağı olduğu, iş yapmayı engellediği, bir konuda bilenlerin konuşması, diğerlerinin itiat etmesi gerektiği dünyada ve ülkemizde yıllardır savunula gelmiştir."***

Ünlü "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" liberal tezini andıran bu tür fikirlerin bu derece yaygınlaşması ve sol içinde dahi geniş bir destek görmesi tabii ki bir tesadüf değil, tamamen bugünün şartlarının bir ürünüdür.

GEÇMİŞE TEPKİ

Geçmişte tozun dumana katıldığı, sağcılığın soluculuğun birbirine karıştığı, baskının ve karşıt görüşlere karşı hoşgörüsüzlüğün ayyuka çıktığı bir dönem yaşandı. Örgütlenme ve disiplin adı altında doğunun en geri aşiretlerinde dahi zor görülebilecek mekanizmaların oluşturulması, mücadele adı altında her türlü maceracılığın yapılması, toplumsallık adı altında, bireyin en temel ihtiyaçlarının dahi göz ardı edilmesi, bugün; disiplin, mücadele, toplumsallık, solculuk gibi kavramların içinin boşalmasına ve korkulur şeyler haline gelmesine yol açtı. İşte yukarda özetlenen liberal tezler, geçmişe bu derece tepki duyulduğu bir ortamda, sanki yeni geliştirilmiş kurtarıcı fikirlermiş gibi ortaya çıkıp, destek sağlayabildiler.* Serinkanlı düşünme, toplumsal olaylara tepkisel bir biçimde değil de bilimsel olarak yaklaşma alışkanlığının pek oluşmadığı toplumumuzda bir uçtan başka bir uca savrulmalar sıkça görülen olgular haline geldi. Sütten ağzı yananlar, yoğurdu üfleyerek yemeye başladılar. Yakın geçmişin bıçakla kesilir gibi sona erdirilişinin ve çözümün, yaşayanların iç dinamikleri ile değil de yukardan getirilişin yol açtığı ilk şaşkınlık ve suskunluk ortamında neyin söylenmesi değil de, birşeylerin söylenmesinin önemli olduğu bir dönem yaşandı. Fakat görüntünün belirginleştiği, günümüzde, halen kavrayış eksikliğinin yol açtığı, tepkisel teorilerle ortaya çıkmanın, gelişmeyi engelleyen, harekete geçmenin önüne set çeken bir role büründüğü apaçık ortadadır. Bugün artık sorun süt ile yoğurdu birbirinden ayırma sorunudur.

NİÇİN ÇOK SESLİLİK

İşte en çok karşı çıkılan soru, bu sorudur. "Çok sesliliğin ille de bir şeyler için olması mı gerekmektedir? Çok seslilik başlı başına varılması gereken bir amaçtır" diye itiraz edilmektedir.

Bu fikri savunan arkadaşlar, belki zıtların birliği meselesini kavramışlardır. Birçok sesin bir arada bulunması hoşlarına gitmektedir. Fakat zıtların mücadelesini kavramamışlardır. O naktada durup, "Daha sonrası önemli değildir" demektedirler. Halbuki hareketin temeli zıtların birliği, hareketin kendisi ise zıtların mücadelesidir. Sadece çok sesliliği amaç edinmenin, bu seslerin çatışması sonucunda daha doğruya varmayı, iş kotarmayı önemli görmemenin varacağı sonuç, işleri savsaklamak, kendiliğinden gidişe boyun eğmek olacaktır. İşte o zaman çok seslilik gerçekten bir lüks halini alır ve hayat durmadığı, bizi beklemediği için birkaç kişi yapılacakları üzerine alır, ve onların sesinin hakim ses olma tehlikesi başgösterir. Demokratik ilkeleri karikatürleştirmek , sonunda antidemokrasiye yol açar.

Evet çok seslilik, fakat gönül eğlendirmek için değil, daha doğruya, daha gelişmişe varmak için çok seslilik. Hem geçmişte somutlaşan doğmatik ve baskıcı anlayışlara, hem de bugün yaygınlaşan, kendiliğindenci, liberal anlayışlara sınır çeken en doğru fürmülasyon bu olsa gerekir. Tartışalım, belki bu tartışmalar sonunda daha da doğruya varabiliriz.

(*) Bugün yaygınlaşan liberal fikirlerin sebebini sadece geçmişe duyulan tepki de aramak tabii ki eksik olacaktır. Bunun dünya ve ülke şartlarından kaynaklanan daha belirleyici sebepleri vardır. Fakat konunun sınırlılığı açısından sadece bu noktaya değinmeyi uygun gördük.

Yapısalcı Bir Çözümleme İle;
Bir Kelime (A), İki Yanılgı (B)

★ *Yapısalcı yöntem tıkanır ve sorunu ortadan kaldırmada yetersiz kalır. Bunun da nedeni yapısalcılığın terminolojisinde "dönüştürme" kavramının yoksunluğudur.*

A- BİRTANEM
Ba- BİRTANEMİN İMGESEL YABANCILIĞI
Bb- YAPISALCILIĞIN STATİK DÜŞÜN SİSTEMİ

Kenan HALİS

Bu yazımda öncelikle sık kullanılan bir kavramsal hatanın üzerinde durmak istiyorum.Bunu yaparken, yapısalcı yöntemden yararlanarak, kavramsal yanılgıyı imgelemin yapısal açılımı düzeyinde irdelememi gerçekleştireceğim. Böylelikle yapısalcı bir düşünmenin sorunu açabilmede, çözümlemeye götürebileceğini göstereceğim. Fakat daha sonra göreceğiz ki yapısalcı yöntemimiz tıkanacak, sorunu ortadan kaldırmada yetersiz kalacaktır. Bunun da nedeni yapısalcılığın terminelojisinde "DÖNÜŞTÜRME" kavramının yoksunluğudur.

Son zamanlarda sinemalarda, fotoromanlarda, ve güncel yaşamda bile durmaksızın rastladığımız bir söz yöneltiş kelimesi : BİRTANEM! Öyleki, iki sevgilinin konuşması sırasında konuşan tarafından oluşturulan cümleye ne denli bu kelime serpiştirilirse, karşıdaki kişinin yöneltişi yapan tarafından o denli sevildiğini belirten bir kriter durumundadır. Bu sihirli sözcüğü içerdiği kavramsal yapı bağlamında irdeleyecek olursak yapısal yanılgı spontane bir şekilde çıkacaktır.

İsviçreli dilbilimci, Ferdinand de Saussure , "Dil bir öz değil bir biçim olarak tanımlanan belirtgeler dizgesidir" der. Başka bir deyişle varlığı, ögelerinin bağıntıları ile belirlenen bir bütündür biçiminde de dili açıklıyabiliriz. Dili kullananların seçebildikleri ayırıcı özellikler biçiminde tanımlanan "BELİRTGELER" her zaman iki yönlüdür. Belirten ve belirtilen vardır. Örneğin , Birtanem sözcüğünde, BİRTANEM SESİ belirten BİRTANEM KAVRAMI ise belirtilendir. Anlam bu iki yönlü belirtgelerin ilişkisinden ortaya çıkar.

Bir sevgi olayından söz edebiliyorsak, ,özellikle bu durum adına aşk da denilebilinen cinsler arası bir iletişimi vurguluyorsa , normal bir düzlemde farklı cinslerden iki kişinin varlığı söz konusudur. Bu iki kişi kendilerini belirli bir yapılanma sirküsü içine sokmuşlarsa, kısaca kendilerini kuvvetli bir etkileşimle bağlı bir yapı olarak görüyorlarsa, YAPISAL OLARAK BİR ÇİFTİN İKİ TEKTEN OLUŞTUĞU GERÇEĞİ AÇIKÇA BELİRECEKTİR. Varoluş olarak iki almaşık tek öge yapı içersinde bağımlılaşarak yeni bir öğe oluştururlar. Bu gerçeği göz önünde bulundurarak çift ögeliyi yapıyı irdelemek gerekir. Sonuç; "Bir çiftin ögelerinden biri çifti oluşturan parçalardan teki ise, öteki tekte çifti oluşturan diğer parçadır.

Durum böyle iken, bu tek ögelerden biri diğerine "BİRTANEM" diyemez. Aksi durumda ya aralarında oluşan yapıyı ya da kendi varoluşunu yadsımış olur. Bu yadsıma düşünen bir varlığı kendi düşün sisteminde, kendi varoluşunu yitirmeye götürür. Freudien bir yaklaşımla, bu yadsımanın "id" dizgesinde gerçekleşebileceğini, "ego" dizgesinin ise kişinin gerçek dünyaya uyumu için bu yadsımayı bastıracağını söyleyebiliriz. Böylece kişi sağlıksız bir mutluluk içinde olacaktır.Bilinçaltı düzeyinde kendi varoluşunu (existini) yadsıyan için, öteki onun olamaz çünkü kendisi yoktur.

Buraya değin öne sürdüğüm savlara karşıtsav olarak, çevreye varolanlar arasında bir çiftteki tekin öbür teke iyelendiği şeylerin BİRİNCİSİ olması konumuyla, birtanem diyebilirliliği öne sürülebilir. Gerçekten de yanlış gibi gözükmeyen bu sav temelde biçimciliğe kayar. Bu yüzden konuyu fazla dağıtmadan biçimcilik - yapısalcılık ayrımına girmek istiyorum.

Biçimciliğe göre iki alan kesinlikle ayrılmalıdır. Bunlar ÖZ ve BİÇİM dir. Biçimcilere göre yalnız biçim anlaşılabilir, içerik ise anlam değerinden yoksun posadan başka birşey değildir. İrdelememi yapısalcı yöntemle sürdürdüğümden şu açıklamanın yerinde olacağı kanısındayım:
Yapısalcılık için bu karşıtlık geçersizdir. Soyut ile somut aynı yerdedir.Biçim ile içerik aynı niteliktedir, aynı çözümlemeye göre yargılanırlar. İçerik gerçekliğini, oluşturduğu sistemsel bütünlükten kazanır.Biçim ise, içeriği oluşturan yapı ögelerinin dizge içinde düzenleşinden başka birşey değildir.

Bu durumda birtanem belirtge-

★ *Diyalektik yöntem Levi-Starusss'un getirdiğinin aksine "karşıtlar olgusuna dayanmasıyla" eksik olmaktan öte, bilinen yöntemler içerisinde üstünlük kazanmaktadır.*

ninin, birinci yönüne egemen sesi belirten, belirtilen kavrama iyelenme isteği duyduğu ortaya çıkmaktadır. Çiftin bir ögesi tarafından birtanem kavramıyla belirtilen teki, öteki tekin bir parçası değil sadece "şey"i olur ki, bu durumda da bir çiftin varlığından değil, birinin ötekine üstünlüğünden, iyelenmesinden söz edebiliriz. Böylece "O" iki tek ŞEYLEŞMEYE uğramış çift (!) olurlar. Yapıyı incelerken sadece SENKRONİK (eş-zamanlı) yönü ile ele aldığımı düşünenler olabilir. Ne varki kavramın şeyleşmeye uğraması Diyakronik (art-zamanlı) yapı ögelerini zaten bünyesinde taşımaktadır.

Yazımın buraya kadarki bölümünde konuyu bir yapısalcı gibi ele aldım, birtanem kavramının bir yapı sürecindeki kullanım yanılgısını düşünsel olarak çözümledim. Yapısalcı yöntem burada tıkanır, çünkü yöntemin amacı sorun çözmekten çok sorunun yapı içersindeki etmenlerini bulmaktır.Yapısalcılık "BİRTANEM" kavramının etkileri ya da etiyolojisi ile uğraşmaktan çok, ögeleriyle uğraşarak oluşumsal sakatlıkları çözümlediği için diyalektikle çelişir duruma gelmiştir.

Yapısalcılık, birtanem kavramının yanılgısını anlamada ya da denetlemede başarılı olmuştur. Levi Strauss diyalektik yöntemin oluşturuculuğuna karşı çıkmamakla beraber bu yöntemle çalışan mantığın bir karşıtlar olgusuna dayanmasıyla eksik olduğunu öne sürmektedir.Böylelikle doğrulama işinin sadece diyalektiğe dayandırılmasının hata olduğunu, bireşimci aklın diyalektik akıldan farkını vurguluyarak bunun diyalektik (çözümleyici) aklın tamamlayıcısı olduğunu belirtmektedir.

Olayı yapısal yöntemin sınırları dışında, diyalektik yöntemle çiftler özelinden daha genele yükseltgediğimizde birtanem kavramının göreli kullanılabilirliğini görürüz. Herşeyden önce hareket ve bütünlük yasalarını gözönüne aldığımızda ; olguların yer ve zamana göre değiştiklerini ve yine bu değişim sırasında oluşan olayların karşılıklı eylemlerin bütünü olduğunu rahatlıkla çıkarsarız. Böylelikle diyalektik yöntem Levi-Strauss'un getirdiğinin aksine "karşıtlar olgusuna dayanmasıyla" eksik olmaktan öte, bilinen yöntemler içerisinde de üstünlük kazanmaktadır.

Buna göre insanın yer ve zamana bağlı olarak birtanesinin salt bir tek şey olamıyacağını, bir çok olgunun prevalanslarının insanın o anlık durumunda ihtiyaçlara doyum (işba) derecelerine bağlı olarak iniş çıkış gösterdiklerini söyleyebiliriz. Bunu gerek eşya gerekse canlı dizgesel bütünlüğüne indirgediğimizde , bireyin ihtiyacını karşılama oranına bağlı olarak, o bireyin o an en çok gereksinim duyduğu nesne ya da kişi o an için o kişiye göre "BİRTANEDİR".

Kundaktaki çocuk ihtiyacını, ana memesindeki sütle karşıladığı ve anasının bakımına gereksinim duyduğu sürece anası onun birtanesi, cinsel gereksinimleri arttıkça karşı cinsten arkadaşı birtanesi olabilir. Tabi bu salt mantıksal ve bir yere kadar rolatif (soyut) bir inceleme oluyor.Bu incelemenin yarattığı savın relatif (göreli) olduğunu getirenlere de pek karşı çıkamam. İşin içine duygu girince gereksinimlere farklı açılımlardan yanıt veren ana ile sevgilinin yeri ayrılmaktadır. Fakat, diyalektik yöntemin çelişme aşamasında gereksinimler devamlı surette karşıtlarını içerme ve birbirlerini ikame edebilme oranlarıyla irdelenirler.

Bir tane olabilirlik konumunun yer ve zaman kriteriyle kişiden kişiye değişebileceğini getirdim.Ortaya çıkan kavramsal yanılgıyı diyalektik yöntem nitelik değişmesi aşamasıyla kavramı DÖNÜŞÜM sürecine sokar.

İki sevgili örneğine geri döndüğümüzde, şunu söyleyebiliriz; bireyler birbirlerine iyelenerek "şeyleşme" sürecine girecekleri yerde, aralarındaki bağa iyelenmeleri gerekmektedir.Ancak bu bağ ile bir çift olurlar.Artık ortada yeni bir yapı vardır, bu yapı kişilerin tek tek sahip oldukları değer yargılarının, senteziyle ancak onlardan farklı kendine özgü değer yargısı taşıyan karakterle kendi varoluşunu bulur.

Bir saat, içindeki çarklarla, akreple, yelkovanla, zenberekle, başka bir deyişle kendisini oluşturan bütün öğelerin varlığı ile saat olma özelliğini korur. Saatin içindeki çarklardan biri (canlı bir yapı olduğunu varsayarsak) diğer çarka" bir tanem" diyerek iyelenemez. Çünkü o iki çark ve diğer öğelerin bütünleşmesi adına saat denilen yapıyı oluşturmaktadır. Bu iyelenme olayına olsa olsa saatin (bütün olarak) hakkı olabilir. Tekrar iki sevgiliden oluşan örneğimize dönecek olursak, iki sevgilinin oluşturduğu grubun onlara iyelenmeye hakkı olduğunu söyleyebiliriz. İki kişi birbirlerinin varlıklarıyla bir bütün oluşturdukları kanısındaysalar, o zaman birbirlerine söyleyecekleri kelimelerin nitelikleriyle de bu kanılarını pekiştirmelidirler.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA KAMPLARI

Melih TAMER

Yarın dergisinin Temmuz sayısında "ucuz işgücü pazarı ya da uluslararası çalışma kampları" başlığı altındaki yazıyı okuma fırsatını ne yazık ki Türkiye'de organize edilen ve affedin biraz da liderliğini yaptığım kamptan sonra bulabildim.

Her ne kadar arkadaşımızın konu hakkında bilgi birikimi fakirse de, günün modasına uyup kampçılık gibi borsa vaat eder düzeyde ticari geleceği olan bir faaliyet için bu denli duyarlı olması karşısında gözüme çimento kaçmışcasına ağlamaklı olduğumu itiraf etmeliyim.

Arkadaşımız o fakir dağarcığına özenle ördüğü güzelim ön yargı duvarları ardından kampçılığı, uyanık tacirlerin cirit attığı, aptal gençlerin şekerle kandırıldığı bir sektör olarak göstermiş ve bu işlerden milyonlar kaldıran bendenizi taarifsiz kederlere boğmuştur. Ancak bu arada saf ve deneyimsiz kuzucuklar, günahkar gönüllülerin ve kaka organizatörlerin iç yüzünü hemen anlamış ve arkadaşım böylelikle kutsal vatandaşlık görevini başarı ile yerine getirmiştir. Sınırsız idealizmi önünde saygı ile eğilmekten başka biraz daha ukalalık yapma yanlısıyım.

Yurt dışı çalışma kampları paralı ve parasız bunun ismi gönüllü çalışma kamplarıdır — üzere iki türlüdür. Arkadaşımız "çalışma kampları" ifadesini hep genel olarak kullandığından böylesi bir ayırımın nedense yüzeyinden geçip bize paralı kampları anlatmış, ancak Hitler faşizminin çalışma kamplarını — Konzetrationslager — kampçılığa bulaştırmama nezaketini göstermekle yetinmiştir.

Gönüllü gençlik kamplarında herkes çalışma gücüne göre performans gösterir ve organizatör kuruluş tarafından önerilen yerde uyur. Yatak, yorganı sevmeyen gönüllü isterse başka alternatifler yaratma çabasıyla, yıldızların altına, çimenin üstüne, gitarı, içkisi ve şarkısı ile toplu olarak yayılıp güneşin doğuşunu bekler. Herhalde Nezih Arkadaştan başkası da onlara "işte burada yatacaksınız, göstermedi demeyin" şeklinde yanaşmamış ve bundan sonra da yanaşamayacaktır. Cesaretini pratikte göstermesi şansının kendisine tanınması dileğindeyim. Böylelikle işgücü sömürüsüne uğramış o masum gönüllülerin dostluklarını yakından gözleme olanağını bulacaktır.

Arkadaşım, memleketimizdeki tepeden inme aktüel atamalardan fazla etkilenmiş olacak ki, kuruluşların gönüllüleri gönüllü çalışma programlarına —bunun Nezih'cesi" işkolları" — iradeleri dışında yerleştirildiği biçiminde bir yorumla yanlışlıklar içerisinde yuvarlanmaya devam etmektedir. Objektif araştırma yapmaksızın önyargı duvarları arkasında gerçeği arayan nezihler salt bu kadarını bulurlar.

1948 yılında UNESCO'nun şemsiyesi altında kurulan CCIVS Avrupa ve Kuzey Amerikada çalışma kampları koordinasyonunu üstlenmiş özerk bir kuruluştur. Kendisine bağlı organizasyonlara bilgi sağlar : seminer ve konferans düzenler ; dayanışma programlarına katılır ve dost kuruluşların projelerine finans kaynakları arar ve önerilerde bulunur. Bugün Dünyada 97 örgüt CCIVS bünyesindedir. 48 ulusal ve 17 uluslararası, 100'den fazla ülkede dal budak salmış yerel örgütleriyle CCIVS faaliyetlerinin üçte birinden fazlasını Afrika, Asya ve Latin Amerikada yoğunlaştırmıştır. Bu özerk kuruluşun yönetim kurulunda Türkiye'den de temsilcilerin görev aldığını belirtmeliyim.

Aynı derginin "Onlar da Tatil Yapıyor" başlığı altında yayınlanan ve Sovyetler Birliği'ndeki gönüllü gençlik hareketlerinin Türkiye'de bilinen kampçılığa alternatif olarak gösterilmeye çalışıldığı yazı da çok enteresandır. Anlaşılan bu arkadaşlar Türkiye de ve avrupada kampçılığın koordinasyonuna gözlerini yumup, kulaklarını tıkamışlar, öte yandan Sovyetler'in yaklaşımını çok güzel görmüşlerdir. Ama aynı yazıda 1959 Moskova Üniversitesi Fizik Fakültesi öğrencilerinin Kazakistan'da el değmemiş yörelerde inşaat yapmaları saygı ile karşılanmış, gönüllülerin mesleki bilgi ve tecrübelerinin ülke koşullarında gelişmesinin böylece sağlandığıda eklenmiştir. Hani derler "bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu". Çünkü söz konusu metin, tamir işinin gönüllüye ne kazandıracağı ve de dağ başında hoşgörü götürmez yaşam standartlarında işgücü sömürüsünün polemik edildiği yazıya alternatifti. Benim bildiğim fizik öğrencileri laboratuvarda pratik yaparlar. Ancak arkadaşların amacı Sovyetler'deki prosüdürün fizik öğrencilerine Kazakistan' da inşaat yaparak pratik sunduğunu yorumlamaksa bir diyeceğim yok. Yalnız ufak bir hatırlatmada bulunmak istiyorum : Vietnam ve tüm sosyalist blok ülkeleri CCIVS üyesidirler. Nezih arkadaşın kampçılığa yaklaşımdaki mantığıyla bu ülkelerin de ucuz işgücü pazarını kullandığı ve emek sömürüsü yaptığı söylenmelidir. Şimdi arkadaş bu işin içinden nasıl çıkacak?

Gaipten bir ileri bir geri savurmak çalışsaydı, bugün Türkiye'nin her yeri gönüllü gençlik kampları ile donanmıştı. Eğer memleketimizde kampçılık sağlam temeller üzerine oturtulmazsa daha çok kampçızede İngiltere yerine yarınlarda boy gösterip, hindi yolma imalathanesindeki anılarını anlata anlata bitiremez.

NERUDA'YI ANARKEN

YAŞADIĞIMI İTİRAF EDİYORUM

Derleyen: M. Zeki GEZİCİ

İşte bu dünyadan, bu sessizlikten çıktım yola ben...Dünya için şarkılar söylemeğe.

Bahçede otların arasında haşhaş yetişiyordu. Bunları bilerek mi ekmişlerdi, yoksa kendiliğinden mi çıkmışlardı? Bunu soracak kimseyi bulamadım.Güvercinler gibi beyaz çiçekler vardı. Kan damlaları gibi kıpkırmızı olanları, kocaları ölmüş kadınlar gibi siyahları.

Beklenmeyen dönemeçlerle dolu yollarda hayatım yenilikler kazandı. Birbirinin içine geçmiş bitkiler, susan ve bağıran orman kuşları, yeniden çiçek açan ve kudretli bir başpiskopos gibi kırmızı cübbesi ile çağların üzerine kanat germiş ağaçları ile doğayı tanıdım. Dokunulmaz ve yanına yaklaşılmaz görünen, çiçeklerinden otlara hayat verici taze damlalar akıtan sarmaşıklar tanıdım.

Ölüm ve unutulmak. Dağlar ve ormanlar, beni bir gece için kucaklarında koruyan bu dünyayı bağrına basmıştır. Fakat benim anılarımda ömrüm boyunca yaşayacaklardır,hayaller gölünün duru sularında olduğu gibi.

Öğrenci pansiyonundaki geçirdiğim yıllar, açlıkla geçen yıllardı. O günlerde yemek yemekten çok şiir yazardım. Tanıdığım şairler arasında açlıktan yatağa düşenler olmuştu.

Ben gerçekte gençliğimin birinci, ikinci ve üçüncü yıllarını bir sağır-dilsiz gibi yaşamıştım...Ürkeklik ve çekingenlik ; yalnızlığa açılan bir kapıdır İnsanın ilginç ruhsal bir durumudur. Kurtulması kolay olmayan ıstırap gibidir. Ancak insana böyle bir özellik, ya da bir kötü yan tepki bir karışım gibi şarttır, kişiliğinin bozulmasını önemli ölçüde engeller.

Şiir ile çılgınlık elele giderler. Aklı başında bir insan için şair olmak ne kadar zorsa, şair için de aklı başında olmak o kadar zordur. Fakat mantık her zaman galip gelendir.Hakların temeli mantıktır ve haklar dünyayı yönetir.

Ben lanet etmeğe değil, sevmeğe gelmiştim dünyaya.

İlk kitabım! Yazarın görevi, gizlerle dolu değildir. Şair de yüklendiği kişisel görevi ile herkese faydalı olur. Buna herzaman inanmışımdır. Şiir, bir parça ekmeğe, topraktan bir tabağa, ya da beceriksiz bir elin severek işlediği bir tahta parçasına benzer. Sonra şuna inanıyorum ki, hiç bir el sanatçısı, büyük bir çaresizlik içinde hayallerini gerçekleştirmiş, ilk defa yepyeni bir şey ortaya çıkarmış şairin ruhunu dolduran o sarhoş edici duyguları tanımaz. O an, bir daha gelmeyen bir andır. Daha bir sürü yeni ve güzel kitaplar çıkacaktır.Başka dillerdeki kelimelere çevrilecektir sözleri, başka ağızları dolduracaktır, yeryüzünün başka topraklarında şarkı söyleyen ve güzel kokular yayan bir şarap gibi...İlk kitabın, sayfalarının daha ıslak olduğu o an, baştan çıkarıcı ve kendinden geçirici o an, çırpan kanatların çıkardığı ses ve yükseklere doğru açan ilk çiçekler...Bütün bu duyguları, bu ilk anı şair, hayatında yalnızca bir kez yaşar.

Alçakgönüllü olmayı öğrenmeliydim.

İşte sizin bütün istediğiniz, bayım. Şarkı söyleyen, yükselen ve düşen kelimeler...Onların önünde ben diz çökerim. Severim onları değer veririm onlara, arkalarından giderim, ısırırım onları, ağzımda eritirim. Vızıldayarak uçarlarken yakalarım onları, kabuklarını soyarım, örümdeki tabağa koyar ve hissederim, titreyerek, abanoz ağacı gibi bitkisel, yosunlar, zeytinler gibi yağlı...Sonra çeviririm, onları hareket ettiririm, ağzıma atarım, yutarım, ağzımdan çıkarırım, serbest bırakırım.. Kelimede her şey vardır...Bir düşünce değişir, bir kelime küçük bir kraliçe gibi cümleye girdiği ve diğerini dışarı attığı için...

Bütün gençlik şiirlerimi yalnızlığın edebi duyguları etkilemişti. Genç şair, yalnızlığın bu titreyişi olmadan yazamaz, tıpkı olgun şairin toplum ve birliğinin tadına varmadan yazamayacağı gibi.

Şiir sadece biçim değildir. Çevresini saran şeylere de ihtiyacı vardır.

Eğer çevresinin havası şiire giremezse, şiir ölmüş demektir. O zaman şiir soluk alıp veremez. Şili'nin taşları bile bile benim şair sesimi tanıyordu.

Genç şair Miguel Hernandez'i tanıdığımda, kendir ayakkabıları ve pantolonuyla köyünden yeni gelmişti. Orda keçi çobanlığı yaptığı söyleniyordu. Köpükler saçan şiirlerindeki pırıldayan coşkunluk beni hayran etmişti. Miguel öylesine köylüydü ki, sanki çevresine toprak saçılıyordu yürürken. Yüzü bir toprak parçasını ya da tazeliğini hala koruyor, topraktan yeni çıkarılmış patates köklerini andırıyordu. Uyuyan keçilerin karnına kulak dayayarak, sütün akışını dinlemenin ne kadar etkileyici olduğunu anlatırdı.Bu gizli sesleri ancak bir keçi çobanı dinleyebilir, böyle güzel duygulara ancak o sahip olabilirdi.

Benim için herşey 19 Temmuz 1936 gecesi başladı. Lorca ile sirke gitmek için bir saat kararlaştırdık.Fakat Lorca kararlaştırdığımız yere gelmedi. O saatlerde ölüme giden yolculuğuna başlamıştı.Birbirimizi bir daha görmedik. Başkaları ile buluşmak zorunda kalmıştı o akşam! Şiirimi değiştiren bu İspanya iç savaşı, benim için bir şairin ölümüyle başlar!

Savaş devam ediyordu.Yazar ve şairler, İspanya halkı ile birlikte savaşıyordu. Granada'da cinayet işlenmiş, Lorca öldürülmüştü. Hernandez, keçi çobanlığından savaşçı şairliğe yükselmişti.Ateş hattının en ilerisinde şiirlerini okuyordu. "Kalbimde İspanya" kitabım basıldı. Cephedeki askerler dizgiyi ve baskıyı öğrendiler. Baskı yapacak kâğıt yoktu.Eski bir değirmende kâğıt yapmağa karar verdiler. Savaşın en hararetli günlerinde ve patlayan bombalar arasında tuhaf bir kâğıt ortaya çıktı.Düşmanın bayrağından, yaralı askeren kanlı elbisesine kadar ne bulunduysa değirmenin taşları arasında ezildi. Tuhaf yapım maddesine rağmen çok güzelbir kâğıt çıktı ortaya. Benim şiirlerimi ölüme meydan okuyarak, dizmiş ve basmış bu insanların gururu "Kalbimde İspanya" kitabıydı.

Şiir her zaman için barışın bir parçası olmuştur. Şair, barıştan doğar. Tıpkı ekmeğin undan olduğu gibi. Kundakçılar, savaşçılar ve kurtlar, onu yakmak, öldürmek ve parçalamak için şairi arar. Şiirin topluma yararı ve desteği, güce, ince duyguya ve sevince dayanır. Bu özellikleri olmayan şiirin sesi az çıkar, şarkı söylemez. Direnerek insanlığa giden yolu bulmalıydım. Hümanizm, yaşadığımız çağın edebiyatından uzaklaştırılmıştı, oysa kişide derin kökler salmıştı.

Toplumların tarihini , hayatlarını ve savaşlarını konu alan büyük bir şiir düşüncesini artık kaçınılmaz bir görev kabul ediyordum. En yakınımda duran , en önemli, en büyük ve en hesapta olmayan şeyin yolumu aydınlattığını görüyordum. Herşeyi düşünmüş ama insanı unutmuştum. Merhametsiz ve acıyla insan yüreğini incelemiştim, ancak bu arada insanı düşünmemiştim. Kentler görmüştüm, fakat insansız, boş kentler. Fabrikaları görmüştüm, trajik alınyazılarıyla, ama damlar altında ıstırapları unutmuştum.

Tellerinden yükselen şarkılar yerine , kanlar akan İspanya gitarlarına ilk kurşunlar atıldığında, benim şiirim bir hayalet gibi sokaklarda dolaşıyordu Sonra yavaş yavaş içine kökler sokuldu ve damarlarında kanlar akmaya başladı. İşte o günden sonra herkesin yolu benim yolum oldu. Yalnızlığın güneyinden kuzeyine göç ettiğimi görüyorum. Orada yaşayan insanlar, benim mütevazi şiirlerimi kendilerine kılıç yapacak, büyük ıstıraplar arasında terini silecek mendil diye açacak ya da ekmek savaşında silah olarak kullanacak.

Artık mekan büyük, derin ve kalıcıdır. Ayaklarımız yeryüzüne basıyor. Bu kalıcı topraklarda yürüyeceğiz. Biz sırrı aramıyoruz, sır biziz. Şiirlerim sonsuza kadar yayılmış bir dünyanın parçası oluyor, giz dolu bir bitki dünyasının basamaklarını çıkıyor, apaydınlık günlerde güneş hayalleri ile konuşuyor, yeryüzünün sırrı içinde madenlerin gizlenmiş olduğu mağaraları arıyor, insan ile giz arasındaki unutulmuş ilişkileri ortaya çıkarıyor.

Artık eskimiş ve bilinen sözlere dayanmayan yepyeni bir bina yükseliyor, şiirimin en gizli öğelerinden yeni bir kıta oluşuyor . Bu yeryüzünün toplumları, sır dolu kayaları, yatıştırdığım köpükleri, gezip dolaştığım büyüklüğü ile hüzünlü, yalnız ve içine kapanık yıllar yaşamıştım.

Bence kişi vatanında yaşamalıdır; kökleri koparmağa çalışırsa, büyük hayal kırıklığına uğrayacak ve ruhu şu ya da bu biçimde felçli kalacaktır. Ben kendi ülkemde yaşamalıyım. Ona ayaklarım, ellerim ve kulaklarım ile dokunmadan, sularını ve gölgeliklerini hissetmeden, köklerim çaburun içinde besleyici özü aramadan yaşayamam ben.

Ayakkabısız ve okulsuz insanlar beni 4 Mart 1945 yılında ülkenin senatörlüğüne seçti. Şili'nin en geri bölgeleri sayılan büyük bakır ve gü - herçile ocaklarının binlerce insanı bana oy vermiş olduğu için her zaman gurur duyarım. Şiirim, halkım ve onların güç yaşantıları arasında dolaşabiliyor ve onlar tarafından ölümsüz bir kardeş olarak kabul edilebiliyordu.Benden sık sık şiirlerimi de okumamı da istiyorlardı. Tabii mısralarımda söylemek istediğim herşeyi anlayıp, anlamadıklarını bilmiyorum. Ama bunun o kadar çok önemi var mı ki?

Benim şiirim ve hayatım bir nehir gibi akıp gidiyordu.

Hayat kurallardan daha inatçıdır ve galip gelir. Hayat bir devrimdir, kurallar ise sonunda tabuta girecektir.

Yazar bir nehir arar, eğer nehir donmuşsa, eliyle buzu kırar. Sabırlı olmalı, her şeye dayanmalı, düşmanca eleştirilere karşı koymalı, gülenleri susturmalı, derinlerdeki akıntılara dikkat etmeli ve yanlış olta atmamalıdır. Uzun zaman alan, çalışmalardan sonra küçük bir balık bile elde etse buna memnun olmasını bilmelidir, sonra yine büyük balıklar için yola çıkmalıdır.

Birgün hapishane kapısından çıkmak üzereydim ki, üniformalı bir gardiyan yanıma sokulup, elime bir kâğıt parçası tutuşturdu. Bana adanmış, basit mısralarla yazılmış bir şiirdi.Halkın bütün içtenliği ve saflığı ile kaleme alınmıştı. Çok az şairin, onun gardiyanlığı yapması emredilmiş bir insan -

NERUDA

Ey ölüm
sana bakmaktan gözlerim çürüdü
dokunmaktan kemiklerim
külden bir elmasa çevirdin
bakırdan dökülmüş ateşler içinde
umudun yeni ordusunu.
Ne güvercinlerin kanatlarındaki aydınlık
ne gürültülerle dökülen yağmurlar
ne de yılan gibi kıvrılarak
çıkan bakır filizi
artık petrolün
kızgın ateşini tutarak
güneşi devirdin üstümüze.

Ey ölüm
sen toprağın altındasın
Neruda üstündedir.

m. zeki gezici

dan böylesine bir armağan aldığına eminim.

Ben, insanların insan olduğu ,kimsenin kimseyi suçlamadığı bir dünyada yaşamak istiyorum. Ben bütün insanların konuşmasını, okumasını ve dinlemesini istiyorum. Ben bu dünyada ne savaşı, ne zorbalığı kabul ederim. Benim yolum, insanlar arasındaki kardeşliğe gitmektedir. Şiirimle polisler arasındaki buluşmalardan bir daha söz etmeyeceğim. Sadece ben değil, bütün şairler şiirleri nedeniyle tadsız olaylar yaşamıştır. Fakat önemli olan insanın alınyazısıdır. Atom bombası ve daha birçok şey, insanları tehlikeye sokmaktadır. Ancak hepimizin gözü yavaş yavaş açılmakta, herşeyi anlamaktayız. Umudum hepimizin birlikte yürümesidir.

Şiirin verimlilik sınırlarını, savaşlar, ihtilaller ve büyük toplum değişmeleri arasında, akla sığmaz bir genişliğe ulaştırmak, çağımıza nasip oldu. Sıradan insanın şiirle tartışıp anlaşması, ya kırıcı yoldan, yada kırgınlıklarla oldu. Kimi zaman tek başına.Kimi zamanda yığınların genel toplantılarında.

Kendi halimde ilk kitaplarımı yazdığımda, mısralarımın yıllar geçtikçe alanlarda, sokaklarda, fabrikalarda, konferans salonlarında ve tiyatrolarda okunacağını aklıma bile gelmemiştim Oysa Şili'nin bütün köşe bucağına sokuldum ve şiirlerimi milletimin insanlarına kucak kucak dağıttım.

Lota'daydı. Yıllarca önce. Toplantıya on bin maden işçisi gelmişti. Açlıkla yüzyıllardır hep ve hep kaynaşan kömür bölgesi, Lota alanını kömür emekçileriyle doldurmuştu. Politikacılar uzun uzun konuştu. Sıcak öğle havasında kömür ve tuz kokuları vardı. Okyanus az ötedeydi. Bu erkeklerin kömür çıkardığı karanlık oluklar suların altında on bin kilometre tutuyordu.

Şimdi hepsi kulak kesilmişti. Keskin güneş altında. Madenci şapkalarının ve başlarının dalgalanışını görebiliyordum. Ben en son konuşacaktım. Adım ve şiirimin başlığı "Stalingrad İçin Yeni Sevgi Türküsü" duyurulunca, olağanüstü bir şey, ömrüm boyunca unutamayacağım bir törenle karşılaşıverdim. Dev yığın, adımı ve şiirimin başlığını duyar duymaz, şapkalar sessizce çıkarıldı. Politikanın açık ama kuru dilinden sonra benim şiirim okunacak, şiir okunacak diye şapkalar çıkarılmıştı. On binlerce el yana düşüvermişti. Denizin dalgalanması gibi. Suskun bir çağlayan gölü gibi..Derin saygıyla dilsizleşmiş kapkara ağaç kümeleri gibi. Anlatılmaz.

Ben kendi malzememle ve kendi olduğum gibi çalışıyorum. Ben,duyguları, insanoğlu, kitaplar, olaylar ve savaşlarla beslenen doymazın biriyim. Bütün bir yeryüzünü mideme doldurabilirim. Denizlerin bütün suyunu içip tüketebilirim.

Gerçekçi olmayan şair ölür. Fakat yalnız gerçekçi olan şair de ölür.Sadece akla aykırı yazan şair, kendisince ve sevgilisince anlaşılır ancak. Bu da oldukça umut kırıcı. Sadece akılcı olan şairleri eşekler bile anlar. Ama, bu da epey hüzün verici.

Gel benim sevgi şiirim, pencerelerin cam kırıkları arasında kalk ayağa...Türküler saâti geldi.

Yardım et bana sevgi şiirim, bozulmazlığı yeniden kurayım ve acıları unutup türküler söyleyim diye.

Ben sevginin olanaklarına inanıyorum. Eskiden olduğu gibi. İnsanlar acılar, kanlar ve cam kırıkları üzerinden yine de anlaşabilecektir, bundan yana hiç kuşkum yoktur.

Ben ıstırap çektim ve savaştım, ben sevdim ve şarkılar söyledim. Dünya bölünürken ben yenildim ve yendim, ekmeğin ve kanın tadına vardım. Başka ne arzular bir şair? Ağlamaktan öpmeğe, yalnızlıktan kalabalığa kadar bütün duygular şiirimde kanat çırpmış, onun içinde yaşamıştır. Ben şiirim için yaşadım, şiirimle savaşlar verdim. Eğer kelebeğin konduğu çiçekteki tozlar kadar uçucu armağanlar kazanmışsam, içlerinden biri vardır ki, bir çok şair beni kıskanacaktır, çünkü bu armağan erişilmesi güç bir armağandır. Estetiğin güç öğretileri ve yazılı sözlerin labirentinde yaptığım araştırmalardan sonra halkımın şairi olmuştum. Benim kazandığım en büyük armağan işte buydu. Mısralarımla dolu kitaplarım değil. Lota'nın kömüründen, yerin yedi kat dibindeki ocaklardan, toprağın içine dimdik giren galerilerden, sanki cehennemden geliyormuş gibi, yaptığı berbat işten suratı bitkin, tozdan gözleri kırmızı bir adamın yeryüzüne çıkıp da, yarıkları ve nasırları ile kuru bozkır topraklarını andıran o elini uzatarak, sana "Seni çoktandır tanıyorum ben, kardeş!" dediği ve gülümsediği anda en büyük armağanı almış olursun. Benim şiirimin aldığı defne dalından bir taçtır bu. Acımasız o bozkırlarda, topraktaki delikten çıkan işçinin sözleri. Rüzgârlar, geceler' ve Şili'nin yıldızları bu insanlara böyle seslenmektedir: "Sizler yalnız değilsiniz, bir şair acılarınızı biliyor!"

Öldüğümde beni, heceleri, üzerimde şarkılar söyleyen güzel bir adın altına gömmelerini isterim. Denizin kıyısına.

(1) Pablo Neruda, Yaşadığımı İtiraf Ediyorum.
Türkçesi: Ahmet Arpad
Altın Kitapları/Mayıs 1975

Bu metin adı geçen kitabın (16-29-31-41-47-51-60-64-69-70-125-125-139-154-164-182-183-186-198-199-224-226-230-259-261-296-298-326-330-342-231-273-) sayfalarından alıntılarla düzenlenmiştir.

PABLO NERUDA

ULUSLARARASI KURTULUŞ BİRLİĞİ'NİN MADRİT'E GİRİŞİ

Soğuk aylardan birinin sabahında
Bugun bir ayın sabahında çamur ve dumanla kirlenmiş
Dizlerinden aşağısı olmayan bir ayın
Kuşatma ve umutsuzlukla dolu hüzünlü günlerin
Evimin ıslak camları boyunca Afrika çakallarının
Sesleri duyulurdu
Silahları ve kanlı dişleriyle uluyan

O zaman
Umut diye yalnız barutu düşlediğimiz
Açgözlü devlerle, kudurmuşlarla dolu olduğunu düşününce
evrenin
O zaman
Soğuk sislerini yararak Madrit'in
Şafağın sislerinde
Şu gözlerimle gördüm, şu yüreğimle
Yiğit erlerin geldiğini gördüm
İnce, sert, yiğit, ateşli ve taştan birliklerin

Yaslı bir andı o zaman
Korkunç bir şeydi, korkunç
Korkunçtu, canlı bir kömür doğurması gibi
Bir yokluğu doğurması kadının
Ve İspanyol ölüleri vardır
Daha acı ve daha keskindir öteki ölülerden
Tarlaların üzerinden uçarlar, buğdayla onurlanıncaya kadar
Sokaklarda kırık kanları adamların
Yıkık evlerin yüreğinden taşan sular karışır
Paramparça olmuş çocuk kemikleri
Anaların yasındaki yürekkıran sessizlik
Bir daha açılmamacasına kapanmış gözleri, eli
kolu bağlı suçsuzların
Hüzün ve yitiş gibiydiler, tükürülmüş bir bahçe gibi
Ölmüş inançlar ve çiçeklerdi bir daha dirilmeyecek olan

Arkadaşlar
Sonra
Sizleri gördüm
Şimdi bile gururla bakıyor gözbebeklerim
Kastil'in soylu alnına yaraşan sisli bir sabah boyunca
Sessiz, vakur ve ciddi
Gündoğumunda bir çan gibiydiniz
Ağırbaşlı ve mavi gözlerinizle uzaklardan geliyordunuz
Yurdunuzdan, yitik ülkelerinizden, düşlerinizden
Yanık bir sevimlilik ve silahlarla geldiniz
İspanya'nın bu kentini savunmak için
Bu kentte tutuklanmış özgürlük
Düşüp hayvanlara yem olabilir

Kardeşler bundan böyle
Saflığınız, gücünüz ve soylu hikâyenizi
Çocuklar bilsin, kadınlar bilsin, yaşlı adamlar bilsin
Umutsuz kalmış herkese ulaşsın hikâyeniz
Kükürt dumanlarıyla kaplı maden ocaklarında
Çıksın hayvanca merdiveninden köleliğin

Yazsın adınızı ve acı savaşınızı
Yıldızlar, buğday başları Kastil'in ve evrenin
Yazsın kırmızı bir karaağaç gibi güçlü ve topraktan zaferinizi

Sizin özverinizle doğdu
Yitik inançlar yeniden
Hiç olmuş yürek, yeryüzünde güvenlik
Sizin gücünüz, bereketiniz, soyluluğunuz
Ve sizin ölülerinizden ve sanki
Kandan yapılmış kayalarla kuşatılmış bir vâdiden
Umudun ve çeliğin güvercinlerinden
Akar korkunç, ulu bir nehir

* *Uluslararası Kurtuluş Birliği (International Brigade): İspanyol iç savaşında cumhuriyetçilere yardım amacıyla kurulmuş birlik; bu birlik çeşitli ülkelerin gönüllülerinden kuruluydu, iç savaşa katıldı.*

BUYURGAN KÜLTÜR AİLE İLİŞKİSİNE BİR YAKLAŞIM..

Atilla Selim CANERSEN

"Tutuculuğun kuramsal havasını yaratan başlıca yer, buyurgan ailedir. O, içinde yaşadığımız toplumun, her bireyinin soluk almaya başladığı andan bu yana geçmek zorunda bulunduğu eğitim aygıtıdır. Yalnızca kendinde kurumlaşmış yetkeyle değil, aynı zamanda özel yapısıyla çocuğu gerici öğretiye göre yetiştirmektedir...Zorlayıcı aile çevresinde yaşamak olanaksızdır... birey, aileye saplanıp kalmanın uzantıları olan, kararsızlık, çocukça söz dinleme ve bağımlılık belirtileri gösterir. Buyurgan aile bireyleri kişilik olarak sakatlayarak, baskıyı ve onun doğurduğu herşeyi sürdürür. (Sonuçta) cinsel bozukluk ve suçlar, sinir hastalıkları, çıldırmalar ve intiharlar. Yanısıra kişiyi yaşamdan korkan, otoriteden çekinen biri yapar."

–Wilhelm Reich."Cinsel Devrim"

Ülkemiz gençlerinin sosyal yaşamdaki belirleyici ortak paydası, statüsel durumlarına ilişkin, hep üst kuşak ve bunların organizasyonundaki yetke organlarınca verilenir oluşudur. Mevcut tavır tüm toplumsal alan ve süreçlerde yansımasını bulup, gelenekselleşmiş bir özellik taşır. Bu ilişki biçiminde gençlerin ayrı ve özerk bir insan olarak varlıklarının yadsınması söz konusudur. Toplumsal katılım süreçlerinde (Okul, Aile, Kültür - Sanat, Siyasa, vb) gençlerin protokolü daima en arka sıralara verilenmiştir. En basit söz hakkından tutunda, gene gençlerin kendi hayatlarını ilgilendiren seçim ve kararlara değin aynı, yadsımacı, kıskaç makenizmanın işlemesi söz konusudur.Gençlerin ayrı bir insan olarak varlıklarını hissettirebilecek en ufak bir talepleri dahi "saygısızlık" adı altında reddedilmeye hazırdır. Onlar "yok"tur ! Herşeye kadir büyüklerimiz onlara ne olmaları gerektiğini söylerler !

—"Ağaç Yaşken Eğilir"—

Daha küçük yaştan "Su küçüğün, söz büyüğün" atalar deyişinde belirtilen ilişki, ataerkil (pederşahi) aile geleneği içinde disipline ve kodlandırmaya uğrayarak, bir ahlaki öğreti halini alıp, ileriki kuşaklara değin yansıyan özelliğini korur. Geleneksel kültür yapısı itibariyle doğulu-islâmi sayılabilecek toplumsal normlar sistemi, kuşaktan kuşağa buyurgan özelliğini koruyarak, denetim, ceza ve psikolojik içselleştirme yoluyla bir ideolojik yeniden-üretime kavuşur. Çeşitli baskı süreçlerinin grift prizması içinde koşullanan küçük insan, büyüdüğünde kendini bağımsız ve özgür bir birey olarak hissedemez. Bunun için gerekli özgüven, muhakeme, insiyatif duygularından yoksun kalır. Yetkenin şekillendirdiği otoriter hiyarerşiye körükörüne bağlı, eleştirisellikten uzak, edilgen, pasif, boyun eğen, hatta korkak ve yaltakçı tam da sistemin dikey ilişkilerine uygun, bürokrat kafalı bir insan tipi ortaya çıkar. Sağlıklı bir toplumsallaşmanın önkoşulu olan bireyselleşme, kendi değerlerine sahiplik, yargılayıcılık ve yaratıcı etkenlik duyguları dumura uğrar. Yaşama karşı ilgisiz, çevresine karşı sevgisiz, içsel güçsüzlüğünü başkalarını ezerek sadistik bir tatmine yönelen birey psikolojileri oluşur. Böylesi bir insanın verilenmiş toplumsal kimliğin dışına çıkabilmesi hayli güçtür. Düşüncede ve davranışta toplumca genel kabul görmüş fikirlere uyduğu ölçüde kendini emniyette hisseder, gerici özü olan fikirleri seçer, algılar. Egemen ideolojilerin ve yaşam kalıplarının muhafızı durumundaki buyurgan aile aygıtınca verili değerler çoktan ona aktarılmış ve bu bin bir türlü "kutsal" söz ve kavramın adı altında gizlenerek yapılmıştır.

Ona nasıl yaşayacağından kimlerle arkadaşlık edeceğine, nasıl bir eğitim göreceğine, hangi mesleği seçeceğine, kiminle evlenip evlenemeyeceğine vb. değin her şey gene onların "iyiliğini isteyen" üst kuşak tarafından emredilmiştir.

—"Dayak Cennetten Çıkma"—

"Sizin diye bildiğiniz evlatlar gerçekte sizlerin değillerdir. Onlar, kendini özleyen hayatın kızları ve oğullarıdırlar. Sizler aracılığınızla dünyaya gelmişlerdir ama sizin değillerdir. Onlara sevginizi verebilirsiniz ama düşüncelerinizi asla. Çünkü onların kendi düşünceleri vardır. Kendinizi onlara benzetmeye çalışabilirsiniz ama onları kendinize benzetmeye kalkışmayın hiç."

Halil Cibran. *Ermiş.*

Çocuk gerek açık şiddet, dayak, gerek korkutma, ceza, tehdit veya narsist sevgi vb. gibi bir dizi "uyum" mekanizmasıyla buyurgan topluma hazırlanır. Ataerkil aile eğitiminin en tipik özelliği dayak ve söz dinlememe karşısında aldığı cezalandırıcı tavırdır. Bu buyurgan ilişkiler ağı çocuğu sustalı maymuna çevirerek "ehlileştirir" "Dayak cennetten çıkma", "Eti senin kemiği benim", "Kızını dövmeyen dizini döver", "Babanın, hocanın vurduğu yerde gül biter", "Tekbir ile uslanmayanın hakkı kötektir" vb. gibi halk deyişlerinde somutlanan eğitim yöntemi ve geleneği kendi amacına uygun başarılı sonuçlar vermektedir. Ortaya bir sürü, boyun eğmeci, silik, otorite hayranı, mazoşist karakter yapıları çıkmaktadır. "Made in Ataerkil" damgalı aile fabrikasının "mal" ları mevcut buyurgan kültürün gönüllü taşıyıcısı durumuna gelip, onlarda kendi çocuklarını "biz babamızdan, dedemizden böyle gördük" diyerek kendilerine benzetmektedirler. Dayakla, korkuyla alıklaştırılıp, aptala çevrilmiş bir toplumda bu durum o toplumun tüm insan-insan ilişkilerini (zaten sistemsel olarak bozuk olan) sağlıksız bir rotaya sokmaktadır. İçindeki yaşamın öldürüldüğü, baskılandığı insanlar, yaşama sahip çıkıp onu geliştirebilirler mi?

"Yarım bir demokrasi olamaz. Çünkü antidemokrasi yarım değildir ki.. Demokrasi özgürlüğü bir karakter olarak içselleştirmiş bireyler gerektirir."

Ü, üst kuşak ki, daima sistem ideolojileri tarafından güdülenmiş, ve bu ideolojilerin gönüllü bekçiliğini yapar. İşte bu yüzden insanın özgür, kişilik gelişimi, kendini bulma, bireysellik kazanma ve sorumluluk duygularının önünde bir engel oluşturan, geleneksel (çağ dışı) baskıcı, korkucu aile geleneği farklılaşmış ve sağlıklı bir gençliğin oluşup, oluşmamasında en önemli engellerden birisidir. Geleneksel davranış kalıplarının statülediği standart insan modelinin kökeni burasıdır. Hayatın üretim tarzının ideolojik motoru esasen bu tip korumalardır. Bu motorun benzini de "sürüye-uyum" ideolojisidir. İnsanda var olan bir yere "ait olma" ve bağlanma ihtiyacını çok kötü bir biçimde sömürür. Yalnız yetke her zaman bunu açıkça yapmaz. Çünkü bu yoğrulma döneminin ilişkileri içinde akıl dışı yetke içselleşir, kişiliğin bir parçası haline gelir. Böylesi bir birey tipi attığı her adımda sanki "baba"nın nefesi ense sindeymiş, sanki gözetleniyormuşçasına güdülenir. Artık yetke ona açıkça emretmez, ama o, artık yetke gibi yetke adına düşünüp davranmaya başlamıştır. Ve böylesi yaygın bir toplumsal psikolojiden, yaygın bir TOPLUMSAL KARAKTER ve otorite aşıklısı yarı paranoyak bir kitle psikolojisi ve bir birey tipi doğar. Baskı bu sefer toplumsal süreçlere yansıtılıp, toplumsal baskıları benimsemeye açık, kolay boyun eğen, yönlendirilen, hatta bundan mazoşist bir zevk alan bir kafa yapısı oluşur. Din ve cinsel baskılarda bütün bunlara koşut işler., baskıcı bir parti, önder, rejim arayışı oluşur. Çünkü çocukluktaki yetke-baba bu sefer simgesel yüceltimlerle toplumda aranmaya ve devlette bulunmaya başlar. Faşist propaganda bireylerin bu önceden baskılanmış, bilinçaltı süreçlerine seslenir. (Aile, devlet, ırk yekpare bir ideolojidir.) 1930'ların Almanya ve İtalya'sında bu tip bir aile ve eğitim geleneği hakimdi. Faşizm ideolojik olarak buradan beslendi.

Kişiliğin (kalmayan, bölünmüş kişiliğin) ve bilinç altının korkularla örülü labirentlerine çocuklukta yer eden bu duygu artık bireye sessizce hakimdir. O artık birey olarak yoktur, ya da "Küçük Adam"dır. Topluma uydukça bir güven hissi edinir. Uymadığı takdirde başına "çok kötü şeyler" geleceğini, dıştalanacağını, afaroz edileceğini sezilerine daya-

narak bilir. Farklı olmaktan, içindeki yaşamı ortaya dökmekten vebadan korkar gibi korkar. Böylelikle "herkes"in "herkes" ne der korkusuyla bir türlü "herkes" olmaktan "kendi" olamadığı bir durum doğar. Bireysellik, kendi değer ve yargılarına sahip olmak ayrı bir şeydir! (Kaba-Toplumcuların kulağı çınlasın! Onlar hâlâ kapitalizmin sahip olmacı, egoist, boşverici bireyciliği ile insanın özgürlüğü persfektiğine dayalı bireyselliği birbirine karıştırmakta ve anlamamakta direniyorlar) Üstelik bu durum, demokrasi tartışmalarında gözden kaçan, hesaba katılmayan, ekonomik tahlille yetinmeci bir boyutu da teşkil etmektedir. Çünkü birey olarak haklarını ve kişiliğini savunamayan insanlar toplumsal haklarını hiç mi hiç savunamazlar. Böylesi bir kültürün egemen olduğu cemaatçi bir toplumda verilecek demokrasi mücadelesi de salt siyasal kaldığı sürece güme gidebilir. Çünkü demokratik davranış ve yaşam tarzı aynı zamanda bir özyapı ve kültür sorunudur da. Demokrasi günlük insan-insan ilişkilerinde başlar. Yaygınlaşır. Demokrasiyi ya da anti-demokrasiyi salt siyasal ve ekonomik bir sürecin otomatik yansıması olarak görenler tekil boyutta doğru şeyler söyleseler de alternatif ve bütünsel bir demokrasi kavramına varamayacaklardır. Demokrasi siyasal, ekonomik, kültürel, psikolojik ve cinsel, vb. süreçleriyle bir bütündür. Yarım bir demokrasi olamaz. Çünkü anti-demokrasi yarım değildir ki.. Eğer insanlar demokrasiye yatkın bir özyapı ve psikoloji kazanamamalışlarsa bunu yaşamın her alanına yaygınlaştıramamışlarsa, toplumda demokrasi gerçekten tehlikeye düştüğü anda onu savunup, koruyamayacaklardır da. Çünkü demokrasi aynı zamanda kendine tutkun, özgürlüğü içselleştirmiş ve uğruna savaşabilecek karakterlere de gerek duyar.

Gerçekten "alternatif" ve burjuva sınırları aşmış, daha gelişkini, bir demokrasi ancak ve ancak yaşamın her alanında ve insanların yaşama bakışını temelden değiştiren, onları her alanda aktif ve katılımcı kılan bir demokrasi olabilir. Aksi takdirde toplumsal değişimi (ya da değişmemeyi) salt ekonomik süreçlere bağlı, ya da tepeden yaptırımlarla "zorlanabilir" bir şey olarak gören tüm anlayışlar kaçınılmaz olarak günlük ve tarihsel perspektiflerinde "en azından eksik" kalacaklardır. Bu olay daha geniş, bütünsel ve SENTEZCİ bir perspektif ve radikal bir ruh istemektedir. Çünkü birey ve toplum sanıldığı gibi salt iktisadi bir varlık olmayıp, gene salt iktisadi çelişki ve ilişkilere göre hareket etmez. Dolayımlı, bire bir olmayan, kimi kez biri diğerine baskın karmaşık bir dizi ilişkinin bütünsel bir yönelimidir. Bu ise toplumsal olguları ve insan unsurunu incelerken birçok şeyi hesaba katmamamızı, tekil (monist) indirgemeciliklerden şiddetle kaçınmamızı gerektirir. "Bu çocuk eğitimi anlayışının doğurduğu eğitim kurumları (veya bu kurumların doğurduğu bu anlayış) toplumlara biçim vermeye çalışan diğer kurumlarla "ortak bir tarihe" sahiptirler. Tarihte toplumların geçtiği önemli dönemeçlerde bu "ortaklığı" daha yakından görüyoruz. Özellikle devletin bütün kurumları denetimine almaya ve onlarda varlığının temelini bulmaya çalışmasından itibaren okul, ordu, hastane, hapishane, fabrika ve aile arasındaki ortak bölenler, kendilerini daha çok belli ediyorlar.. (Bu durum).. bize toplumları anlamada önemli ipuçları veriyor: toplumları biçimlendirmeyi üstlenen kurumların büyük benzerlikler taşıdığını, toplumların değişiminin tek bir kurumda başlatılamayacağını ve buradan kalkarak, yalnızca atölye kaldıracına basarak toplumdaki diğer kurumların yerinden oynatılamayaca-

ğını gösteriyor." (Kürşat Bumin. Alan Y."Batı'da Devlet ve Çocuk.")

KUŞAKLARARASI İLİŞKİ VE SOSYO-TARİHSEL YAPI

Bu durum Türkiye için daha bir özgül önem taşır. Çünkü tarihsel yapının evrimini ve geçiş süreclerinin niteliğini, miraslanmalarını tartışma konusu yapacaktır. Osmanlı devlet yapısı ve merkezi otorite tüm yönetimsel aygıtı ve hiyerarşiyi kendine göre düzenledi. Bu derece merkezci bir yapı ancak bir MERKEZCİLİK KÜLTÜRÜ ile ayakta durabilirdi. İşte bu yüzden pederşahi aile Osmanlı toplum yapısının çekirdeğini oluşturur. Aile geleneğine özel bir önem ve yer vermiş osmanlılar (Ki kendileri de bir aile beyliğinden doğmuşlardı.) mevcut yapının ideolojik harcı olan buyurgan-despotik bir kültür oluşturdular. ("Devlet Baba" imajı hatırlansın. Devletin aile içindeki kolu da "baba" tabii ki) Aile geleneği ve aile içinde babanın disiplini tartışılmaz ve belirgindir. Kulluk kültürünün kendi içdizgesi önce 'Tanrı Baba'ya, sonra 'Devlet Baba'ya ve "Baba"ya değin iner. İşte Osmanlı toplum yapısının bu "üstyapısal" özelliği daha sonralara ve bugüne kendine miraslayan bir geleneksel kültür oluşturdu. Bu nedenlerle devrimci bir şekilde dönüşemeyen yeni toplumsal yapı eski yapıdan birçok şeyi devraldı ve "yeni" ye eklemlendi. Aradaki tarihsel gecikme ve birikimsizlik geçiş ve tasviye süreçlerine özgül bir karakter kazandırdı. Toplum eski cemaatçi özelliğini uzun süre korudu. Gerek sınıfsal, gerek düşünsel, gerekse de bireysel ayrılıkları bir türlü hazmedemeyen bir kültür ve "demokrasi" oluştu. Oysa ki 'ayrı düşünmek', 'ayrı olmak' bir lütuf değil bir hak olmalıydı gerçekten demokratik bir toplum için. Ama her türlü ayrılığın "yıkıcı" bir öz taşıdığına inanan ataerkil-devletçi gelenek bireylerin öz yaşamında da, bu kez aile aracılığıyla, "ayrı" olmayı boğan bir kültürü korudu. Toplumsal tüm çelişki ve farklılıkları yok sayan, "çelişkiler ve farklılıklar üstü"! kültür bireylerin ve kuşakların farklı ve özgür gelişimini de boğan bir toplumsal psikoloji doğurdu.

Batıda ise bu süreç yerini bireyin özgürlüğüne dayalı ve üstelik daha feodal yapı mevcutken onun içinde doğup gelişen liberal-ferdiyetçi bir davranışa bıraktı. Geleneksel yapıları ve değerleri alt üst edip "kârın buzlu sularında boğan burjuvazi" belki gene sonuçta kendi sınıf konumunu sağlamlaştıran fakat bir öncekine oranla, tarihsel olarak "ilerici ve devrimci" bir rol oynadı. Bizde ise doğru dürüst ne burjuvazi, ne sermaye birikimi, ne merkezi otoriteden ayrı kentleşme, ne de özgür ticaret ve emek piyasası (Yüksek Hakem Kurulu'nu hatırladım birden!) ne de üst yapıda ifadesi olan siyasal liberalizm doğabildi. Tarihsel sürece ağırlıkla iç dinamikler ve birikimler değil, tepedeki "inkılap"lar ve dış zorlamalar damgasını vurdu. Arada bir boşluk olunca sağlıklı ve dinamik bir sentezi engelleyen birçok geleneksel yapı ve ideoloji ustaca eklemlendi. Ortaya doğru dürüst ne Batılı ne Doğulu olamayan, "iki arada bir derede", bireylerin duygu, ruh ve tavırlarına kadar sinen "arabesk" bir kaos ve eklektik bağlanmalar kaldı. İnsanlar ve toplum Batı'ya özeniyorlardı ama Batı'nın yaşam-kültürlerini reddediyorlardı. (Gökalp'çi "Medeniyet" teorisini hatırlayalım. Batı'nın tekniğini alacaktık ama kültürümüz Doğulu kalacaktı, hikâyesi) Osmanlı usulü, köycü kökenli garip bir nostalji idi bu. Böylece geleneksel kurum ve zihniyetler yeni yapıya, eski değer ve yaşam kalıpları yeni değerlere, eski ayrılıkları reddeden ve hazmedemeyen kültür yeni "demokrasi" ye, eski pederşahi aile yeni aileye, eski kuşak ideolojiler yeni kuşağın ideolojilerine gerici yanları ağır basar bir biçimde, sanki kalıtımla miras kalır gibi, eskiden verili "genetik ideolojileri", eklektik süreçler bıraktı. Çağdaş ve demokratik bir kültür ve yaşam sentezi oluşamadı. "Yeni" olan bir şeyler vardı var olmasına elbet, her tarihsel ilerleyiş yeni bir şeyler de getiriyordu getirmesine ama bu yeni ne kadar "yeni" ve "demokratik"ti?

"Gençliği ülke sorunlarından uzaklaştırılmış bir toplumun geleceği düşündürücüdür."

KUŞAKLARARASI ÇATIŞMA MI ÇATIŞMASIZLIK MI?

İşte bu durum doğal olarak kuşak ilişkisine de yansıdı. Geleneksel kuşaktan yaşam biçimi ve ideolojik olarak bağımsızlaşabilmiş, kendine özgü bir var oluş ve değerler sistemi ortaya koyabilmiş, gerçekten yeni ve farklılaşmış bir kuşak oluşumunun sancılarını yaşamaktayız bugün. Egemen değer ve ideolojilerle, radikal-ilerici bir yaşam sentezinin çatışması olacaktır bu. Gençler giderek toplumsal ve aile içi statülerine bir karşı koyuş gerekliliğinin bilincine varmaktalar. Kuşaklararası doğal sürtüşme, yerini gerçek bir kuşak çatışması ve farklılaşmasına bırakıyor. Ancak birçok alanda geleneksel önyargı ve ideolojilerin etkisinden kurtulabildikleri söylenemez. Çünkü gerçek bir kuşak çatışmasından anlamamız gereken gençlerin farklı bir varoluş amacına dayalı, farklılaşmış değerlere sahip kendini daha özgür bir birey olarak ortaya koyup, kabul ettirebileceği, direngen, bir perspektifi anlıyoruz. Bunun demokratik dile getiriş araçlarını oluşturabilmek gerekiyor. (Gençler halen otobüste yer vermedi diye azarlanırlar, yurt müdürünü eleştirdi diye atılırlar, erkek arkadaşıyla birlikte oldu diye dövülür, ayıplanırlar, vb.) Geleneksel bakışın ve işin kötüsü gençlerin kendilerini de halen salt bir yaş kategorisi olarak görmeleridir. Oysa ki gençler elbette bir yaş grubu olmanın yanı sıra onları asıl genç kılan şey hayata bakışlarıdır, gençliğin kendisi bir yaşama biçimidir; zevklerine, mekanlarına, aşklarına, özlemlerine, vb. değin uzanan bir farklılaşmışlık. (Ha bir de geleneksel yapı onlara "suçlu" gözü ile bakar. Mazallah her an "kötü fikirlere" kapılıp "anarşi" yaratacak muzurlar gözüyle bakar. 18 yaşındadır, oy kullanamaz, sınıfta hocasını, evde babasını eleştiremez, vb. Yeri gelmişken YÖK'ün de bu ataerkil zihniyetin birparçası olduğunu belirtelim. Yaşlılar onları sadece tatlı nostaljik özlemlerle anarlar sağ olsunlar!)

"Gençler toplumsal demokrasi süresince her alanda aktif olarak katılabilmelidirler"

Evet, kimilerinin sandığı gibi gençlerin tek sorunu "ekonomik" veya "akademik" değildir. Gene gençlik salt öğrenci gençlik de değildir. Gençler çok boyutlu bir sorunlar karmaşası içinde yaşamakta olup, esas olarak kendilerine tanınmış STATÜ ile başları derttedir. Ve bu durumun başlıca sorumlusu ataerkil kültür, ahlak, siyasa ve ailedir.

SONUÇ: GENÇLERİN TÜM YAŞAMSAL SORUN VE İSTEMLERİ VERİLİ YAPI VE DEĞERLERLE ÇÖZÜMLENEMEZ...

Gençler bir yaş kategorisinden öte farklılaşmış, dinamik ve katılımcı bir kesim olmaları gerekirken, "yaşamın ertelenmişliği" ve söz haklarının olmaması bağlamında ortak paydalara sahiptirler demiştik. Bu nedenle gerçek bir kuşak çatışmasının temelini oluşturacak şey gençlerin farklılaşmış taleplerini her alana yansıtabilmeleri gereğidir.

Sadece siyasal platformda değil, onları kısıtlayan, mutsuz kılan her alanda ve özellikle aile içindeki statülerinden başlayıp kendilerini ortaya koyabilmeleridir. (Bu isyankar-lümpen çıkışlara benzetilmesin) (1) Sorun verilenmişliği içsel planda aşabilmektir. Toplumdaki tüm devindirici güçlerle birlikte ortak bir platform oluşturarak toplumsal demokrasi sürecine aktif olarak katılabilirler. (Bu durum bugün ayrı ve özel bir önem taşıyor. Bugün gençlerin üzerinde bilinçli bu NÖTR' leştirme çabalarına tanık olmaktayız. Oysa ki onları gelenekselden farklı kılan biricik kriter ELEŞTİRİSELLİKLERİ olacaktır. Gençliği ülke sorunlarından uzaklaştırılmış, yok sayılmış bir toplumun geleceğinin ne olacağı düşündürücüdür.) Bugün tepkimeler biçiminde başlayan bu süreç henüz kendini tam olarak ortaya koyamamıştır. Bu verili statüyü kıracak her alanda gaspedilmiş haklarını demokratik yollarla söküp alacak güç gene gençliğin kendisidir. (Bundan gençliğe sakat "öncülük" misyonu yükleyenler kendine pay çıkartmasın) Bugün tepkimeler biçiminde başlayan bu süreç toplumdaki diğer çatışkılarla paralellik arzedebilir. (2) Çatışma geleneksel kuşaktan fikren bağımsızlaşıp, varolana tabilikten kurtulup, gelenekseli tehdit etmeye başladığında net bir görünüme kavuşacaktır. (Batı gençliği 1960'larda bu sürece girdi. Fakat çeşitli nedenlerle sistem içinde eritildi. Bu ayrı yazı olacaktır) Potansiyel değişim eğrisi kendi dinamik potalarına doğru evrimleşmektedir. Bu yüzden geleneksel kuşaktan kopuşu ya da çatışmayı ideolojik düzlemde algılamak gereklidir. Ve meselenin en önemli yanı da gelenekselin radikal bir sorgulanmasının gerekliliği ve bugüne egemen hiç bir yapı, kurum, değerle gençlerin en ufak bir sorunlarının dahi çözümlenemeyeceği gerçeğidir.

Unutulmamalıdır ki, ataerkil aile, siyasa ve kültür genç insanın ayrı ve bağımsız bir birey oluşunu yokeder. Bireysellik ise demokratik davranışın ön koşuludur. Demokrasi mücadelesinde bu kurum ve kültürler Açıkça hedeflenmelidir. ("Halkımızla iyi geçinelim" pragmatist, ikiyüzlü, kuyrukçu mantığına sahip olanlar ve halkın gerici yönlerine eklemlenenler, yağ çekenler bunu başaramaz.) Tüm gericiler bu baskıcı kuruma dört elle sarılıp onu geçlendirme uğraşısı içindedirler. Toplumsal ahlakda bunu "büyüklere saygı" Mit'i altında destekler. Unutulmamalıdır ki, bu durum yetkeci, otoriteye yatkın, otorite aşıklısı, sado - mazoşist karakter tipleri yaratmaktadır. (Faşist eğilimlerde olduğu gibi) Bu yüzden gençler bu ataerkil ilişkiye karşı koyabildikleri ölçüde sürece toplumsal demokrasiye yatkın, yaşama anlam veren kişilikler katılabilecektir. Buyurgan aile, eğitim, siyasa düzeneğinin çarkını aşabildiği ölçüde genç insan gerçekten gençleşecektir.

Bilinmelidir ki , bu durum Türkiye'de demokrasinin geleceği ile yakından ilgilidir. Çünkü demokrasi kendine tutkun, özgürlüğü bir psikoloji

olarak içselleştirmiş, baskıya ve haksızlığa gelemeyen karakterlere ihtiyaç duyar : "Son olarak da yaşam sevgisinin gelişmesinde önemli bir koşulda "özgürlük"tür. Ne var ki kısıtlayıcı siyasal zincirlerden 'özgür olmak' yeterli bir koşul değildir. Yaşam sevgisinin gelişebilmesi, için bir şey yapma özgürlüğü, gereklidir : yaratma ve kurma özgürlüğü, şaşabilme ve göze alabilme özgürlüğü. Böyle bir özgürlük için etkin ve sorumlu bir birey gereklidir : kendi içinde tutsak ya da makinada iyi yağlanmış bir dişli olan birey değil." (Erich Fromm. Sevgi ve Şiddetin Kaynağı.) Anlaşılmalıdır ki demokrasi toplumsal ve sınıfsal dinamiklerinin yanısıra kendini oluşturacak, savunacak, karakterde insanlara gerek duyar. Çünkü demokrasi önce insan-insan ilişkilerinde küçük birimler olarak başlar ve yaygınlaşır. Ve antidemokratik kişilik, kurum ve değerlerden ancak Anti-demokratik bir toplum doğar. Türkiye'de bu sürecin önündeki takozlardan birisi de mevcut ataerkil kültür ve yapılardır. Çünkü ataerkillikle demokrasi taban tabana zıttır. (Türkiye'de bu durum o kadar kuvvetli ki "alternatifi" olduklarını söyleyenleri bile ataerkilleştirip, fikre tahammülsüzleştire biliyor.)

GELECEK GENÇLİKTİR,
GENÇLİK DE GELECEK

Gençler yaşamayı haketmişlerdir. Ekmeği, işi , sevgiyi, sevişmeyi, katılmayı, varolmayı haketmişlerdir. Onlardan esirgenen tüm haklar (siyasal ekonomik, akademik, kültürel,cinsel, vb) gene gençlerin ortak çabası ile elde edilebilir. Durum umutsuz ve karanlık değil, aydınlıktır. Verili olan aşıldığında, verili olana boyuneğilmediğinde, yetinilmediğinde, farklı değerler ve öz-bilinçle, çabayla toplumsal süreçler dinamik olarak etkilendiğinde herşey gençleşecektir, gençlik de...

Yeter ki insanlar, "sen şusun,şu olmalısın" statüsünü kırıp, tepkimelerini farklı bir demokratik kavrayışa yönelttiklerinde buyurganlığın dizi dibinden kurtulup, despotik yönlendirişin "kırmızı" veya "yeşil"ışığına göre tavrını ayarlamadığında bu köhnemiş yaşlı toplumun bağrından pırıl pırıl parlayan genç insanlar doğacaktır...Doğmaya başlamıştır da...

"İnsan Seçebildiği Sürece Özgürdür"

Erich Fromm

NOTLAR :

1) Bugün genel kabul gören görüş "Kuşaklarası Çatışma" yönündedir. Burada ideolojik ve yaşam biçimi farklılaşması gözönüne alınmaz nedense. Sorunun görünen yönü irdelenir ve çıplak bazı tepkimeler kıstas alınır. Eğer varolan doğal sürtüşmeyi,nispi tepkimeleri, bilinç planda da bir farklılaşma olarak görürsek daha farklı bir platforma ve öneriler bütününe sıçrayamayacağız demektir. Daha başka kıstaslarla olaya bakmamız gerekiyor sanırım. Bu olaya farklı bir açıdan bakmaya çalıştım. Bu alanda söylenmemiş bir sürü söz vardır. Eminim arkadaşlar yazıp, fikir belirtirler.

2) Burada "diğer çatışkılar"dan bir sınıf hareketine koşut ya da zamandaş bir gençlik hareketi kastedilmiştir. Burada şu soru sorulabilir: "Peki geçmişteki gençlik olayları ne idi ?" Birincisi bu olaya bir "gençlik olayı" olarak bakmadığım gibi ilaveten şunları söyleyebilirim. Siyasal katılımın demokratik yöntemleri gençliğin hakkı ve sorunu olduğu gibi gençlik bununla yetinmemeli, her alanda kendi varlığını ve taleplerini farklılaşmış olarak ortaya koyabilmelidir. Sabah yürüyüşte aslan kesilip, akşam evde sustalı maymuna dönüyorsa böyle şey olmaz. Siyasal ve akademik talepli "anti" lik yetmemektedir.Aynı zamanda aileye, cinsel ahlaka, kültüre, eğitime, tartışma hakkına değin yaygınlaşan çok geniş bir perspektifle bakabilmektir asıl sorun.

3) Bu aile tipinin sonuçları sadece sosyal alanda sınırlı değildir.Aynı zamanda bireylerin ruhsal yıkımlarınında kaynağı olmaktadır.Baskı insan karakterini bozucu bir işlev taşır. Aile baskısı eğer gencin kendi öz-çabasıyla aşılamazsa sonuç mutlaka ruhsal bozulma ve nevroz türleridir. Ataerkil ailenin bir diğer özelliği de birbirini seven gençlere karşı aldığı düşmanca tutumdur. Bu ruhsal yıkım ve baskılar gençlerin intihar etmesine kadar varmaktadır. Ayrıca bu baskı kadın ve genç kızlar üzerinde daha ağır ve somuttur. Bu konu "Türkiye'de aile Cinayetleri", "Arabesk" ve "Güzin Abla" olayını inceleyen yazılarla daha da açılacaktır.

Saydam bir apocalypse ' di
mor kokmayan göklere yağan
yağmur yoktu...

BU

BİR KARARDIR

I

ağlamanla düşünceye yollandık
bebek
ölmeye yollandık

çaresiz değildi ellerimiz
tarih kokan ezilmişliğimiz
çaresiz değildi
ve
çiğnedik ölülerimizi
kutlamaya
ağlayışını
ve öldük...
ansızın
yeniden
sana ulaşamadık...

çünkü
yaşamdı güzel olan
saran ağlayışını
sen
bir vaftiz öncesini yaşıyordun
gülücük kokan soluğunda
melekler gibi
sevdalı yürekler gibi

II

ama herşeyden sonra
sen mi olunmalıydı
çatır çatır ölü saçlarından
Auswitz'de
sana mı varılmalıydı
bebeğim/küçük tanrım/çilelim

yollanmayı düşlemiştik
ağlamandaki boyuta
acı sırıtışlarımızı
saklayıp avuçlarımıza

ama

yoktu gözyaşlarımız
yoktu can
yalnızca
saydam soluklarımız
vardı
serin camları buğulamayan

kan vardı
görünmeden
havaya
karışan
durmadan

III

çığlık oldu eller
yitirmesin diye herşey anlam
çoğul oldu yürekler
yitirmesin diye herşey anlam

ve haber geçti ölüler
akşam baskılarına
sordular
ne kadar
ne kadar
sürecek bu katliam
ve haber geçti ölüler
akşam baskılarına

ve can geçti yürekler

ve gözyaşlarını ezdiler
haykırtarak
ve kan pıhtılarını
herşeyi
ve babanı
ezdiler

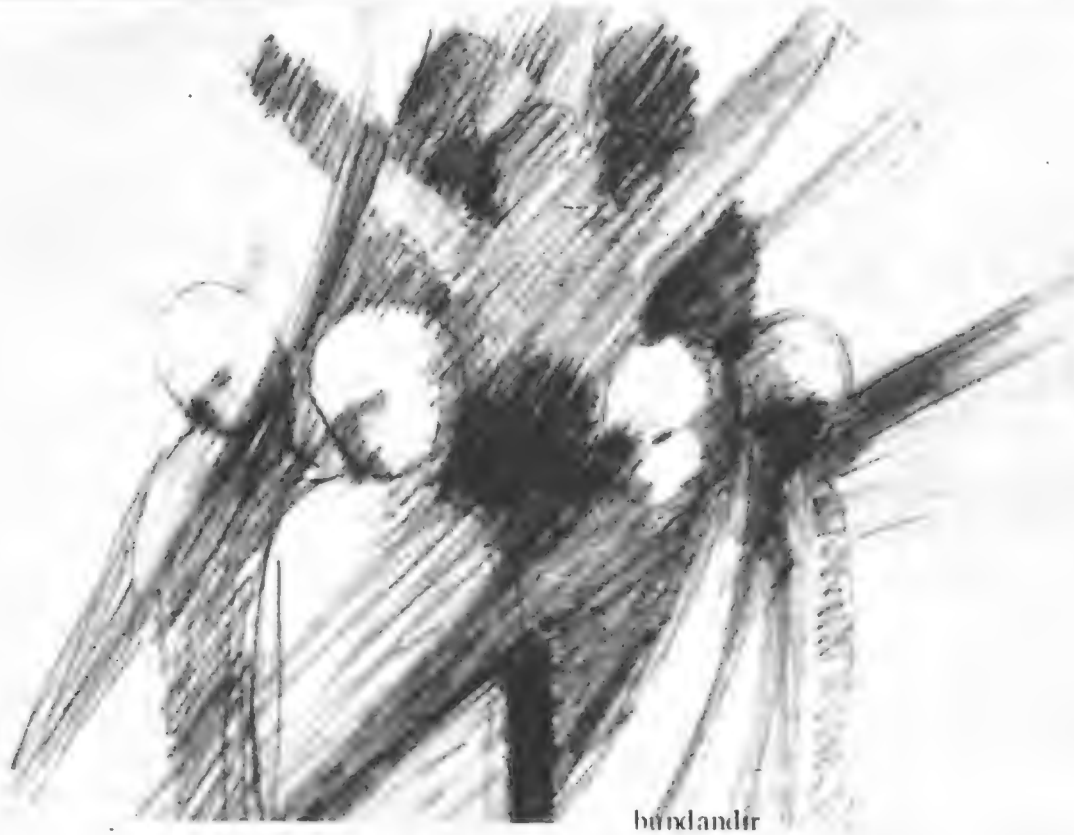

ve iğdiş ettiler gözpınarlarını
ve iğdiş ettiler gözpınarlarını
ve iğdiş ettiler gözpınarlarını
ah, iğdiş ettiler gözpınarlarını

kurudu toprak/gök ağladı
dölsüz oldu sular
üretimsiz
paylaşımsız
insansız
insanlar
kurudu toprak/gök ağladı
dölsüz oldu sular

IV

senin için bu şiir
ağlama ne olursun
bebek
ağlamak yetmez şimdilerde
soluksuz korken bizi
hafif aydın kafalarımız
sensin uğraşımız
sensin savaşımız
ekmeğimiz
accık
filiz vermiş
soğanımız

ezemesinler diye seni
atacağız ayaklarımızdan
tüylü savaş sonrası terliklerini
bundandır
afyon gibi anıtların var
onlarda
canlarını yakıyorsun onların

V

bebek
dinle beni
Neruda olamam ben
hiçbir zaman
ne de Vaptsarov
ya da Lorca
baba da olamam
belki sana
barut kokmayan ellerimle
ve şiirleri bebek
ne kadar sevdiğimi
bir bilsen
bilsen ki bebek
bu bir karardır
bir dize arasında
yeşeriveren
ama işte bunun için
bu şiir
senin için
dinle beni
dinle ki
yaşamaya değer herşey
sana değer
yaşadıkça sen
bebek

fuat yücel filizler

İlerleyen bilgi düzeyi, bugün için bilim ve toplum içselleşmesini, asimptotik olarak da olsa olası kılmıştır... bilim toplum içiçeliği olasıdır, gereklidir ve kaçınılmazdır.

Bilim'in Kültürel İçersenmesi Üzerine Notlar

Reha ÜLKÜ

Önnot : Yazı deneme niteliğindedir. Konu başlıklarının çok daha geniş kapsamlı olduğunu biliyorum ; amacım bu konuları tartışma ortamına sunmaktır.

1. Bilim deyince ilk adımda temel bilimleri kastediyorum: Fizik, kimya, biyoloji ve matematiği. Fizik deyince, kuantum fiziğinden astrofiziğe (yani mikroevrenden makroevrene) uzanan bir açıyı ; kimya deyince, evrendeki yapısal birimlerin birbirleriyle giriştiği basit ve karmaşık, her tür etkileşmeyi incelemeyi ; biyoloji deyince, fizik ve kimyanın canlılara uyarlanması ile oluşan bilim bileşkelerini anlıyorum. Bilimin evrimi bu üç sınıfı birbirinin sınırına getirdi ve fizikokimya, biyokimya, biyofizik gibi arakesitler oluşturdu. İlerleme bizi hepsinin sentezine götürüyor. Gelelim matematiğe : Nasıl yer alır evrende ? Neden dünya bir küre, uzaydaki iki nokta arasındaki en kısa yol bir eğri, yatay fırlatılan bir cismin izlediği yol bir paraboldür? Matematik bunları yanıtlar ve bize somutun her türlü soyutlamasını yaratır.

2. Temel bilimlerin ve bileşkelerinin uygulamadaki yüzü teknolojidir. Bugün hepimiz, azgelişmiş (ya da gelişmekte olan) bir ülkede yaşasak da bilim ve teknolojiden payımızı belli biçimlerde alıyoruz: kimimiz traktörle, kimimiz videoyla. Yaşamla içiçe olmalarına karşın, temel bilimler geniş insan yığınları tarafından kültürel olarak içersenmemiştir. Yirminci yüzyılın son yıllarında, gelişmiş ülkelerde bile bilimsel gerçeklerin, bırakın kültürel içersenmesi, algılanımı dahi yeterince gerçekleştirilememektedir.

3. Toplumsal kavramların çoğu, çağın gerektirirleri karşısında yeni düzeltmelerle yüzyüzedir. Toplumun değer yargıları dizgesinde, önceleri göreceli az önem taşıyan bilim, sanat ve kültür bugün birincil nesnel öğeler durumuna gelmişlerdir. Yirminci yüzyıl öncesinde, din ve *'ethic'* (aktöre) toplumsal değer yargılarının temel yapı taşları iken ; günümüzde bilim, sanat ve kültür çağdaş birey ve toplumun bütünlüğünde yerlerini almak konumundadırlar. Uygulamada ise bunun yaşama geçirilebildiği pek söylenemez.

4. Bilim , sanat ve kültürle karşılaştırılınca en nesnel olandır, zaten doğacı gereği nesnel olmak konumundadır. Bir yanılgı eseri olarak, buna bilim adamlarının da katkısı olmuştur, *'nesnellik'* ve *'öznellik'* bağdaşmaz iki kutup olarak ele alınmıştır. Bilim'in yadsınamaz nesnelliği, bireylerin vazgeçilemez öznellikleriyle yüzyüze gelince ; birey, dolayısıyla toplum ve bilim içiçe geçemez iki olgu olarak varolmuşlardır. İlerleyen bilgi düzeyi, bugün için bilim ve toplum içselleşmesini, asimptotik olarak da olsa, olası kılmıştır. Bu notlarda da anasav budur ; bilim toplum içiçeliği olasıdır, gereklidir ve kaçınılmazdır.

5. Bilim'in, özellikle temel bilimlerin kültüre içersetilmesi, tüm diğer ülkeler gibi, Türkiye için de mutlaka çözümlenmesi gereken bir sorundur. Bu konuda Diderot'nun *'Ansiklopedi'* yaklaşımı tutarlı bir bakış açısıdır. Genel bir bilgi ağı tüm kitlelere iletildiğinde genel bilgi / bilinç düzeyinde önemli bir yükselme oluşacaktır. Hoş ; Türkiye'de okuma - yazma oranı hala çağdaşlıktan çok uzaktır ; ancak insanın öğrenme yeteneğinin sınırlarını zorlamak onda pek sorun yaratmaz ; yalnız inanç adına egemen sınıflarca yerleştirilen değer yargıları dizgesi sarsılacaktır, çünkü bilim karşısında din ve *'aktöre'* tutunamamıştır, tutunamaz da. Bugün Türkiye'de varolan ve bilinçsizce / bilinçlice yaratılmış kültür politikası/ politikasızlığı vahim sonuçlar vermeye doğru ilerlemektedir. Türkiye okumayan/okutulmayan insanların ülkesi olmuştur. Genel eğitim sisteminin içerik düzeyi çağdaş ve bilimsel olmaktan çok uzaktır.

6. Bilim ve sanat'ın toplumdan ve kültürden uzak ve kopuk kalması için gereken herşey yapılagelmiştir ve yapılmaktadır ka. Geçmişte geçici zamanuzamlarda geçerli olabilmiş bir yöntem hala sürdürülmek istenmektedir. *'İnsan'* olgusunun / nesnesinin nitelik düşüklüğü artık, farkında olmasalar da, egemen sınıfları da tehdit etmektedir. Böylesi bir toplumla sanayileşilemez, olsa olsa makineleşilir ki bu da toplumlar için ölümcül sonlardan biridir. Bilim ; toplum'dan ve kültür'den, dolayısıyla da gerçekçi bir politikadan ayrı ele alındığında bizi *'sanat için sanat'* parolasındaki yabancılaşmaya götürür. Bilim yalıtılmış bir olgu/nesne değildir, kültür gibi toplumun ve bireyin bilincinde, ayırsana-

maz bir altyapıdır.

Bunun farkında olan çağdaş aydınlar, UNESCO gibi uluslararası örgütlerle, dünya çapında, özellikle azgelişmiş ülkeler için bilim, sanat ve kültür programları hazırlamakta, bunların uygulanabilirliği için maddi ve manevi yardımlarda bulunmaktadırlar.

7. Uygulamada Yapılabilecekler :
Toplumsal bilinç düzeyi ve nesnel bilim düzeyi arasındaki fark, yapılan işle yapan arasındaki yabancılaşmada, dolayısıyla kültürel yabancılaşmada da, önemli bir öğedir. İnsanlar yaptıkları nesnenin genel yaşam dizgesi içinde alacağı konumu toplumsal - bilimsel bilinçsizlikleri nedeniyle kavramaktan uzak kalmakta, yalnızca tekdüze çalışma düzeninde aynı işleri tekrarlayarak insan aklının yaratma ve düşünme öğesiyle kopukluğu yaşamak zorunda bırakılmaktadırlar.

Soruna çözüm getirmeye ulaştıracak ilk adımlardan biri de bilimin toplumca kültürel olarak içersenmesinin sağlanmasıdır. Bilinin kitle iletişim araçları ile kitlelere sunulması, diyelim televizyonda doğa belgesellerinin gösterilmesi, insanları doğaçlarında yeralan bilinçli düşünme yetisinin körlenmesinden alıkoyacak ve onları belli bir bilinç düzeyine ağır ağır da olsa çıkaracaktır. Doğmalardan, ahlak kaygılarından, inançla ilgili saplantılardan uzak nesnel bilgi dizgeleri tüm insanlara sunulmak zorundadır. Tersi durumda, şu anda Türkiye'de kuvvetle yaşandığı üzere, hızlı bir teknoloji girdisi olsa da, toplumsal bilinç düzeyi yeterince gelişkin değilse, insanlar yaşam ve dünyayı algılamaktan ve yorumlamaktan bir anlamda aciz kalacaklardır.

Bir an önce eğitim sistemindeki verilen bilgi dizgeleri yenilenmeli ve güncelleştirilmeli ; bununla yetinilmeyerek sürekli olagelen bilimsel değişim ve gelişimler, diyelim her yıl, gözden geçirilerek ders kitapları aracılığıyla insanlara iletilmelidir. Okul eğitim yaşını aşmış insanlar içinse kitlesel iletişim araçları kullanılarak çağdaş bilgi düzeyi sunulma yoluna gidilmelidir. Tersi durumda kaybeden yalnızca yönetilen insanlar değil,egemen kesimle de birlikte tüm ülke ve sistem olacaktır.

SÖZ BUNCA SUSAMAZ ARTIK

Kulaklarım zonkluyor nicedir
söz gömütlüğünde
kesilmiş baş gibi bakıyor zaman.

Kurda kuşa sordum
güle çiçeğe
sese verdim kulağını
ne yolda dil, ne yolcuda
ne çağlayanlarda türkü
ne kayalarda yankı
her şey yasak
yamaç kaygan
sokak çıkmaz
ve yırtıcı bir kahkaha
çırpınıyor musallada.

Bir yanıt aradığım
gözleri yalım
yüreği sonsuz
maviliğe sığmayan
kanatları okyanuslardan
okyanuslara
ve her göğe ağışında
yeryüzü tanrılarına ödlerini kusturan.

Yani
söz bunca susamaz artık
ve hep böyle
kesilmiş baş gibi bakamaz zaman.

1984/AKBABA

OLİMPİYAT YA ESTETİZE

Tunca ASLAN

Son onbeş gün içinde, dünyanın yaşadığı en önemli olay nedir diye Sorulsa, milyonlarca insan "Olimpiyat oyunları!..." yanıtını verecektir. Gerçekten de, herkes izledi oyunları. Sevindi, üzüldü, coşkulandı, gerilimini yaşadı herkes... Etki alanı, yapılan harcamalar, karşılıklı suçlamalar, boykotlar vb. anımsanırsa "en önemli olay" ımız oldu son olimpiyatlar.

Hele son iki olimpiyatın, ideal anlamda barışa hizmet ettiği söylenip duran olimpiyat oyunlarının, tam tersine giderek savaşa hazırlanan iki süper devletin sınırları içinde yapılması – yarım yamalak da olsa– olimpiyat olayına yeni yeni yaklaşımları da beraberinde getirdi.

1968 Meksika Olimpiyatlarında iki Amerikalı zenci atlet, Tommie Smith ve John Carlos madalya töreni sırasında yumruklarını kaldırarak ırkçılığı protesto ettikleri zaman, hemen kafileden çıkarılıyor, sınırdışı ediliyor, daha sonradan da işsiz bırakılıyorlardı. 1976 Montreal'de, yine ırkçılığı protesto eden otuz Afrika ülkesinin oyunlardan çekilmesi fazla önemsenmiyordu. Ama 1980-84'lere gelindiğinde iş değişti.. ABD ve Sovyetler "olimpiyat ideali" yarışına girip, bu uğurda birbirlerini boykot etmeye kadar vardırlar tutumlarını. Afganistan işgalinin dünyada yarattığı haklı tepkiyi fırsat bilen ABD, suları kendi gölüne akıtmak için harekete geçerken, Sovyetler de simetrik bir biçimde, aynı tepkiyi hafifletmek için aynı yönteme başvuruyor, olimpiyat idealine sarılıyordu. Son olimpiyatlarda da Sovyetler bu ideale sığınmış halde, boykot gerekçeleri olarak, Los Angeles' taki porno film ticaretinden seçim kampanyalarına, "Sovyetlere Hayır Derneği"nin çalışmalarına kadar birçok maddeyi sıralamıştır.

Olimpiyat denilen dev organizasyonlara, bir "değer" ya da "anlam" tartışması ile yaklaşıldığında, bu dev organizasyonların anlamı, anlamsızlığıyla birlikte ortaya çıkacaktır. Bu gerçeğe varmanın yolu ise "suçlama koroları"nın birine katılmak ya da siyasetten bağımsız olimpiyat hayallerine kapılmak değil, spora dünyaya ve ülkelerin yapı ve spor anlayışlarına, eleştirel siyasi bir bakışla yaklaşmak olmalıdır.

* * *

Köleci dönem de Elis kralı İphitos'un, özgür yurttaşlarının beden kültürüne ve boş zamanlarına verdiği önem nedeniyle başlatmış olduğu olimpiyatlar, köleci dönemin sonuna doğru Roma'da gerçek toplumsal anlamını buldu. Bu dönemde İphitos' un idealindeki insan tipi ve beden kültürü anlayışı yerini, Roma'nın ekonomik ve sosyal temelindeki çöküşle birlikte meslek adamlığına dayanan, pragmatik beden kültürüne bırakıyordu. Bundan böyle seçkin tabakanın, özgür Romalı yurttaşları bu meslek adamları tarafından oyalanacak, eğlendirilecekti. Günümüzün modern olimpiyatlarında da görülen özne-nesne, yarıştırılan-yarıştıran, ayırımına dayalı olarak Roma'da da, söz gelimi gladyatörler ölünceye kadar mücadele etmek –ki, aslolan ölmek ya da öldürmek değil, katılmaktı– ve kan görme isteğiyle sarhoş olan seçkinleri eğlendirmek zorundaydı. Sorun durmadan oyalayıcı, sahte beden etkinlikleri yeni eğlenceler bulmaktı. Baskı altında ezilen kitleleri bastırmak ve politik hoşnutsuzluğu savuşturmak için uygulanan Theodisius'un panem et circences (halka sadece ekmek ve sirk) formülü olimpiyat idealinin ardında yatan gerçeklerle tam olarak örtüşüyordu. Ancak bir süre sonra "ekmek ve sirk"in yetersiz kaldığını gören Theodisius daha başka formüller peşinden koşarken, artık olimpiyat ideali falan dinlemiyor, bir çırpıda olimpiyatlara bir son vererek yaklaşık binbeşyüz yıl süren bir uykuya yatıyordu.

Bindokuzyüzlere gelindiğinde aradan geçen olimpiyatsız yüzyıllar egemen sınıfların genel spor anlayışında ancak biçimsel değişiklikler yaratmıştı.

Ortaçağda kilisenin insan bedenine karşı düşmanca tutumu, spora da yansıyor, soylu sınıf, spor anlayışını oldukça incelterek, "şovalyelik sanatı" ile sınırlı tutuyordu. Serfler ise soyluların satranç, binicilik, eskrim vb.ne karşı, odun kesme, harman savurma,

İDEALİNİN ANLAMI DA EDİLMİŞ ANLAMSIZLIK

"Gerçekten anlamlı bir şey mi yaptığımız yoksa hiçlikten hiçliğe anlamsız bir haberimiz mi var ulaştırılacak?"
Siegfried Kracauer

yük taşıma gibi "ilkel" oyunlara yöneliyordu.

Daha sonraları Rönesans ve burjuvazinin gelişmesi ile birlikte yeni tekniklere, yeni buluşlara duyulan gereksinim, serbest rekabet ruhuyla birlikte sporu da, burjuvazinin kendisine güvenini sağlayan bir araç durumuna sokuyordu. Kapitalizm ile birlikte ulus ve yurt kavramlarının gelişmesiyle, spor militarizm ve şovenizmin hizmetine de kolayca sokuldu.

Askeri eğitimlere benzeyen, çok sıkı bir disiplin altında gerçekleştirilen spor eğitim programları geliştiriliyordu. Bireylerin beden ve ruh olarak çelikleşmesi, vatanın bütünlüğünü sağlayacak, ulusal onurları yüceltecek –bugünde, ulusal marşların çalınması, olimpiyat andında yer alan".... ülkemin onuru için... sözü vb. – kurban lar bağlamında ele alınmaya başlandı. Böylece, aşırı değer ölçüleri, kazanma hırsı, uzmanlaşma körüklenerek, spor bir bütün olarak egemen sınıfların etkin bir silahı oluyordu. Temeli rekabet olan ve bunu tüm acımasızlığıyla her alanda uygulayan bir yapıda, barışın, kardeşliğin sağlayıcısı olarak gösterilen spor, ardında yatan amaçları gizlemek için kullanılıyordu. Roma İmparatorluğu'ndan beri çok şey değişmişti, ama belki de değişmeyen tek şey, spor konusunda temeldeki düzenin hükmünü yürüteceği gerçeği idi.

İşte bu gerçeği çok iyi bilen bir adam çıktı ortaya. 1896 yılında: Baron Pierre de Coubertin.

Bugün ABD'nin de, Sovyetler'in de ilkelerine sadık kalmak için uğraştıkları ve birbirlerini bu ilkelerden sapmakla suçladıkları Baron... Modern olimpiyat idealini yaratan, dünyada barışı, kardeşliği sağlamak için, yaşamını bu uğurda tüketen iyi niyetli bir idealist olarak tanıtılan De Coubertin... Olimpiyatları tekrar diriltmek için phoneix* kuşundan esinlenen adam...

Gerçekten öyle miydi Coubertin? Yoksa, yüzyıllardır süren bir aldatmacayı uluslararası hale getirmeye çalışan ve emperyalistlerin kuklası olmaktan öteye gidemeyen birisi miydi?

Acaba bugün ABD ve Sovyetler gerçekten barış ve kardeşlik mi istiyorlar, yoksa amaçları bu aldatmacanın sürüp gitmesi mi? De Coubertin 1871'de Almanlara karşı kaybedilen savaştan etkilenmiş, milliyetçi yanı çok kuvvetli bir Fransız politikacısıydı. Bu gibi yenilgilerin genç kuşak arasında yaratacağı moral çöküntüsüne karşı ve aynı zamanda var olan düzene tehdit oluşturarak gelişmekte olan işçi sınıfının devrimci taleplerine karşı bir şeyler yapılması gerektiğine inanıyordu.

Sosyal barışı yani sistemin güvenceye alınmasını –bu gün de her iki tarafın sözünü ettiği barış budur– modern sporun bir din olma özelliğinden yola çıkarak gerçekleştirmeye çalıştı. Böylece, her ülkenin egemen sınıfı açısından, sınıf çatışmalarını savuşturmak için bir tören geliştirdi. Bunun adına da "Modern Olimpiyat Oyunları" adı verildi.

Theodisius'lardan başlayarak süren ve sporun bir araca dönüştürüldüğü bir kandırmaca, bir anlamlı anlamsızlık sürüp gidiyor... İnsanlar, horozlar gibi dövüştürülüyor, köleler gibi güreştiriliyor, yarıştırılıyor ve bunlar hep aynı şeye hizmet ediyor: Kitlelerin ve dünyanın uyutulmasına. Franco'nun "Bana ikiyüzbin kişilik bir uyku tulumu yapın" buyruğundan sonra ortaya çıkan dev stadlar... Salazar'ın "Ben Portekiz'i otuz sekiz yıl, 3F yani FATİNA (örgütlü din) FİESTA (şenlik) ve FUTBOL ile yönettim" itirafı, hep bu gerçeği kanıtlarıdır. Hitler'in savaş hazırlıklarını gizlemek için yaptığı manevralar ifadesini en iyi 1936'da ardarda Berlin'de düzenlenen yaz ve kış olimpiyatlarında buluyordu. Oysa kısa bir süre sonra aynı Hitler, Fransa'nın Rehn bölgesine ve Viyana'ya saldırıyordu.

Bugün olimpiyatlara ve genelde spora ölçü olarak ileri sürülen değerlerin, onların içermeleri gereken gerçek değerlerle hiçbir ilişkisi yoktur. Toplumsal anlamları, egemen güçlerin eski Roma'da kurmuş olduğu sirk oyunlarının aynısıdır. Bugün olimpiyatlar, ulusal siyasi amaçların ve ulusları aşan bir emperyalist çıkarbirliğinin egemen kılındığı ve emperyalistlerin bir gövde gösterilerinin gerçekleştirilmesi için şike, hile, doping... dahil her türlü yöntemin uygulandığı uluslararası sirk gösterileridir.

Bir atletin 8.90 yerine 8.91 atlaması, yüz metreyi salisenin altında ölçümlerle koşması, bir boksörün rakiplerini yere sermesi insanlığa ne kazandırır?

Tüm bu soruların yanıtı, bir başka deyişle, yazının sınırları içinde eleştirilen olimpiyat anlayışının alternatifi olacak çözümlerin ne olduğu sorulursa... Bunun yeni bir düşünme tartışma alanı olduğunu ve fakat şimdilik tüm bu anlayışların değiştirildiği, tek değer ölçüsünün rekor olmadığı, süper yıldızların, şampiyonluk uğruna kobaylaştırılmış genç insanların kullanılmadığı bir dünya özlemini dile getirmeliyiz.

Yararlanılan kaynaklar:
Cemal Alpman: Beden eğitimi ve Çağlar Boyunca Gelişimi
Ali Gür: Spor ve Sosyal Sınıflar

(*) Yandıktan sonra küllerinden yeniden meydana gelen mitolojik kuş.

Sinemamızın son dönemi üzerine notlar/I

STARLAR YATAĞA GİRDİ

İbrahim ALTINSAY

Sinemamız "çam"dan çok zeytin ağacına benzedi , bir yıl ürün verip, bir yıl vermiyor. 1982-83 dönemindeki düzeyli film artışı geçen yıl kuraklığa dönüşüverdi ve üzerinde konuşulmaya değer film sayısı iki üçü geçmedi. Bu yıl ise, şimdiden bitirilen filmlere ve üzerinde çalışılan tasarılara bakılınca nispeten hareketli bir sezon geçireceğimiz anlaşılıyor.

Yeşilçam böyle inişler çıkışlar gösterirken ve filmcilerimiz bitmek bilmez yakınmalarını sürdürürken son üç dört yıl içinde sinemamızda bazı değişikliklerin, biraz da bıçağın kemiğe dayanması yüzünden, meydana geldiği kanısındayız.

İKİ KADINDAN TEK KADINA

Sinemamızda son yıllarda meydana gelen değişikliklerin en çarpıcı sı ve toplumumuzun her kesiminin yaygın ilgisini çekeni, kadın oyuncuların konumunda oldu kuşkusuz.

Bir kaç istisna dışında sinema - mızın kadınları iki kesin kalıba dökülmek zorundaydı şimdiye dek: "İyi kadın" ve "kötü kadın"...."İyi kadın" saflık ve namus simgesiydi. Genelevde çalışsa bile, "vesikalı" olsa bile, yatağa girmez, bedenini göstermez ve sevdiği erkekle bile öpüşemezdi. Dünyevi bayağılıklardan uzak kalmalı ve masumiyet halesiyle çevrelenme - liydi hep. "Kötü kadın" sa her bakımdan "iyi kadın" ın karşı ucunda ol - malıydı. ("İyi kadın" sarışınsa esmer, esmerse sarışın olmalıydı hatta). Günah şehvet simgesi bu "kötü kadın" acı çekemez, sevemez, mutlu ola - mazdı. Sevişir, soyunur, baştan çıkartır ve aldatırdı o.

Sinemada kadının böyle katıksız "melek", katıksız "şeytan" olarak ayrılması feodal ideolojinin katıksız ve tipik bir yansımasıydı ve kadın, tinsel anlamda yüceltilişiyle erkeğin erdemini, fiziksel olarak kullanılmasıyla da erkeğin zaafını (bazen de gücünü) açıklayan bir araçtı. İyiyi ve kötüyü iki ayrı kişide değişmez biçimde toplayan bu idealist ayrım, erkek merkezli bir sinema için biçilmiş kadın kaftanlarıydı.

Son dönemde ise iki kadınlı filmler belirgin biçimde yerini tek kadınlı filmlere bıraktı . Baş kadın oyuncular daha önce iki ayrı kişiye bölünmüş olan nitelikleri, belirli ölçü ve oranlarda tek başlarına kendi kişiliklerinde yansıtmaya başladılar. Hatırlayacaksınız, bu değişimin popüler ve görünen ifadesi, baş kadın oyuncuların ve eski namus simgesi starların, filmlerde öpüşmeye, yatağa girmeye, sevişmeye başlamaları olmuştu.(1)

FARKLILIKLAR

Değişimin öncülüğünü Müjde Ar'ın yaptığını belirtmek gerek. Gerçi çok - lukla düşmüş bir kadının kurtulma çabalarını anlatan filmlerde oynamak gibi bir kolaylığı vardı ama yine de Müjde Ar, bir kadının da öpüşebileceğini, yatağa girebileceğini ve sevişebileceğini , "Delikan", " Ah Güzel İstanbul", "Göl" gibi filmlerde çizdiği tiplerle sinemamızda meşrulaştırdı. Türkân Şoray da bu gelişime biraz hayret uyandıran bir biçimde ayak uydurdu ve "Mine" de, "Seni Seviyorum" da "normal " bir kadının da sevebileceğini, sevgisinin cinsel bir boyut da içerebileceğini, yatağa girerek de masumiyetini koruyabileceğini gösterdi. Türkan Şoray için bu, eski Türkan Şoray imgesini yıkmak oluyordu bir bakıma. (Ne var ki Türkan Şoray, magazin basınının yaygarasına pek göğüsleyemedi ve üstlendiği bu değişimi, "o sahneler göründüğü kadar açık değildi" gibisinden açıklamalarla geçiştirdi ve en çok yatağa girdiği Cihan Ünal'la evlenmesi de yaptığını bir anlamda "meşrulaştırdı"). Müjde Ar ve Türkan Şoray'a, sevişmemekle birlikte yatağa girerek ve belli ölçülerde çıplak gözükerek ("Derman" da) Hülya Koçyiğit de eşlik etti ve belki de bu sayede oyunculuğunu sürdürebiliyor.

Sinemada kadının konumundaki değişim bununla sınırlı kalmayarak kendi alt (aşağı, düşük anlamında) kategorilerini de yarattı. Yukarıda söz ettiğimiz filmlerin kadın kahramanları yatağa girerken, kadını feodal ideolojinin sınırladığı kalıplardan kurtarıyor ve filmler, ister mutlu ister acı sonla bitsin, kadının yaşama katılımını erkeğe karşı bir ölçüde vurgulayarak olumlu anlamda, yani demokratikleşme anlamında, feminist uçlar bile

Müjde Ar: Etiyle kanıyla yaşayan bir kadın...

★... "insan kadın" tipinin kendisi de davranışları da kısa zamanda belli kişiler ve kalıplar içine dökülüverdiler.

★ Yeşilçam konusuzluktan çok konusunu anlatamamak derdinden muzdariptir.

içeriyordu.Bu olumlu kategorinin yanısıra, tipik olarak Ahu Tuğba'nın temsil ettiği, kimi zaman ona Yaprak Özdemiroğlu ve Banu Alkan türü oyuncuların katıldığı ikinci bir kategori oluştu. Bu kategori bir ölçüde eski "kötü kadın" tipinin yeni duruma uyarlanmasıydı. "Alişan" da İbrahim Tatlıses, "Elveda Dostum"da Kadir İnanır, dürüst , temiz, namusuna ve gururuna düşkün halk çocuğu "bizim" erkeğimizi oynarken, Ahu Tuğba ve Yaprak Özdemiroğlu, yozlaşmış ama erkeğin etkisiyle sevgiyi öğrenen kadın rolündeydiler. Bu kategorinin yeni kadını eskinin "kötü kadın" ını birçok özelliğini sürdürürken, "iyi kadın'ın da bazı yanlarını şahsında topluyor ve filmde ikinci bir kadına gereksinim olmuyordu. Bu kadınlar, sevişme ve çıplaklık konusunda birinci kategoriden daha cüretli çıktılar. Cinsellikleri, baştan çıkarıcılıklarını göstereceği için böyle olmak zorundaydılar zaten. Bu oyuncular, nitelik olarak da ilk kategoridekilerden ayrılıyordu. İlklerin yatağa girişi filmde tematik bir değişiklik yaratırken ikincilerin cinselliği esas olarak filme bir seks ve vücut seyri katıyor, birincilerinki bir demokratikleşme ögesi taşırken, ikinciler esas olarak sinemada kadın bedeninin bir meta olarak kullanılmasını temsil ediyordu.

Bu ikinci kategoriye bir üçüncüsünü daha eklemek gerek. Genellikle arabesk filmlerde bol bol vücut göstererek en bayağısından cinsellik sömürüsüne araç olan kadın oyunculardı bunlar. Bunların konumu üzerinde fazla bir şey söylemek istemiyoruz. Zaten söylenecek bir şey de yok.

TOPLUMSAL NEDENLER

Kadının konumunda neden son yıllarda böyle önemli bir değişim oldu? Sinemanın gelmiş geçmiş en nitelikli kadın oyuncularından biri olan Leyla Sayar ikinci kadın olmaya mahkum kalmışken, pek çok bakımdan onu hatırlatan Müjde Ar nasıl ortaya çıkıp böyle bir değişimin öncüsü (ya da simgesi) oluverdi? Neden artık birçok kadın oyuncu, "sanat için soyunulur, benim için önemli değil" diyebiliyor rahatlıkla? Ve neden "manken", "foto-model", "balerin" vs. başlığı altında toplanan birçok oyuncu adayı, soyunmayı "kötü kadın" olmadan yukarıya tırmanmanın önemli bir yolu olarak görebiliyor?

Bu değişimin elbette sinema dışı toplumsal nedenleri var.Genel anlamda, kırsal - geleneksel ideolojiyle şekillenen insanlar artık daha hızlı bu ka-

buktan sıyrılıp kentsel - çağdaş yaşam biçimi ve ölçüleriyle ilişkiye geçiyor. Kır kentle ilişkilerini sıklaştırırken kentsel - çağdaş ölçüler ve yaşam biçimi çeşitli araçlarla Kır'a giriyor. Sonuçta, ne kadar bayağılıklarla dolu, tüketici ve raşitik bir gelişmeyle çevrelenmiş de olsa, toplum yaşantımız kaçınılmaz olarak demokratikleşiyor, bireyselleşme ilerliyor. Bunun sonucu olarak toplum kadına, ya "melek" ya "şeytan" olarak değil de, etiyle canıyla kendinden biri olarak bakabiliyor. (Ya da bakabilmesinin koşulları doğuyor.)

Son elli yıldır yaşadığımız toplumsal değişimin bir birikimi bu. Bu birikimi hızlandıran ve yaşamımızın birçok alanında değişikler biçiminde uç vermesine yolaçan, bu arada sinemadaki değişiklikleri birinci derecede besleyen olgu ise Televizyon...Beğenelim ya da beğenmeyelim, şurası bir gerçek ki, televizyonda yayınlanan yabancı diziler şimdiye dek bırakalım yabancı film, film seyretmemiş çok geniş kesimleri farklı yaşam biçimlerine açtı. Sue Ellenların Pamelaların, öpüşmelerini defalarca izleyen izleyici artık Türkan Şoray'ın öpüşmesini kanıksar oldu. Hatta kimi kez bunu çağdaşlaşmanın, kaliteliliğin ölçüsü bile saymaya başladı. Yaşadığımız toplumsal değişim sinemamız için değişimin zeminin hazırlarken, televizyon ve özellikle yabancı diziler, bu değişimi su üstüne çıkartıp gerekli biçimleri sağlayan etmenler oldu.

Bu çerçevede ele alındığında sinemada kadının konumunun değişmesinde bizatihi sinemanın fazla bir çabası olmadığı, sinemamızın öncü değil, yine artçı kaldığı ortaya çıkıyor.Bizim kadın oyuncuların nasıl yatağa girdiğine ve sevişiğine bakın ve bunu yabancı dizilerdekilerle karşılaştırın.Yeşilçam'ın, yabancı dizilerdeki biçimleri ve tavırları uyarlamaktan fazla birşey yapmadığı ortaya çıkar. Belirli bir değişim toplumda birkaç kez denenip yerleştikten sonra bizim sinemamız harekete geçiyor ve bu değişimi kendi bünyesine uyarlıyor. Toplumla ilişkisinde, sinemamızın, burada uzunca girmek istemediğimiz en önemli ve temel zaafı bu.

YENİ KALIPLAR

Sinemamızda kadının konumundaki değişim, olumlu bir adımı temsil ederken, Yeşilçam'da değişimin mantığını da sergiliyordu bir yandan.

Elveda Dostum'da Ahu Tuğba: Erkeğin hizaya getirdiği biraz "serbest" kadın...

"Kötü kadın - iyi kadın", "Melek kadın- şeytan kadın" ayrımına karşı kadının maddi manevi tüm özelliklerini tek bedende toplayan "insan kadın" tipleri ortaya çıkarken, bu yeni tipin kendisi ve davranışları da kısa zamanda belli klişeler ve kalıplar içine döküverdiler. Baş kadın oyuncuların sevişmeleri ve soyunmaları da kural ve sınırlara bağlandı. Örneğin, Müjde Ar filmde şu kadar kez yatağa giriyor şu kadar yerini gösteriyor, şurasını göstermiyor, vs... Türkân Şoray ya da Hülya Koçyiğit yatağa girdi mi, çarşaf yurt sınırıymış gibi belli bir yerde sıkı sıkı durmak zorunda...Bu kurallar daha önce ikinci kategori olarak saydıklarımız için de geçerli. Onlar da belli şeyleri yapmakla, bedenlerinin belli yerlerini açmakla tanımlanıyorlar. (2)

Yeşilçam'ın değişim mekanizması burada da işlemiş oluyor böylece.Sinemamız belli kalıpları uzun süre yineliyor, sonra çokluk dışsal nedenlerle bazılarını değiştiriyor. Ama bir kez değiştirince de yenilikleri öylesine tekrarlıyor ki, değişim özgür gelişimini izleyerek zenginleşip derinleşmeden yeni kural ve kalıplar biçimine dönüşüyor.

Yanılmayı umuyoruz ama sinemamız yenilenme dönemini bırakıp artık tekrarlama aşamasına girmiş gibi. Bu yıl izleyeceğimiz filmlerden kesin bir kanı edinebileceğiz.

ANLATIM YETERSİZLİĞİ

Sinemada kadının konumu üzerine notlarımızı bitirirken bir noktaya daha değinmek gerek. Burada cinselliğin ve erotizmin estetiği üzerine uzun boylu durmaya niyetimiz yok ama şunu belirtelim ki, kadın sinemada yatağa girip, sevişip doğallaşırken, sinemamız buna özgü anlatım biçimlerine henüz ulaşmış değil. Birçok kadın oyuncunun sevdiği insanla bile sevişmesi, eskinin kötü kadınlarının sevişme tarzlarını anımsatıyor. En kabasından, bir zorla sevişme sahnesiyle bir isteyerek sevişme sahnesi arasında anlatım bakımından belirgin farklar olmuyor. Buna tek karşı örnek "Göl" sayılabilir. Bu filmde cinselliğin dışa vurumunun,insan ilişkilerindeki farklılıklara göre farklı bir üslup kazanması ise, Hakan Balamir'in kesin bir hastalıklı kişiliği, Tahir Bulut'un ise karşı ucu temsil etmesinden ileri geliyordu bir ölçüde.

Sinemamızın, yeni bir kadın konumu yaratırken bunu ifade edecek sinemasal anlatım biçimlerine ulaşamaması, bir başka olguyu, yeşilçam'ın konusuzluktan çok konusunu anlatamamak derdinden muzdarip olduğunu da gösteriyor ayrıca.

Toparlarsak, sinemamızda kadının konumunu, magazin basınının yaygaralarından etkilenmeden ve özde feodal olan keskin yargılamalardan kaçınarak değerlendirmekte yarar var.Bu olgu, birçok gerçeği ortaya sererken, tüm olumsuzluklara karşın sinemamızın bir mum ışığı kadar olsa bile değişim umudu (dinamizmi) taşıdığını da gösteriyor çünkü.

(1) Sinemamızın derli toplu bir kaydının tutulması için değerli çalışmalarını sürdüren Agah Özgüç'ün, porno yayıncılarının elinde harcanan ve hakettiği değeri bulamayan "Türk Sinemasında Seks" adlı çalışmasının iki cildini karşılaştırınca bu olgu apaçık ortaya çıkıyor. Yıllar önce yayınlanan ilk ciltte seksle ilgili olarak ünlü oyuncuların adı geçmez ve baştan sona ikinci kadınlar ele alınırken, yakınlarda yayınlanan ikinci ciltin ana konusu baş kadın oyuncular.

(2) İlginçtir, Erkekçe, Bravo gibi dergilerin de böyle kesin kuralları var. Ünlüler ve hanımefendiler göğüslerini kesinlikle açmayıp biraz frapan pozlar verirken, ikinci derecedekilerin göğüsleri onların haberi yokmuşcasına yanlışlıkla gözüküyor. Üçüncü kategoride ise ünlü olmak için sere serpe açılanlar yer alıyor. Dergiye poz verecek bir yıldız ile dergi yönetimi arasında bu kurallar yüzünden büyük anlaşmazlıklar çıkıyor.

AFSAD'ın her ay üyeleri arasında düzenlediği ayın fotoğrafı yarışmasının Ağustos ayı değerlendirmesinde Çerkes KARADAĞ'ın yapıtı ayın fotoğrafı seçildi.
Birinciliği Neşe ÇEHİZ, ikinciliği Hakan ÜLKER'in yapıtları kazandı.
Ahmet ÖZLÜ, Yusuf BAZ, Songül EKİNCİ, Çerkes KARADAĞ'ın (2) yapıtlarıda sergilenmeye değer görüldü.

"FOTOĞRAF" DERGİSİNİN 20.SAYISI EYLÜL AYINDA ÇIKIYOR.
Ankara Fotoğraf Sanatçıları Derneği AFSAD tarafından yayınlanan "Fotoğraf" dergisinin 20. sayısı Eylül ayında çıkıyor. Derginin Eylül sayısında ağırlıklı olarak, Nisan 1984'te ölen Amerikalı Fotoğraf sanatçısı Ansel Adams'ın fotoğrafları yer alacak. Dergiyle ilgili geniş bilgi P.K.830 Kızılay-Ankara adresinden edinilebilir.

Ankara Fotoğraf Sanatçıları Derneği (AFSAD) üyesi Çerkes KARADAĞ'ın bir siyah beyaz baskısı; Belçika'nın ZWEVEGEM kentindeki Fotoğraf kulübü SOBEKA tarafından düzenlenen 10.uluslararası yarışmada sergilenmeye değer bulunmuştur. Öte yandan AFSAD'ın bir diğer üyesi ; Ali Rıza Akalın'ın bir saydamıda Demokratik Almanya'nın Berlin kentindeki uluslararası BİFOTO yarışmasında gösterime kabul edilmistir.

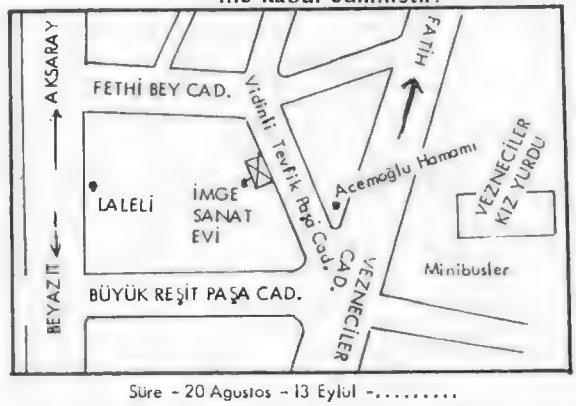

Süre - 20 Agustos - 13 Eylül -.....
Kurslarımız haftada 5 gün (günde 4 saat) de 20 saat sürer. Cumartesi ve Pazar günleri ayrıca kurs verilir .
Üç kurs halinde yapılan kurslarımız.

Sabah 9 - 13
Öğle 13 - 17.30
Ayrıca Akşam kursları.
Cumartesi - Pazar 10.00 - 16.00 arası.

Ayrıca özel kurs verilir.

erguvani iskarmoz

Nefise ÖZKAL

Bit pazarı, bit pazarı, seni seviyorum. Her salı seni yaşıyorum. Bay Salamon'un cep saati oluyorsun, Nigar Hanım'ın ağızlığı... Ve her geldiğimde senden bir şeyler alıyorum. Bıraktıklarıma gelince; birkaç sözcük, birkaç kuruş ve ayak izlerim.

Bugün 20 Nisan Salı. Yeni bir sergim açılıyor şehrin bir köşesinde. Sabah erken kalkıp, yokuşa vuruyorum kendimi. Aklıma davetiyeler geliyor bir an. 'Boşver', diyorum içimden. Yazmayı unuttuklarım canları isterse gelirler.

'Bahar bir türlü gelmedi' diyor dostlarım. Oysa Hisar'daki yokuşa gelmiş bahar. Hem de kadın ağaçlarının üstüne. Senelerdir tepetaklak duruyorlar. Ve inan, en az seni düşündüğüm kadar onları da düşünüyorum.

Yedi yaşımın anımsadığım salısında, Selahattin Dedemle sana geliyorduk. Dedem savaş gördüğünden olsa gerek, 'bit pazarının nuru vardır', derdi. Sen o zamanlar benim için bitlerin, pirelerin, develerin satıldığı bir yerdin. Dedem pek gülerdi bu sözlerime. Beklemekten, sabırdan söz ediyordu. Ne garip. Hiç yaşamadığım şeyler bunlar. Yaşamı dörtnala gidiyormuşum. Arada bir nefes almam gerekiyormuş. İşte aklımda binbir soruyla sana dört nala gelirken, karşıma ne çıkmıştı biliyor musun? Kadın ağaçlarım.. 'Tıpkı kadın bacakları gibi' dediğimde, dedem pek kızmıştı bana. Annemle, teyzem her hafta ağda yapıyorlardı bacaklarına. Bahardan mı nedir, ağaçlar da ağdalanmış gibiydi. Bu benzerliği dedem nasıl göremedi, bir türlü anlayamamıştım.

Üç gündür sigara içmiyorum. Zaman kafamı kurcaladı herhalde. Salılar, salılar... Yedi yaş artı on artı yirmi.. Aynı yokuştayım. Zaman sokaklarda yavaşlıyor. Ağaçlarda yavaşlıyor. Oysa ben coşkularımı, çığlıklarımı dörtnala yaşıyorum. Selahattin Dedemi arıyorum. Şeytan aldı götürdü satamadan getirdi. Dedemi kimse geri getiremiyor. Yokuş bitiyor. Arkama bakıyorum. Kadın ağaçlarını ıslak ıslak dizilmişler bir köşede. Yaşlı bir adamla küçük bir çocuk elele. 'Siz de mi?' diyesim geliyor. 'bit pazarına gidiyorsunuz?' Yanıma tanıdık biri yaklaşıyor. Serginin açılış saatini soruyor. 'Üç', diyorum.

Otobüse atlıyorum. Kalabalık olmaması hoşuma gidiyor. Arkamda iki kadın konuşuyor. Ne olduklarını pek çıkaramıyorum. Yüzlerini görmeden bir resim çiziyorum kafamda. Biri kızıl saçlı, öteki esmer.. Kızıl saçlının sesi olmalı bu, 'Çocuğu dört sene sonra gördüm', diyor. Kızıyor esmer, 'Aldır demedim mi ben sana. Bu meslekte analık falan işlemez.' Suskunluk oluyor birden. Düğmeye basılıyor. Otomatik kapı çarpar. Aman dikkat! Eski sevgilimin evinin önünde iniyor iki kadın. Camdan bakıyorum. Dudaklarını görüyorum her ikisinin de.. Hızlı hızlı açılıp kapanıyor. Ön dişler altından. Camdan yok oluyor görüntüleri. Şimdi yeni duraklar, yeni insanlar, yeni sesler alıyor yerlerini.

Köprüde inip, yürüyorum. Yığınlar üzerime geliyor. Dostlarımın küçüm semeleri geliyor aklıma. Sözde, hep tektir onlar. Ama nedense tek başına kalmaktan ürkerler.

İçimden bağırmak, hatta yanımdan geçen şişman kadını öpmek geliyor. Köprü altındaki kahveye inip bir bardak çay içiyorum. Bahar buralara da gelmiş. Bunu ben değil kahvecinin sesi söylüvor. 'Gel ev geliyor kulağıma. Mırıldanıyorum. Hepsi bu. Saat üçte dostlarımı göreceğim. Önce kutlayacaklar beni. Sonra kırmızının tonları ve uyumsuz mavi... 'Fırçası kurumuş herhalde' diyecek bazıları, 'Yeni şeyler üretemiyor artık.'

Dostlarım haklı, bit pazarı. Resimlerimde birşeyler eksik. Sevgimi şekillendiremiyorum belki de. Geçen ay eski bir çaydanlık almıştım senden. 'Bit pazarındaki malların gerçek kokusu kaybolmaz' derdi dedem. Çok haklıymış. Çaydanlığı odanın bir köşesine koyup saatlerce bakmıştım. Sanki bir anda her şey değişecek, inanılmaz güzellikte resimler yapacaktım. Olmadı, bit pazarı. Sevgimi şekillendiremedim bir türlü.. Görsen güzel derdin resimlerime ama içinde benden bir şeyler olmadığını anlardın. Çünkü az değil her salı kapından girip, içini dolaşıyorum.

Boyacı çocuk geliyor yanıma. Onlarsız olmaz bu köprü. 'Boya bakalım' diyorum. Kasasını koyuyor yere. O anda duyduğum tek ses fırça hışırtısı. Sergimin açılmasına birkaç saat kalmış. Doğrusu pek umursamıyorum. Ayakkabılarım parıldıyor. Çok seneler öncesine kayıyorum bir an. Kurban Bayramı'nda dedemin ayakkabılarını boyuyorum. Pek seviniyor Selahattin Efendi. Çıkarıp birkaç kuruş tutuşturuyor elime, 'Gazoz al evlat bununla' diyor.

Boyacı çocuk parasını istiyor benden. 'Gazoz al' demek geliyor içimden. Bir türlü dilim varmıyor. Kasasını sırtlayıp, beş numara büyük ayakkabılarının içinde kocaman bir adam olup yürümeye başlıyor.

Kahveci makam değiştiriyor bir

ara.. Şimdi hüzzam makamından nağmeler atıyor. Bir bardak çay daha getiriyor önüme. Mırıltısına ıslıkla katılıyorum.

- Köprü altına doğru ihtiyar bir balıkçı kürek çekiyor. Parmaklıklara yaslanıp onu izliyorum. Uzanıp ispirtosunu alıyor. Bir yudum dikip ağzında çalkalıyor. Küfürlerini duyuyorum. Balıklara, göğe, Sabahat'a dair binbir laf ediyor. Ne garip hiçbirini tanımıyorum. Hırslanıp küreğe sarılıyor. 'Fış fış'lardan gayri hiçbir şey duymuyor kulaklarım. 'Fış fış kayıkçı, kayıkçının küreği, akşama fincan böreği'. Acaba çıkardığı sesin bu kadar ünlü olduğunu biliyor mu yaşlı balıkçı?

Büyükçe bir motor geçiyor köprünün yakınından. Dalgaları kıpırdatıyor yaşlı balıkçının sandalını. Birden, gördüklerime inanamıyorum. Denizkızı daha az şaşırtırdı beni. Kayığın iskarmozlarına takılıyor gözlerim. Yanımında ilk kez erguvani bir iskarmoz görüyorum. Dedemin sözleri geliyor aklıma: 'Yeni gördüğün her şeye bir gün ayır'. Duraksıyorum. Bugün günlerden salı..

Saat üçe yaklaşıyor. Ufak hesaplar yapıyorum kafamda. Yirmi dakika dolmuş; on dakika yürüyüş... Bir türlü bit pazarına zaman kalmıyor. Garip bir hüzün çöküyor içime.

Hüseyin Bey kapıda karşılıyor beni. 'Merak ettik' diyor, 'sizden önce bütün dostlarınız geldi.' Salon hayli kalabalık. Doğan Bey, yeni sevgilisiyle tanıştırıyor beni. Genç kadın övücü sözler söylüyor. Pek kabullenemiyorum ama hoşuma gidiyor. Duvardaki resimlere yabancılaştığımı hissediyorum an ve an. Oysa Gülsin Hanım, 'Bunlardan daha iyisini yapamazsınız. Gördüğüm en güzel, en içten renkler bu resimlerde' diyor. Iskarmozları anlatmak istiyorum. Düşüncelerimi sözcükleyemiyorum. Bir bakıma kekeme oluyorum sözcükler değil duygu bir anda geldiği için sıralamayı şaşırıyorum.

Amerikan dizilerindeki oyunculara benziyoruz. Ellerimizde içki kadehleri, sigaralar. Gruplaşmışız. Her birinin başında çok sesli bir sanatsever anılarını anlatıyor. Ve her on beş dakikada bir, insanlar bir gruptan diğerine giriyorlar. Bu arada yeni aşklar başlıyor. Yarın sizi görebilir miyim?' türünden sorular yöneliyor her bir yana. Ah bit pazarı, bugün senle olmak vardı. 'Melahat'a en derin aşkımla' yazılı eski bir fotoğrafı bulmak. Ve en azından birkaç gün Melahat'ın kim olduğunu düşünmek. Neyse bu sefer olmadı.

Bit pazarı bana yardım et. Hiç beklenmedik şeylerle karşılaşıyorum bugün. Bir kadın giriyor içeri. Sereserpe erguvani bir elbise giymiş. Dostlarımla konuşuyor. Gülücükler dağıtıyor. Bana hüzün veriyor bu bakışlar. Kuğulu parktaki kuğuları anımsatıyor. Kuğu gibi bardak tutuyor, kuğu gibi el sıkışıyor dostlarımdan biriyle. Bir türlü toparlayamıyorum kafamı. Bir yerde görmüş olmalıyım onu. Konserde miydi yoksa sokaklarda mı? Hiç de zor değil yanına yaklaşıp, 'Sizi çok yakından tanıyorum' demek. Bütün gruplarda arıyorum onu. Uçup gitmiş. Bulamıyorum. Onu ilk gördüğümde, bomboş, beyaz bir duvarın önünde duruyordu. Aylardır sevgimi çizememekten yakınıyordum. Oysa onun için bir resim yapmak geliyor içimden.

Sergi dağılıyor. Resimlerimi beğendiklerini söylüyor dostlarım. Sokaklara vuruyorum kendimi. Hisar'daki yokuştayım. Kadın ağaçlarım, bahar ve tomurcuklar kafamda bir renk oluşturuyor. Erguvan....

Evime geliyorum. Birkaç bardak çay ilk önce. Sonra yarım saatlik bir uyku. Uykuda uçurumdan düşmek. İrkilmek belki de.. Kadını nerde gördüğümü anımsıyorum. Erguvani iskarmozda ve kadın ağaçlarımda tanıdım onu. Senelerdir kafamda yarattığım bir şekil o.

Evet, şimdi merhaba renkler, fırçalar. Sizlerle birlikteyim... İnanılmaz bir hızla yaratıyorum. Bit pazarı, sanma ki aklımdan çıktın. Bu resim seneler sonra sana gelebilir. 'Erguvani kadına' yazabilir arkasında ya da bir serginin adresi olabilir. Bu resmi zamana yapıyorum. Zaman kime verirse resim

onun. Nedense zaman hep sende takılıp kalıyor bit pazarı.

Dayanılmaz bir coşku bu. Önce bir deniz çiziyorum, sonra belli belirsiz bir sandal. Fırçamı değiştirip ıskarmozları boyuyorum. Rengi tutturmak pek kolay olmuyor. İki ton açık, üç ton koyu, derken buluyorum rengi. Onu bulmuş gibi oluyorum birden. Biliyorum bir kez daha gelecek sergime ve bu resmi görünce 'İşte', diyecek, 'bu erguvani ıskarmozlar ben' im.' Penceremde doğuyor gün. Keşke hiç bitmese, hep onu çizsem diyorum. Yorgunluktan ellerim titriyor. Denizin ortasından çıkıyor kadın ağaçlarımdan biri. Sabahın nemine saygı olsun diye, fırçayla bir kez daha geçiyorum üstünden. İhtiyar balıkçı görse tanır mı sandalını?

Vücudumun karıncalandığını hissediyorum. Olur da, 'Ne bu saçmalık?' derse dostlarım, "Yaşadıklarımı çizdim' diyeceğim.

Boş köşeye koyuyorum resmi. Hüseyin Bey beni böyle erken saatte gördüğüne çok şaşırıyor. Resmi inceliyor. Hüseyin Bey ilk defa resimle ticareti ayırıp konuşuyor. Fiyat biçemiyor resmime.

Her gün gidiyorum sergiye. Bir köşeye çekilip onu bekliyorum. Yarattığım her şeyi severim ben. Resimdeki kadını mı, yoksa aslını mı seviyorum? Bunu zaman belirleyecek elbet.

Hiç beğenmiyorum bugün kendimi. Yüzüm gözüm şiş. Birden garip bir elektriklenme duyuyorum. Liseli bir grup giriyor içeri. Gülüşmeler, hayretler... Resim öğretmeninin uyarısıyla duruluyorlar. Gerçeküstücülüğe dair birşeyler anlatıyor öğretmen.

Bit pazarı, elim ayağım dolaşıyor. Liseli grubun ardından onu görüyorum. Hüseyin Bey'e bir şeyler soruyor girince. 'Mutlaka', diyorum, 'benimle tanışmak istiyor.' Kuğu gibi yürüyor resimlere bakarken. Dört resim sonra kendisini görecek. İçimi bir ürperti alıyor, ya tanımazsa diye. İki resim kaldı. Geriliyorum. Resim öğretmeni yanıma gelip, 'Çocuklar sizden resimleriniz hakkında bilgi vermenizi istiyorlar' diyor. Duymamazlığa geliyorum. Ayıp oluyor. Bir resim kaldı. Köşeyi dönüyor. Göz göze geliyoruz. Titriyorum. Kulak çizgilerinden beloyuğuna kadar tanıyorum onu.

'Ne kadar anlamsız' diyor, 'Denizin ortasında tepetaklak bir ağaç ve bir kayık' Bir kere daha bakıyor. Kırmızı çizgili ipek elbisesiyle savrulup çıkıyor.

HEGEL İÇİN BENDE KALANLAR

Açıldı tın
ve gerçeklik
Göz pınarlarında
kurumuş kalmış herhangi birşey.

Tuttum
Sayıların sonsuz kalıcılığını
Akıverdi
Avuçlarımda kalmış bir kent kalıntısına
"ide"nin sonlu boyutları
Bıraktığımda kendimi
Pili bir eteğin tatlı gel gitlerine
Bir tarif bekledim
Tabiatın tüm sularından
Bir taş
Bir taş değildir tek başına
Koydum dizi dizi soruları
Islak tabakların raflarına.

Tarif edin beni
Yanıma gelin tarifleneyim.
Çözün beni
Yıkarak kurulmuş tüm çatılarımı
Bilgim sonsuzdur
Yıkın tüm kentlerimi
Çözül ide - açıl tin
Tarif et
Bul kendini - bul beni
Yanıma gel
Anlamla beni.

cem selcen

en büyük gözler

Cemil KAVUKÇU

Kır atın üstündeydim : Beyazlar giyinmiş bir şehzade! Atın dik iki kulağını, yürürken kalkıp inen başını ve hafifçe dalgalanan yelesini görüyordum. Herkes ardımdan geliyordu. Güleç yüzlü, sabırlı ve yürekliydiler. Ben,hiçbir zaman ağzımdan çıkmayacak olan o 'hücum' emrini vermiş olsam taş üstüne taş koymamaya kararlıydılar. Oysa kent düşmüştü. Kahramanca dövüşülerek elde edilmişti bu yengi.

Kır atın üstündeydim, evet, ama herkeslerden gizlediğim, ya da gizlemeye çalıştığım bir biçimde gümbür gümbür vuruyordu yüreğim. Korkuyordum. Çünkü kan yitiminden ölmüş çüksüz çocuk mezarlarından sözediliyordu sokak aralarında. Ya da çükleri yan kesilmiş, ya da kökten kesilmiş ya da taşaksız çocuklardan

Söylenti hızla yayılıyordu.

Oysa kent düşmüştü ve ben kır bir atın üstündeydim.

Daha sabahtan, ağarmış göğüs kılları terli adamlar geldiler, kalın bıyıkları vardı ve solurken hırıl hırıl ötüyordu ciğerleri.Beyaz gömlekler, ütülü pantolonlar giymişler ve sinekkaydı traş olmuşlardı. Geniş gülüşlerle konuşup terliyorlardı sandalyelerinde. Limonata içiyor, bisküvi yiyorlardı. Bir tabağa tepeleme doldurulmuş filtreli sigaralar sunuyordu gençten biri.

Kır at geniş bir caddeden geçiyordu. Herkes beni selamlıyordu. Oysa az sonra kan dökülecekti.

Kapının önünde o motosikleti görür görmez
evet evet tek damla kan kalmadı yüzümde içimi ince ince sızlatan korkunun yerini panik aldı şimdi ne yapsam atın kamına topuklarımı vursam çok vursam tok nal sesleri ile deli gibi koşsa at ve ben üzerine kapanıp yelelerine sıkı sıkı sarılsam ve her ardıma baktığımda tozu dumana katmış beni kovalayan o motosikleti görsem ve daha çok korksam ve dağlara doğru sürsem
kır atı
babam söz vermişti oysa
cellat olmaz demiştim
olmaz demişti
cellat olursa ben kaçarım demiş - tim
cellat olmaz demişti

Biri atın dizginini tutuyor. Biri yere indiriyor beni. Limonatalarını yudumlayan beyaz gömlekli adamların arasına dalıyorum Babam nerde? Babamı arıyorum. Babamı bulup hesap sormak istiyorum. Sözünde durmadın,ben de sana dediğim gibi alıp başımı gidiyorum, demek istiyorum. Ama babam yok! Birine soruyorum : Babam nerde? Eliyle bir yeri imliyor. Kalabalığı yara yara koşuyorum. Üç kişinin arasında görüyorum onu, elinde sigara, dudağında uçuk bir gülüş, başını

sallayarak birini onaylıyor. Beni görünce gülüşü tüm yüzüne yayılıyor.

–Gel bakalım aslan oğlum.

Ayaklarına sarılıyorum.

–Baba cellat gelmiş!

Saçımı okşuyor.

–Korkma oğlum,diyor,cellat değil o.

–Hani o gelmeyecekti, hani bana söz vermiştin?

Diz kırıp yanıma çöküyor. Omuzlarımdan kavrayıp gözlerime bakıyor.

–Sen cesur çocuksun,diyor, sana söz verdiğim adam ayağını kırmış, yatıyormuş ama bu ondan da ustaymış.Hiç canın yanmayacak!

Hayır hayır babam da bilmiyor. Çocukların çüklerini yan kesen, kimi kökünden uçuran, kestiği çükleri kara çantasına doldurup götüren bu canavarı tanımıyor. Onu da kandırmışlar.

Birden O'nu görüyorum, kapkara derili, geniş çıplak alınlı, iri yarı bir dev. Kısa kollu bir gömlek giymiş. Kalın ve kıllı kolları var. Bana bakıp gülüyor. Gülüyor baba, gülüyor! Cellat kimmiş göstereceğim sana, diyor avucuma düştün işte.

cellat olursa ben kaçarım demiştim
cellat olmaz demişti

Babamın kollarından kurtulup fırlıyorum. Göğüs kılları terli adamların arasından koşarak avluyu geçiyor ve sokağa çıkıyorum. Bando var gücüyle çalıyor. Komşu evin pencereleri yığma kadın başı. Hepsi bana bakıyor. Annem de oradadır. Kendisine 'Tamam kurtuldu' muştusu verilene dek ağlayacaktır. Ah onu bir bulabilsem...Arkadaşlarımdan ikisini görüyorum.

–Kaçırın beni, saklayın! Cellat gelmiş... cellat!...

–Bize gidelim, arka bahçede saklanırız,diyor biri.

Üçümüz birden koşuyoruz. Tozlu ve bomboş bir arsayı geçip dar bir sokağa giriyoruz. Bando uzaktan uzağa duyuluyor. Ardımızda bir motosikletin homurtusunu duyuyorum sürekli. Savaş naraları atarak, deli gibi gülen cellat geliyor.Hızla...hızla yaklaşıyor.Yüreğim çıldırmış,fırlayıp dışarı çıkacak sanki.Tam gizleneceğimiz eve gelmişken güçlü bir kol belimden yakalayıp havalandırıyor beni.Küçük amcam!

–Gel bakalım çılgın delikanlı Biz de seni yürekli sanmıştık...

–Bırak amca...cellat var...bırak...

Ne kadar çırpınırsam çırpınayım kurtulamıyorum.Aynı yolları gerisin geri uçarak geçiyoruz. Kalabalık avlu, beyaz gömlekli ve terli adamlar, limonata bardakları, cellatın kocaman ve kapkara kafası...Gülüyor, bana gülüyor. Bando susmuş. Hoca Kur'an okuyor. Ağlamaya, bağırmaya başlıyorum. Kimse duymuyor,dinlemiyor. Sırmalı, kırmızı şerbetli şehzade giysim, pantolonum, gömleğim, atletim, donum çıkarılıyor. Çıplak bedenime uzun beyaz bir entari geçiriyorlar. Ellerim ve ayaklarım sıkıca tutuluyor. Bedenim bir yay gibi geriliyor. Kulağıma birşeyler fısıldayan hırıltılı soluklar, tütün ve ter kokan kocaman kafalar...Babam yok! Sözünde durmadığı için yok. Cellatın tomurcuk tomurcuk terli kocaman başı tam önümde. Entarimi göğsüme dek sıyırıyorlar. Ayaklarımı dizlerimden büküp kalın bir bacağa oturtuluyorum. Öylesine sıkı tutuyorlar ki, hiç kıpırdayamıyorum. Biri kafamı da geriye kanırttığından yalnızca tavanı görebiliyorum.

Sonra cellat çükümü tuttuğu gibi kökünden koparıyor.

Sonra cellat çükümü
sonra cellat
sonra...

KURGU

ODAK 1. KISAFİLM ŞENLİĞİ 3-11 KASIM 1984 SANATÇI GURUBU ANKARA

ODAK Sanatçı Gurubu 3-11 Kasım tarihleri arasında Ankara'da bir şenlik düzenliyorlar. "KURGU 1. Kısa Film Şenliği".

Bizler gibi kendi yağı ile kavrulan amatör sinemacıları biraraya getirecek,birbirimizle tanışmamızı sağlayacak, ürünlerimizi sergilememize yardımcı olacak, yeni çalışmalarımız için bize omuz verecek bir şenlik bu... Profesyonel çalışmalar yapan kişiler, onların ürünleri ve düşünceleri ile tanışabileceğiz bu şenlikte. Yarışmalar, sergiler, gösterimler ve paneller yoluyla ..

3 - 11 Kasım tarihleri arasında Ankara'da görüşmek dileğiyle.

Haydi kamera arkasına!

öğretmen dünyası

EYLÜL SAYISI

"Yeniden Kara Tahta Başında"

Prof. Dr. Şerafettin Turan ve Ömer Asım Aksoy, Dil Bayramı'nı anlıyorlar.
Hüseyin Hüsnü Cıntlı ile söyleşi.
Satı Erişen, Prof. Dr. Kurthan Fişek, Sami N. Özerdim, Kemal Dinçel, Fevza Hepçilingirler'in yazıları, İ. Zeki Burdurlu'nun ölümünden önce yazdığı son şiir.
Öğretmen Kamuoyu: En Son Hangi Kitabı Okudular?
Eğitim yazıları, ayın eğitim olayları, Nerede Ne Yapıyorlar? Kitaplar, şiirler ile dopdolu bir sayı.

BÜTÜN MESLEKTAŞLARIMIZA VE ÖĞRENCİLERİMİZE YENİ ÖĞRETİM YILINDA BAŞARILAR DİLİYORUZ.

Sayısı 150, yıllığı 1.500, altı aylığı 800 TL. (PÇ.No. 12725/6)
Yönetim ve yazışma yeri: Tuna Cad. Tuna Han 2/402, Yenişehir-ANKARA.

emeğin külü

AKBABA

Ocağın yanıbaşında bir omuzu duvara dayalı, dizlerinin üstüne oturmuş ve bir türkü tutturmuş; özlem dolu, sevda dolu:

"gel yiğidim senin ile kaçalım
beyce pazarında dükkan açalım..."

Yalımların kundakladığı güğümün suyu kaynadı kaynayacak. Yükselen cızırtı müzik olmuş eşlik ediyor türküsüne. Bir gözü pencereden dışarıda, birilerini arıyor. Entarisinin yırtık sökülerini dikiyor aynı zamanda. Türkünün, aranışın, işin arasına imgeler dolanıyor yer yer :

mehmet ali'm...
okulunu bitiriyorsun bu yıl
ya gözün gönlün süslü apartman finolarına
takılırsa?
sözünden dönmezsin ama
çiğnemezsin sevimizi, bilirim. —tanrı çiğnenir mi hiç?—

Öyle dalgın, türkülü, eli işte gözü oynaşta.Bubasına verdiği sözü unutmuş, düşlüyor. Kendi kendine söyleniyor deliler gibi, ağlayacak gülecek oluyor bazen de.Derken uyarıldı :

—De hadi Münevver...

Açık pencereden başını çıkarıp yanıtladı babasını:

— Az kaldı buba, geliyom.

Yeğinleştirdi elini, ta ki işine şeytan karışıncaya dek.Birden ince sesiyle kısa bir çığlık attı. İğne eline batmıştı. Çığlıkla birlikte tiksindi ve başını açık pencere çerçevesinin köşesine çarptı. İnledi,ilendi...

Çığlığına babası koştu.

Üzünük entarisi elinde, iç çamaşırlarıyla yarı çıplak durumdaydı Münevver. Kırmızı kadifeden bir kurdela takınmış gibi kan sızmıştı saçlarının içinden yanağına. Cızz etti yüreğinin başı, Yaşlar sellendi gözlerinden,babasının.

— Ah! dedi, Kızım!...Kendini suçladı.

Dağlar çam ormanı
yamaçlar yol vermez pırnallık
ben kır yılanı
süzüldüm her köşesinden her köşesine
süründüm bu boya varıncaya dek
köylüydük bir zamanlar
kentli olduk
değişmedi yazgım/yine de
dünyanın her yanı Uludağ bana
her yanı ardıçlı-ekmeğim- çam ormanı

. . . . . .

Kalkış o kalkış, üç gün sürdü ardıç avı, duman başlı, kardan kemerli Uludağ yamaçlarında.

başım yaralı
keçe gibi saçlarım
yine de bir başına bırakamam babamı
. . . . . .
yakın gibi görünür ya, öyle uzak ki Uludağ
öyle dik ki yamaçları
ve seyrek mi seyrek ardıçları
bütün bunlar neyse ne de
yok olsun yoksulluğun armağanı ormancı
korkusu!

Canlarını yatağa dar atıyorlardı akşamları. Uykusuz, yorgun, kir pas içinde.

kızım benim
öksüz kızım
benden bin beter şanssız kızım
körpecik yaşında beş yoksula ana kızım!
varsın pahalıya patlasın, donatacağım seni
ayakkabı, hazır entari, başörtü, saç tokası,
çorap...
kömürden kazanacağımız paranın hepsi gitse de
yarın senin olacak!...

Günün ve hatta haftanın son yük odununu da indirdiler sevgili eşeklerinden.

— Sen git buba, dedi Münevver, "git uyu."

şirin dilli
ipek ruhlu
melek yüzlü bubam

üflesen düşecek olmuşsun da dur durak nedir
bilmez vurursun kendini taşa çalıya
iki yakan bir araya gelseydi ya bir tek gün
hiç gam yemezdim...

Çok yorgundu babası. Hiç nazlanmadı süzüldü içeri ve düşer düşmez sızdı hasırın üstüne.

Kardeşleri açlıktan ağlıyordu Münevver'in.Önce onları susturmalıydı. Öyle yaptı ; ekmeğin üstüne salça sürüp verdi ellerine ve oturttu tutuşturduğu ateşin yanına. Bir yandan büyüdü yalımlar üfleyen rüzgarla. Karanlık çullandıkça üstüne büyüdü, kızardı...Toprağın ve yamru-yumru kondu duvarlarının üstünde yılanlar oynaşmaya durdu. Gece ve yalnızlık ürpertici olduğu kadar hüzün vericiydi. Ateşin acımasızca yuttuğu ardıçların çıkardığı çıtırtılar da bunlara eklenince...

uykum...
sel gibisin ağdın gözüme
mehmet ali'm, güler yüzlü, güzel huylu, bilgili
bursa ; ışıl ışıl, kıpır kıpır ve renkli
ne kadar da uzaksınız bana ikiniz de!

Gözleri kapandı kapanacak...Ama direniyor Münevver ; sık sık su çarpıyor yüzüne. Biliyor dalgınlığa gelmeyeceğini yaptığı işin. Saat gibi olmalı her şey; zamanında ve düzenli ! Tava geldimiydi odun, çelik örneği su verilmeliydi ki kömürleşebilsin. Yanar, bir tutam kül olurdu yoksa.

çek git ne olur mehmet'im
çek git buralardan
dalgınlığa uğratma, boğma düşlere
yarın, öbürgün-güzel günlerde-gör beni!
uykum, bir de sen tatlı uykum
sen de git ne olur, bırak yakamı.

Sırtını Uludağ'ın dehşetli karanlığına, serin,ürpertici rüzgarına vermiş seyrek , sıska konduların soluğu uyku rengindeydi çoktan. Karnı karnına yapışmıştı Münevver'in, açlıktan. Rüzgarın hızı artmıştı üstelik.

kör şeytan
bindin atına sürüyorsun dörtnala
sen bari bırak beni, sen bari acı...

Yine de bitirdi işini. Tam dokuz çuval kömür, üçüncü günün sonunda. Bahçe duvarının oraya yerleştirdi üstüste. Derin, deliksiz ve uzun bir uykuyu hak etmişti. Serin bir huzur vardı içinde.

Her zamanki gibi sabah alacasında uyandı Arif Baba. Uyandı, gerindi, şaşkına döndü ; camlara dışarıdan soluk, yayvan bir kırmızılık yapışmıştı. Ürperdi. Pencereye yanaşıp, basma perdenin aralığından dışarı baktı: Bahçe duvarının dibi kıpkırmızıya kesmişti.Kömür çuvallarını aradı gözleriyle oralarda ; yoktu.

üç günlük emeğimiz, kızım
tam söndüremediğin bir parçacık kırıntı
yüzünden belki de
bir avuç kora kesmiş kuşkusuz!

Kendi emeğini önemsemedi, kendi gereksinmelerini anımsamadı bile. Usundaki yangının acısı Münevver'den ötürüydü.

— Vay! dedi, şanssız kızım! Öksüz, yoksul kızım!

Çöktü yatağının yanına, açtı birinci paketini...

Pencerelere beyaz, yayvan lekeler düşerken,derindenmiş gibi gelen hüzünlü ezan seslerine, garip kuş çığlıkları katılıyor, gündüzün kapısı yavaş yavaş aralanıyordu tansık canavarlarının iri, karanlık...ağzı gibi.

KORKU DİNİ

Bir korku dini gelişiyor
kötü koşulların cenderesinde
Bundan daha berbatını koklamamıştım havaların
Yüzüstü sürdürüyor kulluğunu
kendi göz yaşıyla susuzluğunu bastıranlar
Ne kötü mâbet bu
Ne karanlık
Ne çok intihar.

Kendinden kaçışın başıbozuk küsmesi
Pis ve boş lakırtısı kösnüllüğün
İki ayaklılık gururunda ilk yükseliveren
Ölümün sarı-sayrı gülüşü
İflahsız verem.

Bir kaos gelişiyor kötü koşulların cenderesinde
Susuyor insanın çeliği
Yüzlerde utanç gibi taşınan yaşam
Kusuluyor en püften egolarla
Çoğunda yorgunluğuna pişmanlık
Gittikçe güvenilen bir umut
İliklerinde buza dönüşmüş veba

Her şeyi koyup giden o suçlu
Her şeyi yıkıp giden o davul
Çürüyüp yok olacaktır kendi karanlığında
Kuşatılan akrep gibi.

nevruz uğur

İçine diş macunu sıkılmış bir yaşam

Nigar HALİT

İki Şubat sabahı, yumuşak, ahveste kar taneleri, şaşkın ilkbahar kelebekleri gibi uçuşup duruyordu. Ah bahar, ah kemikleri ısıtan o neşeli güneş, şu horuldayan hantal kışla ne kadar başkasınız birbirinizden.

S.B.Çiğdem evden çıkarken çantasının içine telaşla tıkıştırdığı şemsiyesini almak için fermuarı açmak istedi ama olmadı. Şemsiye fermuara takılmıştı.

"Hey Tanrım! Nasıl çıkarırım şimdi seni oradan? Nasıl uğraşırım o fermuarla?.. Evet kırmızı güzel şemsiyem. O mendebur fermuarın yaptığı densizlik yüzünden seni o karanlık yerde bir süre bekletmek zorundayım. Evet biliyorum, bu suç tamamen benim ama şu anda yapabileceğim bir şey yok, inan bana şekerim."

"Duyuyor musun, ayağımın altında nasıl kıtır kıtır yapıyor taze karlar? Gene de sevmiyorum bu kışı, en çok da çocuklarda aklım."

Kar taneleri yüzüne, paltosunun yakasındaki kürküne yapışıyordu. Geniş caddede yalnızca keçi yolu gibi bir iz. Keçi yolundan yürümeye başladı. Kayıp düşmemek için hayli çekingen yürüyordu.

"Seviyor musun?" dedi bana. Biliyor musun şemsiye bazan ondan müthiş sıkılıyorum. Sanıyorum ki erkeklerin zaman zaman insanı sıkıştırırcasına sorular zincirlemesi - ilgi adına yani - bende tam ters etki yapıyor. O gün 'Seviyor musun beni?' diye tutturduğunda da öyle olmuştu."

— Bu gibi şeyler beni sıkıyor.Lütfen sorma, dedim.

— Söyle seviyor musun beni? diye ısrar etti.

— Önemi nedir?

— Bilmek istiyorum.Doğal değil mi bu?

Sorularından kurtulmak, sıkıntımı göstermek için ondan ayrılıp karşıdaki kanepeye dimdik oturdum.Şöminenin çıtırtılı ateşine dalıp gittim.Sonra ;

— Karar veremediğim nokta bu ilişkinin doğru olup olmadığı. Özür dilerim ama hâlâ ihanet gibi geliyor bana, dedim.

— Kime ihanet? Kocana mı? Ama hayatım...

(Ama hayatım...Bu laf da çok yapışkan ha.)

— Ama hayatım, resmen ayrısınız onunla. Boşandınız. Sonra kararsızlığın ihanet etmediğini gösterir.

— Senin canın öyle istiyor.

- Öyle kabul etmeseydin hemen bırakırdın beni.

Ayaklarıma baktım. Temiz, boyalı ayakkabılarıma. Cilası öyle iyiydi ki, şöminenin kırmızı alevi pabuçumun burnunda parlıyordu.

- Beni iyi tanıyorsun evet, diye sıkıntılı gülümsedim.

— Şu dudaklarını hafifçe yana çarpıtıp, güldüğünde öyle uzak, öyle başı bulutlarda oluyorsun ki, dedi.Sana güzel gelen bir yanı da var ki bu ilişkinin vaz geçmiyorsun.

— Sigaradan da vazgeçemiyorum. Bırakmak istememe rağmen. Bırakamayışım o şeyin zararsızlığından çok benim iradesizliğimin göstergesi bence, dedim.

Gene ayakkabılarıma baktım. Sonra pencereye. Dışarıda kar yağıyordu. Şimdiki gibi mi bilmiyorum.İnsan içerideyken dışarıya tam anlamıyla ilgi gösteremiyor.

İçim garipsedi birden. Salonun havası pek güzeldi. Sıcaktı. Güzel döşenmişti. Ben pek şıktım. Cin tonik güzeldi. Sevdiğim (ya da sevdiğimi sandığım) adam karşımda oturuyordu. Güzel bir losyon sürmüştü. Fuları çok zevkliydi. Pipo tütününün kokusuna bayılıyordum..Aslına bakarsan şemsiye, yalnızlıktan kurtulmak için denenmiş bir yol da olabilir o. Kabul etmek gerek ki insan zaman zaman konuşmak beraber sigara içmek, salata yapmak, hatta kavga etmek için birini arıyor. Belli bir bağlantı olması gerekmez. Sadece varlığı önemli.

Ayaklarımı kıpırdattıkça ayakkabılarımın altında döşeme tüylerini hissediyordum. Klasik biçimde döşenmiş bu evde artık rahatsızlık duymadığımı düşünüyordum. Duvarlardaki yağlıboya tablolarla öteki sanat eserlerine ters düştüğümü, sanmaktan vaz geçmiştim. Bacak bacak üstüne atıp bir sigara yaktım.

Gene içimde bir türlü kopmayan bir sıkıntı vardı..Bakışlarımın dalgınlaştığının farkındaydım ama kurtulmam olanaksız gibime geliyordu... Uzadıkça uzuyordu. Zorla çekti aldı beni.İyi de oldu. Biri çıkarmazsa saatlerce kalırsın o gibi karanlık yerlerde. Tıpkı senin gibi. Ama merak etme, önünde sonunda seni çıkaracağım oradan.

— Duygularını açığa vurmak gurur kırıcı mı geliyor sana?, dedi.

— Niçin?

— Duygularını belli etmekten kaçını-

yorsun.

— İlgisi yok.

Öyleyse neden, ağzından tatlı bir tek sözcük çıkmıyor?

(O yapışkan laflardan kullanmamı istiyor sanırım:)

— Soğuk bir kadın olduğumu biliyorum, bunu kocam da sık sık söylerdi.

Soğuk değilsin. Bunu sana kaç kez söyleyeceğim. Özür dilerim. Saçmaladım. Bunu sorduğum için pişmanım. Neyin var gerçekten?

— Bir şeyim yok. Yalnızca bu gün doğum günüm.

— O,Tanrım , unuttum sanıyorsun.

— Bırak şimdi, Çok mutsuzum.

— Unuttuğum için kızmadın mı?

— Bu gün otuzuma bastım.

— Ne var bunda?

— Şu var ki kendimi harcanmış hissediyorum.Gitti ömrümün yarısı.

— Saçmalama. Yirmi beşten fazla göstermiyorsun.

— Sağol.Ne görünürse görünsün,otuz yaşımdayım ben.

Kalkıp yanıma geldi. Bana sarıldı. Sanki sarılırsa gençleşecekmişim gibi. Pek uzaktaydım oysa. Ne avuntularını, ne sevgi gösterilerini hissetmeyecek kadar uzaktaydım. Önüme baktım. Bakınca, açık gri yünlü kumaştan yapılmış giysime takıldı gözüm. Güzel duruyordu kumaşın kıvrımları göğsümde. Oturuşum da başağrı güzeldi. Beğendim. Bacaklarımın duruşu enikonu güzeldi. Ama elbisenin güzelliğinde bile otuz yaş serpintileri vardı işte.

— ' Doğduğum o karlı günden bu yana tam otuz yıl geçmiş', diye kendi kendime konuşuyordum. Ne korkunç, ne korkunç...Şu otuz yılda neler oldu? Evlendim, işle ev arasında gittim geldim, gittim geldim. Üç çocuk doğurdum, berberlere gittim, toplantılara katıldım, iltifatlara gülümsedim, kaçan çoraplara sinirlendim, saçıma uygun şampuanı bir türlü bulamadım, sigara içtim, evin dağınıklarını topladım, çocuklarla güreştim, onları gezmeye götürdüm. Kocamla kavgalar ettim. Hepsini silip atmak istiyorum biliyor musun? Can'ı çocukları...Bütün C ve Ç leri. Berberimi, kaçan çoraplarımı, sigara izmaritlerini atar gibi atmak mümkün olsaydı...Dün ne oldu biliyor musun? Yolda yürürken,Canan kadar bir kız; 'teyze, teyze', diye seslendi. 'Çantan açılmış.' Çantamı kapatırken birden kendimi aldatıp durduğum o konu, büyük bir gürültüyle düştü önüme. Kendimi abla sanıyordum ama gerçekte teyze olmuştum artık.Bu ne demek biliyor musun? Bu koca'man boşluk. Bir soru işareti. Sorunlar,sorunlar, sorunlar...Bu çember içinde dolanıp duruyordum. Hayatımdan pek memnun değilim. Evet güzel çocuklarım, bir işim ve sen varsın. Ama nedense zaman zaman, 'bir işe yarıyormuyum ki?', diye düşünürüm. Çocuk yetiştirmek, günümü sigara dumanı dolu bir büroda doldurup akşama, yemek yemeyen Canan'la, üstlerine başlarına döke saça yiyen, Cem'le Çetin'le uğraşıp durmak, Seninle birlikteliğimiz ; yaşamımın soluklandığı anlar. Peki ne olacak? Elimde avucumda yaşam adına ne var ha?

Sustum. Uzun bir süre hiç konuşmadan bu soru üzerinde düşündüm, sonra, S.B. — Sence çocukları Can'a verseydim daha mı iyi olurdu?

Belki o vakit yeni bir yaşam, yeni bir evlilik...

— Evlenmek mi istiyorsun yavrum? İstemediğini sanıyordum.

(Bu yavrum kelimesi de canımı sıkıyor. Genç olmadığım halde söylenen bu gibi laflar, ilerleyen yaşımı kafama kakıyor sanki.) Zoraki gülümseyerek onu duymamış gibi sürdürdüm.

— Başka çocuklar, yeni kavgalar, değişik bir berber...Başka ne olabilir peki? (Sinirli sinirli güldüm gene) O berberi artık bırakmalıyım gerçekten.O kadının elinden hep aynı karakterde kafa çıkıyor.

— Bence harika yapıyor saçlarını..

(Laf işte.)

Bunu o yapmadı ben yaptım.Evde kendim sardım, bigudilerle gezmeyi sevmiyorum ama berberlerde de çok zaman harcanıyor.

— Evet, dedi.

— Üf sen bana bakma saçmalıyorum.

O da sıkılmıştı. Ben öfkemi ve sıkıntılarımı insanlara bulaştırmakta pek ustayımdır. Adamakıllı sıkıntılı bir hava vardı şimdi, odada, bende, onda. Şömine bile sıkılmıştı. Pabuçlarımın ucundan göz kırpmıyordu bana.

— Sıkıldın mı?, dedim. Ben sıkıldım. Gitsem dolaşsam biraz belki değişiklik...

— Kar yağıyor, nerede dolaşacaksın? Üşürsün otur oturduğun yerde. İstersen arabayla çıkıp gezelim.

Gene kendi kendime güldüm. Bu tıpkı dazlak kafalı birinin denizde yüzmeyi teklif eden birini, 'saçım ıslanır, boşver gel buradan seyredelim', diye teknesinden denizi seyretmeyi teklif etmesine benziyordu. Bu gibi insanlara denizde çıplak yüzmenin dudaklarınızdaki tuzlu lezzetinin, suyu kulaçlarken omuzlarınızdaki güneşin güzelliğini anlatmanız olanaksızdır. Saçların ıslanmasında, vücudun tuzdan yapış yapış olmasında bile bir güzellik vardır oysa. Bunu ona da söyledim.

— Dazlak kafalı adamın saçını ıslatmak korkusuyla denize girmemesi bu, dedim. Sen pahalı teknenden denizi seyretmeye devam et, ben yüzmek istiyorum.

— Hiç bir zaman paramı gösteriş unsuru olarak kullanmadım. Hele sana karşı hiç.

— Hayır efendim, yapıyorsun.Benim yalın, küçük ayrıntılarımı, dünyaya değişmeyeceğim zevklerimi küçümseyerek, bu gösterişi yapıyorsun. Ne demek şimdi arabayla gidelim? Karda yürümekle, karda giden bir arabanın

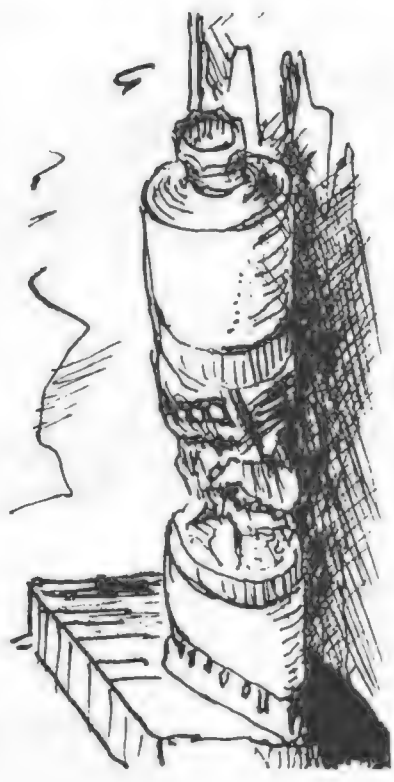

içinde oturmak arasında belki sen görmüyorsun ama dünya kadar fark vardır !

— Neyse boşver bunları şimdi, dedi. Cebinden bir paket çıkardı, Uzun ömürler canım, dedi.

— Bu nedir? dedim. Doğum günü armağanı mı? İşte hep böyle oluyor. Beni dinliyorsun ama asla ciddiye almıyorsun. Saçma sapan geliyor sana. Öyleyse ne diye benimlesin?

Tam bağırmak üzereydim ki, durdum, 'haksızlık ediyorsun kızım', dedim kendi kendime. 'Sana bir armağan almış ve en sıcak duygularıyla kutlamaya çalışıyor!.

— Of! Bağışla. İnsanın otuzuna gelmesi çok kötü bir şey, diye özür dilemeye çabaladım.

(Ayakkabılarımın , zarif yüksekökçeli ayakkabılarımın altında uzanmış yer döşemesi. Bu açık renk, tüylü şeyi bu denli temiz tutan adam ya da kadına -her kimse- saygıyla şapkamı çıkarırım.)

— Senin evinin temizliğini kim yapıyor?, dedim.

— Temizlikçi bir kadın var, dedi. Neden sordun?

—Temizlikçi kadın epeyce temizmiş, dedim.

— Öyledir dedi ilgisizce.

— Armağanına teşekkür ederim.Hatırlamana çok çok teşekkür ederim.

İki yanındaki kar yükseltisi arasında bir urgan gibi uzanan keçi yolunda ilerledi Çiğdem. Kar giderek hızlanıyor, soğuk taneler giderek daha çok yüzünü iğneliyordu.

Akşam eve giderken gazeteyle ekmeği almayı unutmasam. Yağ var mıydı evde? Bir yarım paket gözüme ilişti ama. Maaştan kalan para ay sonuna kadar yetecek mi acaba? Acil bir şey çıkmazsa, onarım, çocukların hastalanması falan gibi bir şey, yetmesi gerek. Berbere gene gidemeyeceğim, saçlarımın uçları kepaze gibi oysa. Ama o kadar düzenli olmam gerekmiyor hem. Semih gibi dallananlar çıkıyor sonra. 'Öf be' Dulmuş üstelik öyle mi?' Semih aklına gelince içini bir öfke kapladı. Neden basiretsiz bir adım sırf iş yerindeki başarısını kıskandığından bu türlü öç almaya kalkar senden? Sen ne kadar becerikli ne kadar başarılı olursan ol, adam sırf erkek olduğu için seni ezmeye kalkışıyor.Ezemeyince de "dul kadınlardan yararlanalım" kampanyası açıyor.Tepeden inme bir soru: "Çiğdem bu gece ne yapıyorsun?" Çiğdem'in aptalca devrilmiş gözleri : "Nasıl anlayamadım?" "Birlikte olsak diyecektim." "Seni utanmaz, arlanmaz, namussuz herif hemen defol yoksa dünyaya geldiğine pişman ederim seni.!"

"Ne o kızım başkalarına şapır şupur.."

"Sen ne demek istiyorsun ulan?!"

Ağzından beyaz dumanlar savura savura yürümeye devam etti.

Çocukları sabahın bu saatinde kaldırırken içim sızlıyor,biliyor musun şemsiye? İkizler her sabah mızmızlanırlar. Canan daha bir alışkın sanki. Bir yaş büyük ablaları. Neden bu çocukları bu kadar sık doğurdum ben? Hayır, pek isteyerek olmadı.Denir ya; kaza oldu.Bir sene arayla iki doğum. Öyle bıktım ki artık istemedim.Can'a kalsa dördüncü çocuğa da hayır demezdi eminim. Neden gerçekçi olamaz şu benim kocam? Eski kocam yani. Hele ikizler.Beni öyle yoruyorlar ki...

Bu mendebur çizmeler gene su geçiriyor. Yeni pençe yaptırdım oysa.Su geçirmeyen bir çizme almalıyım kendime. Yahut su geçirmez bir pençe yaptırmalıyım. Bu daha iktisatlı olur. Sözde yeni yaptırdım bu çizmeleri. Gene ayaklarım üşüyecek. Uygun bir zaman gideyim kunduracıya da sorayım bakayım ne biçim pençe yapmış

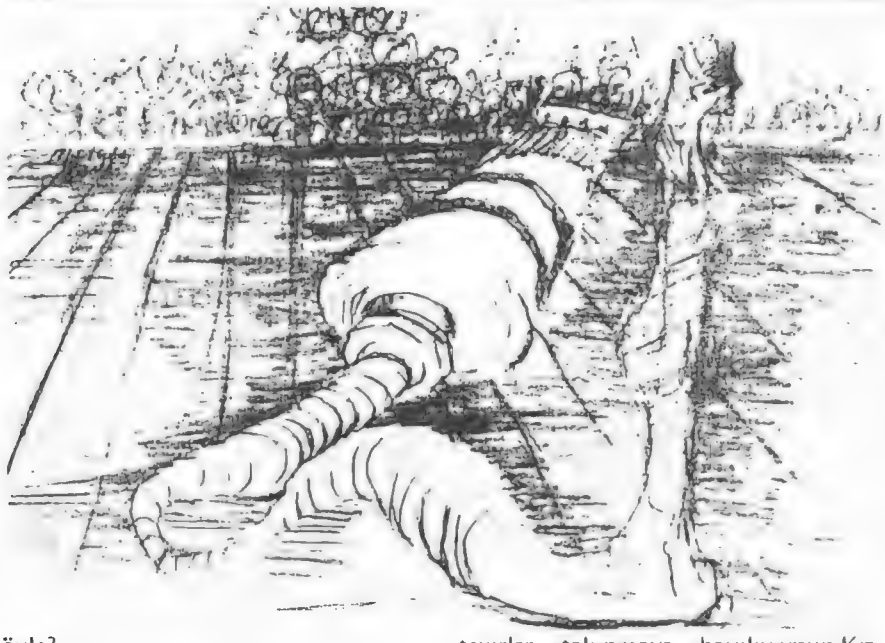

öyle?

Çocukların da çizmeleri su geçiriyor mu ki? Aslında şu sentetik şeyler epey iyi. Sağlığa aykırı falan dediler ama su geçirmiyor diye içim rahat ediyor doğrusu ya...Ne kadar soğuk, ne kadar karanlık...Nasılsın şemsiye? Soğuktan korunduğun için mutlu musun? Fermuara sıkışan yerin canını yakıyor mu?

Çocukluğumda, siyah karton üstüne beyaz pastel boyayla yaptığım kar manzaraları gibi bir görüntü bu şimdi. Sen görmüyorsun. Pastel boyayla resimler yapmayı çok severdim ben. Kâğıdın üstünde yumuşak yumuşak kayar o boyalar. Bir akşam boyalarımı almış resim yapıyordum. Yemek saati geldiği için annem; 'Haydi topla şu dağınıklığı, yemek yiyeceğiz' demişti. Neden tam ben kendi dünyama dalmışken renkli renkli yaşarken yine yemek gibi basit, sıradan bir iş için beni bir anda oradan koparıp getiriyorlardı? Çok canım sıkılmıştı ama sesimi çıkaramamıştım. Beni inatçı ve terbiyesiz bir çocuk olarak görmelerinden çok korkardım. O gibi tavırlarınızı başkalarının çocuklarını örnek göstererek eğitmeye çalışırlar ki o da dünyanın en sıkıcı şeyidir. Peki ya ben? Ben de çocuklarıma aynı şeyi yapıyor muyum acaba? Hiç ayrımında değilim, ama hayır. Yaptığımı sanmıyorum. Kendi çocukluğumu hatırlayıp yapmıyorum. Bizimkiler öğütler yığınıyla, "Bak falanca hanımın oğlu annesini nasıl dinliyor, feşmekan hanımın kızı böyle oturuyor,sense herkesin isteğine karşı çıkmaya,bencilce tavırlar takınmaya bayılıyorsun.Kız olacaksın, hiç yakışıyor mu sana? Çok ayıp çoook"larla eğitim yapıyorlardı.

Bana bu duyguyu nasıl yerleştirdiler bilmiyorum ama, inan şemsiye, bütün yaşamımda başkalarına önem vermekten kendi isteklerimi hep bastırmışımdır.Böylelikle de bitmez tükenmez sıkıntılara düşmüşümdür.Çocukların istekleri, kocamın istekleri, ailemin istekleri, kocamın ailesinin istekleri, dostların istekleri, komşuların dedikleri...Neden bizde hep kocaların isteklerine karşı kadına arka çıkmamakta herkes sözleşmiştir ? Ne kadar okursan oku aynı hikayeyi tekrarlıyorsun yahu! Çok ayıp çoook! Her şey bir şartlanmışlığın uzantısı...

Oysa benim isteğim yalnızca kocam nasıl canı istediğinde maça gidiyorsa benim de ara sıra öyle davranabilmemdi. Ben de bir hafta sonu bir başıma evden çıkıp sinemaya gidebilmeyi, çocukları kocama bırakmayı istiyordum. Yolda rastladığım bir dostla gidin bir kahve içmeyi...Çok ayıp çoook! Söyleyebilmiş bile değilim bu isteklerimi, inan bana.

Ama ne oluyordu? Can maça gidiyordu. Ben ev işlerini tamamlıyordum. Hava güzelse çocukları alıp parka gidiyordum. Onlar gözümün önünde koşuşup dururken sigara üstüne sigara içiyordum. Çişi geleni tuvalete götürüyordum. Sonra eve geliyor haftalık yemekleri hazırlıyordum. İşte böyle. Sonra o kadın çıktı. Kimdir? Nedir? Can'la incelmiş duygularımızın sınavıydı o gerçekte ve sınıfta kaldık. İşte bu kadar. Geçemedik sınıfı. Bize büyüklerimizce verilen bütün yapma etme eğitimlerine rağmen vazgeçtik bu işten. Şartlanmışlıklara rağmen çok ayıp çoook!

İyi ki ikizleri minibüs gelip alıyor. Bu kar da hiç dinmeyecek gibi. Hay Allah! Bu araba da neyin nesi? İnsanın gözüne gözüne saplanan farları da çok sıkıcı hani. Şimdi tavşanları, anlıyorum; neden av zevkleri yüzünden şu insanlara karşı birleşip dernek kurmuyorlar acaba?
İnsanların zevkleri, alışkanlıkları, huyları, huysuzlukları nelere mal oluyor? Tavşanlar ölüyor.
Zevk için bir şeyler yapma meselesi. Ortalık dandini oynarken sigara içmek, çocuklarla iki takım kurup yastık kavgası yapmak, umursamazlık. Diş macununu ortadan sıkma huyu.Gece yarısı gelen kocaya hatırlatmalar yapma alışkanlığı...
Birine desem ki, kocamla diş macununu ortadan sıkmam yüzünden ayrıldık, suratıma bakar bakar da güler. Söz gelimi sana desem, gülersin biliyorum. Ama bu doğru şemsiye.

O gece çocukları henüz yatırmıştım. Kız üç dört gündür hastaydı. Geceleri, ikide bir uyanmak zorunda kalıyordum.Sinirlerim gerilmiş,yorgun düşmüştüm. O gece nihayet kızın ateşi düşmüş, uykuya dalmıştı. Gündüzleri ben işteyken karşı dairedeki Nurhan bakıyordu Canan'a.
Banyoya gittim. Can dişlerini fırçalıyordu. Macunu aldım.

— Şu macunu ortadan sıkmana çok sinirleniyorum, dedi ters ters.

— Kes sesini!, dedim. Senin o tahta fırçası gibi kocaman diş fırçan da benim sinirime dokunuyor ama senin gibi mesele çıkarmıyorum.

Ben de kendi fırçamı aldım, macunlayıp dişlerime sürttüm.

— Mesele çıkarmıyorum!. Ortadan sıka sıka tüp patlıyor.Atmak zorunda kalıyoruz.

Ağzımda fırçayla cevap verdim:

— Bu güne kadar patlamış bir diş macunu tüpü attığımı hatırlamıyorum.

— Bundan önceki tüpü attım!

Can, durmadan sonu gelmeyecekmiş gibi ağzını, duru suyla çalkalıyordu, ellerini yıkıyor, tekrar ağzını çalkalıyordu. Ben de onun lavaboyu böyle işgal edişine tahammül etmeye çalışıyordum. Bilmem herkes öyle midir ama tekrarlı hareketler benim fazlasıyla sinirime dokunur. Aslında Can'ın

tekrarlı hareketleri sırf sinir bozukluğundandı. O kadının yanından geliyordu, perişan halde olmam sinirine dokunmuştu, onun şefkatli kollarından benim sinirli, suratıma gelmek hayli sinir bozucu olmalıydı...ama onun sinir bozukluğuna aldırmayacak denli benim sinirlerim gevşemişti.

— Atmasaydın, dedim.

- Senin aptalca alışkanlıkların olmasa atmam gerekmezdi elbette!

— Benim alışkanlıklarım aptalca demek! Seninkiler pek mi akıllıca?! O alışkanlıklarından kalanlarla bu evi idare etmeye çalışmak asıl aptalca olan!

— Eve iki kuruş getiriyorsun da marifet mi yapıyorsun?!

Can hâlâ ağzını çalkalıyordu. Ben hâlâ diş fırçalıyordum.Macunun köpüğü büyüdü, büyüdü, büyüdü.

- Haydi artık!, diye bağırdım.Çekil şu musluk başından macun köpüğünden kusacağım!!

Can çekildi, köpükleri tükürdüm. Sonra rahat rahat bağırdım:

— Benim o marifetim olmasa sen çapraz kaşınırdın!

— Para getiriyorsun diye senin o papuç gibi diline katlanmak zorunda kalıyoruz zaten!

— Ben senin orospuna katlanıyorum ya!

— Sen doğru düzgün bir kadın olsaydın o olmazdı!

— Doğru düzgün kadın ha?! Sen kendini ne sanıyorsun be?! Senin veletlerine bakıp bütün gün eşek gibi çalışan, canın istediğinde yanına çektiğin bir - bir şey miyim ben? Köle mi satın aldığını sanıyorsun?!

— Hay almaz olaydım!

— Suç bende, nereden bilebilirdim senin böyle kelek çıkacağını!

Dilim tutulsaydı da evet demeseydim!

Sonra diş fırçasını Can'a doğru tehdit ederek salladım:

— Bana bak canım burnumda zaten üstüme gelme!

— Ne olurmuş üstüne gelirsem?!

— Senin...diye küfür savurdum.

— Gene başladın o bayağı, devrimci kadın özentisi mahalle karısı ağzıma işte. Bir de o kibar Çiğdem hanımı burada görseler, ne mal olduğunu...

— Defol başımdan Allah'ın belası herif, beni çileden çıkarma!

Aynadan Can'ın tuvalet kapağını açıp işemeye başladığını gördüm, ben hala dişlerimi ovuyordum. Can işini bitirip sifonu çekti. Aynadaki görüntümün ağzı macunluydu. Farkında olmaksızın, unutmuş olarak fırçalıyordum dişlerimi. Can sifonu çektikten sonra:

Ne dedin ne?! dedi.

— Defol karşımdan! Git orospuna! Seni teselli etsin! Paranı yesin, iğrenç kokusuyla senin gibi basit hergeleleri baştan çıkarsın o..

Lafımı bitiremedim. Can yanıma gelip bana sıkı bir tokat attı. İlk olarak öbür kadından açıkça söz ediliyordu ve ilk olarak kocam beni tokatlamıştı. Diş fırçası elimden fırladı, ben de dengemi kaybedip yere düştüm. Düşerken de başımı çamaşır makinesinin köşesine ç çarptım, o acıyla elime geçirdiğim takunyayı fırlattım, Can başını eğdi, aynaya geldi, ayna parçalandı.Banyodan çıkıp gitti. Sanırım tartışmayı daha fazla büyütmeyi ikimizde istemiyorduk ama sinirlerimize hakim olmak epeyce zordu. O gidince ağzımdaki köpükleri yere tükürdüm, ayağa kalktım. Fırçayı yerden aldım. Ağzımı çalkaladım. Aynanın kalan parçasında yüzüme baktım. Yüzümün bir kısmına yani. Dudağım patlamıştı. İlaç dolabından oksijen alıp dudağımı sildim, ağzımı çalkaladım. Bu işleri ağır ağır yaptım. Başımın arka tarafı, çarptığım yer acıyordu. Sonra içimde kabaran öfkeyle salona daldım,Canan odasının kapısında duruyordu.Her şeyi duymuş olmalıydı. Birden altüst oldum. Bir süre bakıştık. Dümdüz, garip bir bakışla süzdü beni kızım. O an onun yedi yaşında değil de onyedi yaşında olduğu sanısına kapıldım. Sonra ağlayacak diye bekledim. Ağlamadı. Döndü, odasına girdi.

Yüzüm uyuşmaya başladı. Haydi donayım. Öleyim burada. yol ortasında donayım. Can'a haber versinler 'Can eski karın sabah işe giderken sokakta donmuş ölmüş. 'Çocuklar bir başlarına kalsınlar. Babaları da almazsa yetiştirme yurduna. Benim zavallı civcivlerim. Gerçekten bu felaket olmuş gibi içi burkuldu. "Bu çok kötü olur şemsiye, " dedi. "Çok kötü olur, ölmemeliyim, değil mi?"

Şemsiye cevap vermedi.

"Canın sıkılıyor orada, biliyorum" dedi Çiğdem. Sonra düşünmeye devam etti.

Göz kapaklarım ardına kadar açık... Ölmüşüm. Kaskatı. Kolay paketlenir. Sonra al buzdolabının buzluğuna koy. İstediğin zaman çıkart mutfak fayansının üstünde bir iki saat beklet. Koy düdüklüye pişir. Yanına pilav yaparsın. Bezelye sonra...Dur bir dakika dondurulmuş yemeklik etlerden değil, donarak ölmüş insanlardan, yani benden söz ediyorduk. Hayır ortasından sıkıp durduğum diş macunundan dolayı kocamla ayrılışımızdı asıl konu. En canımı sıkan noktası da bu ayrılığın, çocuklara hesap vermek durumunda kalan benim oluşum.Neden o değil de ben anlamıyorum.Hem kendi adıma, hem onun adına.Bunun ne kedem olduğunu sen biliyor musun şemsiye? Bilmezsin. Ner'den bileceksin. Hiç bir şemsiye çocuklarına kocasıyla ayrılığının hesabını vermek durumunda kalmamıştır.Valla çok zor bir durum,inan.

Ayaklarım fena halde üşüyor şemsiye.Donarak ölen birine ilişkin bir film izlemiştim. Pek de acı verici olmuyor aslında. O gece de kavga

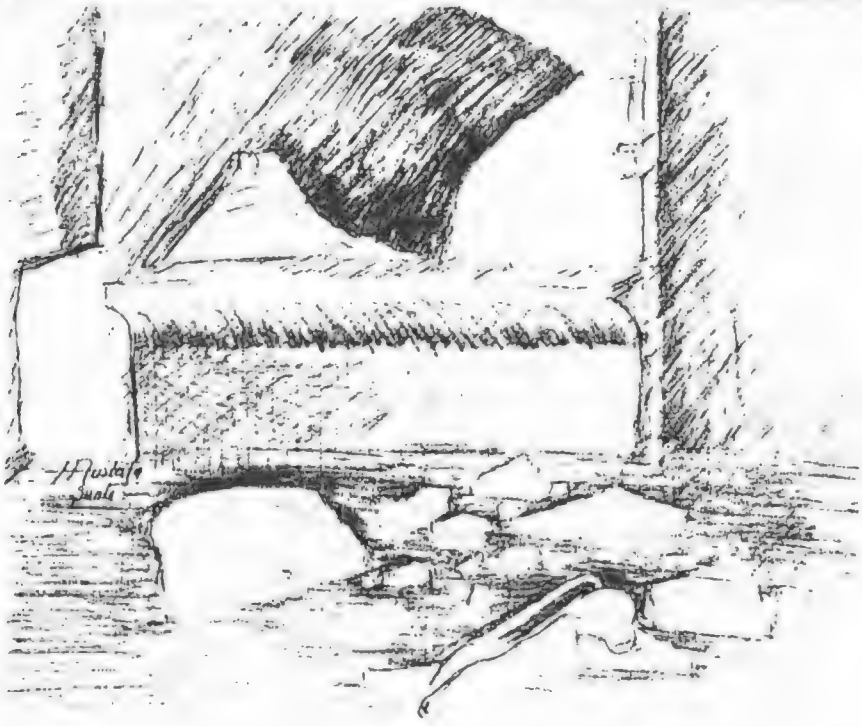

etmiştik. Filmi de aynı kanepenin uzak iki ucundan somurtarak seyretmiştik. Evliliğimizin ilk yılları dışında çok sık kavga ederdik. Bilmem sen farkında mısın?

Evdeki bütün eşyalar tanığımdır.Hayır, Can mahkemede sorun çıkarsaydı eşyaları tanık gösterecektim...Asıl konu çocuklar.Çocuklar ana babalarının kavgalarına karşı aşırı duyarlı oluyorlar sanırım. Büyüklerin tahmin edemeyeceği kadar duyarlı. Ana babaların kopuşmaya başlamış ilişkilerini de aynı duyarlılıkla izliyorlar.

Canan o macunlu geceden sonra babasının iki bavul alıp çıkıp gitmesine hiç tepki göstermedi.Sorarsa ne diyeceğimi düşünüyor,kendi kendimi yiyorken o hiç ses çıkarmayınca şaşkınlığım panik halini aldı. 'Bu çocuğa bir şey oldu', diyordum.

Bir hafta sonra Can'a telefon ettim.

— Konuşmamız gerek, dedim, bir kafeterya adı verip öğle yemeğinde birlikte olup olamayacağımızı sordum.

Yemekte bir şey olmamış gibi davranıyorduk. Sonra ben,

— Sanırım evliliğimize devam etmemiz sakıncalı olur, dedim.

Can'ın yemek çatalı havada kaldı.

— Saçmalama, dedi.

— Yo, çok ciddiyim.

— Hayır, dedi Can. Çocuklar perişan olur.

— Çocukları bir kenara bırakalım. Bu evlilik beni perişan ediyor.Seninle mücadele etmekten yoruldum.Sürekli olarak bir rakibin varlığı kimi olsa rahatsız eder, anlayışlı ol. Hep vaz geçersin diye bekledim. Olmuyorsa olmuyor demektir.

— Çiğdem, bak iyice düşünmeliyiz bu konuyu, çocuklar...

— Hayır, iyice düşündüm. Çocuklara gelince, ben romantik tavırlar takınmayacağım. O, fedakar, ömrünü çocukları için çarçur eden anne rolünü sevmiyorum. Çocuklar istersen bende, istersen sende kalır.Hiç farketmez.Yalnız üçü bir arada olursa daha iyi olur. Anne baba ayrı, bir de çocukları bölmeyelim. Yalnız kimde kalırsa öbürünün görmesine izin versin. Bunda anlaşalım. Mahkemede zorluk çıkarmanın da bir çözüm olacağını sanmıyorum...O çocuklara bakabilecek biri mi? İster mi çocukları? Değilse bende kalsın çocuklar. Para yapdımı yaparsan iyi olur. Tek başıma bu işin altından kalkamam. Bir de babalık görevini unutmamaya çalış lütfen Can. Ben gerektiğinde çocuklar bunu babanızla konuşmalısınız diyebilmeliyim. Anlatabiliyor muyum?

Yiyeceklerimiz buz gibi olana dek konuştuk. Sonunda onları yemekten vaz geçip ikimiz de aynı anda kendi paketlerimizden birer sigara çektik. Artık herkes ayrı paketlerden sigara içiyordu. Ayrılmıştık.Bir öğle yemeğinde ve ayrı paketlerden sigara içerek bunu kanıtlıyorduk.

Çiğdem, bel vermiş elektrik tellerine bakarken,gözlerini kırpıştırdı. Göz yaşlarını itme çabasını da gözlerine doğru hızla inen kar tanelerinden korunmak diye ört bas etti kendi kendine karşı.

Dört yıl geçti diş macunu olayının üstünden. Ya da sıkılmış diş macununun yarattığı olaydan.Gülünç bir mesele bu ya, insanların biriken huysuzluklarının, üst üste dizile dizile kavgaları da patlaması, kavgaların giderek gurur inatlaşması biçimine dönüşüp soğukluk yaratması...Neyse.

Caddede yürürken tek tük karaltılar duraklarda bekliyordu. Hiç bir otobüs gelmemişti. Arada sırada ağır ağır bir minibüs , bir taksi geçiyordu. Bir saçak altı bulup beklemeye başladı. Karşıdaki benzin istasyonunda ışık yanıyordu. Bir ara, oraya gideyim, ısınayım' , diye aklından geçirdi.'Hem aydınlıkta şu fermuarı daha rahat, göz göre göre açarım', diye düşündü. 'Sonra ya adam içeri almazsa', dedi. 'Baksana kapının önünde, saçak altına sığınmış bir yığın insan var, alsa onları alır içeri.Sonra bakarsın, edepsiz biri çıkar, sabah sabah başıma dert açılmasın'.

Vaz geçti.

Saçak altında durduğu yerde tepindi. Aynı duraktan otobüse binen bahçıvanın sesini duydu :

— Günaydın Çiğdem hanım.

— Günaydın, dedi Çiğdem, tek başına beklemek zorunda kalmadığına sevindi şimdi.

— Araba gelmemiş galiba.

Çiğdem kayıtsız bir tavırla:

— Gelir, gelir, dedi.

Her sabah bir sonraki duraktan otobüse binen Suat Bey de sigarasını yakmış, elleri ceplerinde, tüttüre tüttüre geldi. O, Çiğdem'den de kayıtsız görünüyordu.

— Günaydın, dedi kalın sesiyle. Araba yok mu?

— Günaydın, dedi Çiğdem. Gelmedi daha. Siz de ta oradan yürüdünüz demek. Herhalde arabayı çalıştırmakta zorluk çektiler.Ağır da geliyordur.

— Yok, dedi Suat Bey. Akşamdan zincir takmamışlardır. Sabah zincir takıncaya kadar zaman geçti tabii..

Böylece arabanın gecikmesi olayına bir başka görüş açısı kazandırılıyordu.

Bu sırada otobüsleri,karanlık tünel gibi yoldan, gözlerini patlatmış ağır ağır geldi. Silecekler sersem sersem gidip geliyordu...

SATRANÇ

ESKİ DÜNYA SATRANÇ ŞAMPİYONU PETROSYAN ÖLDÜ

Son yirmibeş yılın en ünlü Satranç oyuncularından biri sayılan büyük usta Tigron Vartanaviç Petrosyan geçtiğimiz Ağustos ayı içinde öldü. 1963–1969 yılları arasında Dünya Satranç Şampiyonu ünvanını elinde tutan Petrosyan ellibeş yaşındaydı ve son zamanlarda hasta olduğundan faat satranç çalışmalarını yarıda kesmek zorunda kalmıştı.

1929 yılında Gürcistan'da doğan Petrosyan, Satrancı, dokuz yaşındayken, babasının yönetici olduğu bir subay klübünde seyrederek öğrendi.Onyedi yaşında Ermenistan şampiyonluğunu, yirmiiki yaşında Moskova Şampiyonluğunu kazandı. 1953'te, yirmidört yaşında, dünya şampiyonluğu aday turnuvasına katılma hakkı kazanmış bir büyük usta idi.Petrosyan'ın parlak başarıları daha sonraki yıllarda artan bir ivme ile devam etti. 1959 ve 1961 yıllarında iki kez Sovyetler Birliği Satranç Şampiyonu oldu. 1962 yılında ise Tal, Keres ve Geller gibi usta oyuncular arasından başarıyla sıyrılarak o zamanın Dünya Satranç Şampiyonu Botvinnik ile ünvan maçı yapma hakkını kazandı. Petrosyan 1963 yılında Botvinnik'e karşı, beş yengi, iki yenilgi ve onbeş beraberlikle üstün gelerek Dünya Satranç Şampiyonu oldu.

Petrosyan, üç yıl sonra 1966'da yurttaşı Boris Spassky karşısında, ünvanını zorda olsa korumasını bildi.Bu karşılaşmada dört yengi, üç yenilgi,onyedi beraberlik almıştı. Fakat 1969 yılında, bir sonraki ünvan maçında, Boris Spassky'ye yenilerek Satranç şampiyonluğu ünvanını kaptırdı.

Petrosyan 1971 yılında, ünvan maçı yapacak olan oyuncuyu belirleyecek karşılaşmalarda finale kadar çıkmasına rağmen, finalde Amerika'lı Fischer karşısında açık farkla yenilerek elendi. (Fischer bir yıl sonra Reykjavik'te Spassky'ide yenip şampiyonluk ünvanını alacaktır). Petrosyan daha sonraki yıllarda, Fiseher, Spassky, Karpov, Korchnoi gibi genç ve süper oyuncuların yanında zayıf kalarak dünya şampiyonluğu ünvanını elde edemedi.

Tigron Petrosyon, Modern, Satranç'ın en büyük savunma oyuncularından biri olarak tarihe geçti. Kendisine getirilen en büyük eleştiri, fazla istikrarlı oynadığı, atak yapmadığı, zevksiz ve çoğunlukla beraberlik ile sonuçlanan, risksiz varyasyonları tercih ettiği idi. Fakat kendisine has bir oyun stili olan Petrosyan, çok güçlü bir savunma ile, elde ettiği küçük stratejik üstünlükleri başarı ile değerlendirerek birçok büyük ustayı alt etmesini bilmişti.

— —

KARPOV MU, KASPAROV MU?

Önümüzdeki günlerde bir Dünya Şampiyonluğu maçı daha yapılacak. 1975 yılından beri şampiyonluk ünvanını elinde tutan Karpov, genç yurttaşı yeni yıldız Kasparov ile karşı karşıya gelecek. Tüm dünyadaki satranç severlerin merakla beklediği karşılaşma öncesinde uzmanlar değişik yorumlarda bulunuyorlar. Bazıları, rakibine oranla çok daha tecrübeli olan ve sinirlerine hakim olmayı iyi bilen Karpov'un ünvanını terketmeyeceği görüşünde . Karşıt fikirde olanlar ise Kasparov'un genç oluşunun bir avantaj olduğunu, böyle zorlu karşılaşmalarda dinamikliliğin ve dayanıklılığın çok önemli olduğunu vurgulayarak, Karpov'un üstünlüğünün son bulacağını düşünüyorlar. Gerçekten de, çekişmeli geçen bir tek satranç maçının dahi on raundluk bir boks maçına bedel olduğu (harcanan enerji açısından) hatırlanırsa, Kasparov'un ünlü karşıtını yönmesi olanak dışı değil. Bu yılki sonuç ne olursa olsun tüm uzmanlar Kasparov'u geleceğin Dünya Şampiyonu olarak görüyorlar. Tabii Amerika'nın dahi oyuncusu Fischer, psikolojik sorunlarını altedip yeniden turnuvalara katılmazsa!

Aşağıda meraklıların bir fikir dedinebilmesi açısından Karpov ve Kasporovun yengi ile sonuçlandırdıkları birer maçlarını veriyoruz.

KARPOV– KORCHNOI, LONDRA 1984

1.Af3 Af6 2. c4 g6 3. Ac3 d5 4.d4 Fg7 5.Fg5 Ae4 6. cxd5 Axg5 7. Axg5 e6 8. Af3 exd5 9. e3 0-0 10.b4 Fe6 11. Fe1 Ad7 12. 0-0 f5 13. Ke1 g5 14. Fd3 Şh8 15.Kc1 c6 16. b5 g4 17. Ad2 c5 18. dxc5 Axc5 19. Ab3 Axb3 20. Axb3 Kc8 21. Ae2 Kxc1 22. Vxc1 Vb6 23. Af4 Fg8 24. g3 d4 25. Fc4 dxe3 26. Kxe3 Kc8 27. Vb1 Vc5 28. Ve1 Fd4 29. Ke2 29.Fxc4 30. bxc4 Kg8 31. Vc1 Kc8 32. Vc2 Fg7 33. Vd3 Vd4 34. Vxf5 Vxc4 35. Ke7 Kb8 36. Şg2 Vb3 37. Vxg4 Ag6 1-o Bkz: Diyagram.

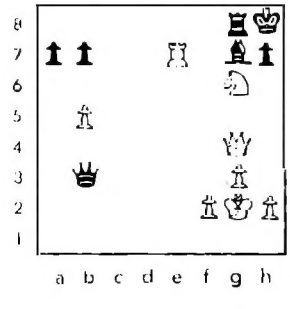

KASPAROV – SMYSLOV VİLNİUS 1984

1. d4 d5 2. Af3 Af6 3. c4 c6 4.Ac 3 e6 5. Fg5 Abd7 6. e3 Va5 7. cxd5 Axd5 8. Vd2 Fb4 9. Kc1 0-0 exd4 12. exd4 f6 13. Fh4 Kd8 14. a3 14.Fxc3 15. bxc3 Af8 16. Fg3 Fe6 17. Ke1 Ff7 18. c4 Vxd2 19. Axd2 Ab6 20. Ab3 Aa4? 21. Ff1 Kd7 22. Aa5 Ae6 23. d5 Ad4 24. dxc6 Axc6 25. Axc6 bxc6 26. c5 26. Ke8 27. Kxe8 Fxe8 28. Fd 6 Ff7 29. Kb1 Fd5 30. Kb8 Şf7 31. Kf8 Şe6 32. g3 32. g6 33. Fa6 Kxd6 34. cxd6 Şxd6 35. Kxf6 Şe5 36. Kf8 c5 37. Ke8 Şd4 38. Kd8 Şe5 39. f4 Şe4 40.Ff1 Fb3 41. Şf2 Ab2 Siyon Terk

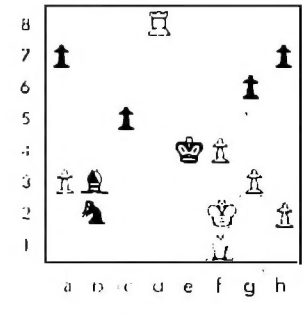

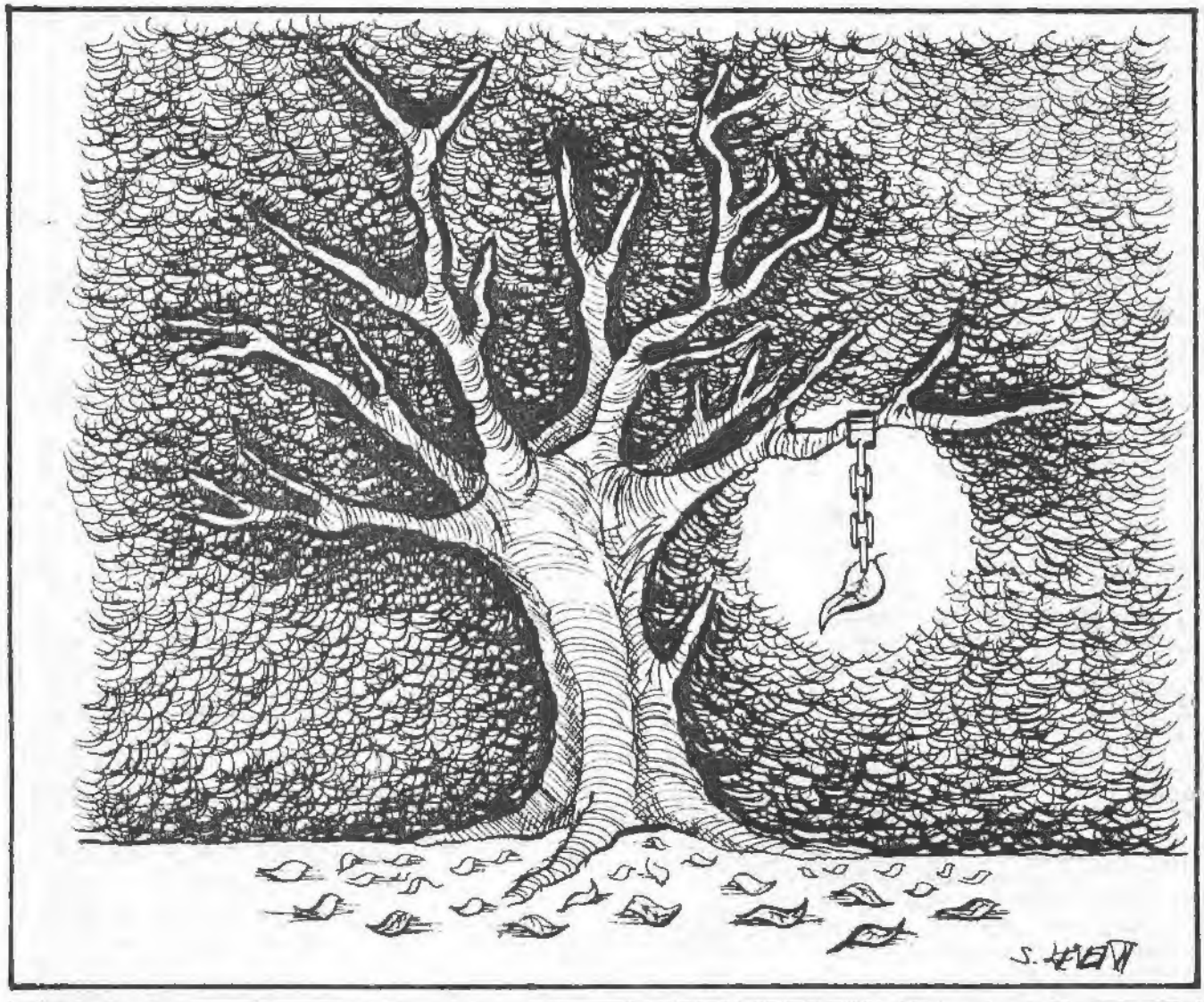
S. LEVENT

S. LEVENT

KAYNAK YAYINLARI

Ahmet Kahraman
İŞTE BİZ 1000.- TL.

Miklos Haraszti
MACARİSTAN'DA
İŞÇİ OLMAK 450.- TL.

Erhan Bener
YALNIZLAR 1000.- TL.

Nimet Arzık
TEK AT, TEK MIZRAK
ANILAR II 450.- TL.

Rosa Luxemburg
SEVGİLİYE MEKTUPLAR 650.- TL.

Jiri Pelikan
DOĞU AVRUPADA
SOSYALİST
MUHALEFET 600.- TL.

K.Boratav-Ç.Keyder-Ş.Pamuk
KRİZİN GELİŞİMİ VE
TÜRKİYENİN
ALTERNATİF SORUNU 300.- TL.

İnci Aral
UYKUSUZLAR 350.- TL.

Nazlı Eray
HAZIR DÜNYA 250.- TL.

F.Oppenheimer
DEVLET 500 - TL.

İnci Aral
KIRAN RESİMLERİ 250.- TL.

Feroz Ahmad
İTTİHAT VE TERAKKİ
1908-1914 650.- TL.

Erhan Bener
SİSLİ YAZ 650.- TL.

M.Bedri Gültekin
TÜRKÇENİN DÜNÜ VE
YARINI 250.- TL.

Nazlı Eray
ORPHEE 250.- TL.

Simone de Beauvoir
YIKILMIŞ KADIN 500.- TL.

Nimet Arzık
TEK AT, TEK MIZRAK
ANILAR I 450.- TL.

J.Glowacki
POLONYA
ÖLMEDİ DAHA 300.- TL.

Ayşe Kilimci
SEVDADIR HER
İŞİN BAŞI 300.- TL.

Halil Berktay
KABİLEDEN
FEODALİZME 750.- TL.

Bertolt Brecht
AŞK ŞİİRLERİ 300.- TL.

Dieter Forte
MARTİN LUTER
VE THOMAS MÜNZER
YA DA MUHASEBENİN
BAŞLANGICI 550.- TL.

Halil Berktay
CUMHURİYET
İDEOLOJİSİ VE
FUAT KÖPRÜLÜ 300.- TL.

Turan Güneş
ARABA DEVRİLMEDEN
ÖNCE 300.- TL.

Nuri Yıldırım
ULUSLARARASI
ŞİRKETLER 500.- TL.

İlber Ortaylı
OSMANLI
İMPARATORLUĞUNDA
ALMAN NÜFUZU 500.- TL.

David Hume
DİN ÜSTÜNE 550.- TL.

Christopher Hill
1640 İNGİLİZ DEVRİMİ 250.- TL.

G.V.Plehanov
TARİHTE BİREYİN ROLÜ 300.- TL.

Mahmut Goloğlu
DEMOKRASİYE GEÇİŞ 750.- TL.

İstanbul : Nuruosmaniye Cad. 3/2 Cağaloğlu
Ankara : Konur Sok. 14/24 Kızılay **Yazışma ve Sipariş :** P.K. 239 Kızılay

bizim helde
TOPLUM
DÜŞÜN
SANAT

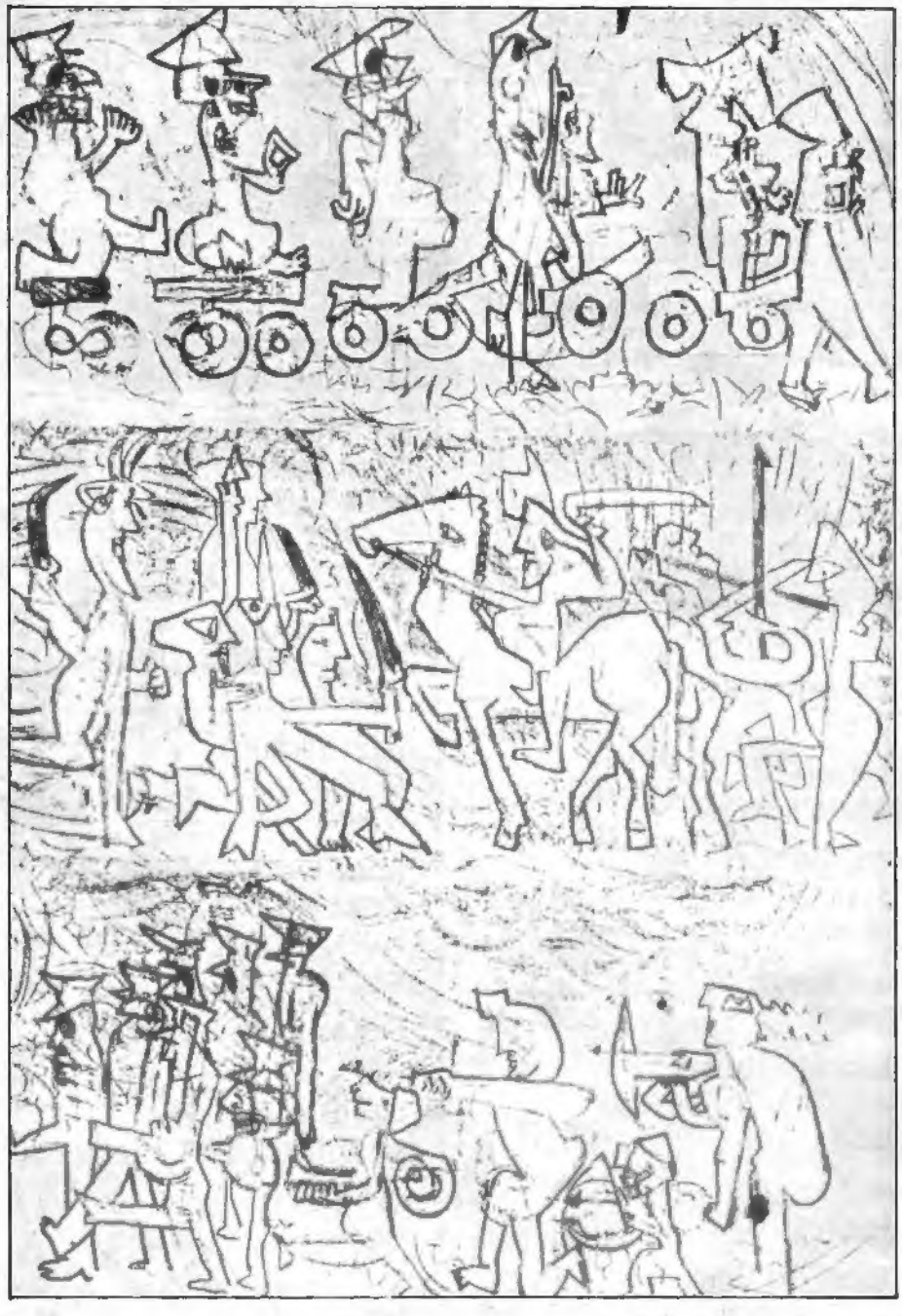

SAVAŞ İNSANLIĞIN YAZGISI DEĞİLDİR...